VITT. EMAN

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 A 11
9

HERODIANI HISTORIAE DE IMPERIO POST MARCVM, VEL DE SVIS TEMPORIBVS, E' GRAECO TRANSLATAE, ANGELO POLITIANO INTERPRETE.

68-2-A-3

Si potes, assidue, falle labore diem

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

PARISIIS

Ex officina Rob.Stephani *typographi* Regij.

M. D. X L I I I I.

ANGELVS POLITIANVS ANDREAE Magnanimo S.

EFFLAGITARI ſcribis iſtic ab ijs, qui libros excudunt formis, Herodianum meum. Meum enim iure appello, quem quaſi latinitate donauerim. Tum rogas Codicem tibi ipſum tuum remittã aliquãdo, noſtra (quod illos cupere ais) manu emendatum. Remitto, ſed (ut uerum fatear) leniter potius, quàm ſeuere caſtigatũ: ſic autẽ, ut noſtra errata plura in eo quàm librarij deprehẽdas. Crediderim tamen ſtilo ipſe certe meò, hoc eſt interpretis, plus aliquanto ueniæ deberi, quàm autoris, quoniam meliuſcule reſpondent ferè, quæ ſcribas ubi ſit liber quaſi curſus, quàm quæ uertas, ubi nihil extra præſcriptum. Accedit & illud, quòd hoc mihi munus interpretãdi quaſi leuioris operæ fuit, utpote qui diebus paucalis dictauerim ſic deambulãs. Itaque tantũ abeſt ut mihi inde laudem petam, ut etiam abunde pulchrum fore putem, ſi uitauero grauiorem culpam. Quare cum amicis reliquis, tum tibi in primis, omnem huius operis defenſionem, non remitto ſolum, ſed etiam prope interdico, uóſque integros ad alia reſeruo, quæ poſt edentur. Sed quãquam plurimi ſunt apud uos, qui mihi etiam plus nimio fauent, unus tamẽ es tu Andrea Magnanime, cognomento iſto tuo gentilitio digniſſime, quem equidem faciam plurimi: cum quòd ex bonis ortus, & opibus flores, & honoribus, tum uel maxime, quòd ingenio es elegantiſſimo, moribus ſuauiſſimis, gratia penè quadam (quicquid agis, quicquid loqueris, imò etiam, ſi nihil agis, nihilque loqueris) ſingulari, ac uultu deniq; ipſo (quod dicitur) homines deuincis. Itaque nihil quenquam metuo, ubi tu mihi ſtudeas. Nũquam enim male de Politiano ſentiet, qui placere eum Magna-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nimo intelliget. Vnum tantum eſt quod à te nunc contendo, cures pro reliqua in noſtris rebus diligentia, ut quàm minimum quaſi degenerent ab origine, quæ mox uolumina formabuntur: útque ne illæ ipſæ quidem adnotatiunculæ omittantur, quas marginibus adſcripſimus. Inter eas uero, etiam locos puto tres quatuórue ad ſummum reperies, ubi fuit excuſatione utendum, corrupti apud Græcos exemplaris. Ad hæc uero facile procuranda, obeundáque magis idoneum habere, magíſque ex uſu tuo neminem poſſis, quàm Alexandrum Sartium ciuem tuum, literatum hominem, noſtríque ſtudioſum, tum (quod ego in hac re primum puto) neutiquam in amici negotio dormitantem. Vale, in ruſculo Feſulano. Pridie Nonas Maias. Anno ſalutis M. CCCCLXXXXIII.

ANGELI POLITIANI AD INNOcentium VIII. Pontificem Maximum præfatio in Herodiani hiſtoriam, è Græco in Latinum conuerſam.

CVM Romæ ab hinc triennium fermè in comitatu eſſem Florentinæ legationis, quæ tibi ſanctè pater Innocenti Pont. Maxi. ad ſupremæ iſtius dignitatis faſtigium nuper euecto gratulatum aduenerat, memini abs te mihi magna celebritate curam delegari, uertendi in Latinam orationem Romanorum principum res geſtas, ſiquæ adhuc inter Græcorum monumenta, noſtris intactæ hominibus reperirentur. Quare cum cæleſtis animi tui iudicio, non plus mihi honoris additum, quàm oneris iniunctum animaduerterem, ut primum Florentiam ſum reuerſus, altiſſima ſolicitudine circunſpicere cœpi, quem potiſſimum ex omni Græcorum copia interpretandum ſuſciperem. Occurrit autem in primis Herodianus hic excellens rerum ſcriptor, & qui diu in palatina uerſatus aula, affectǽque iam ætatis, hiſtoriam de ſuis temporibus componere aggreſſus, neque eloquentiæ caruerit laudibus, & fidem tamen in primis, libertatémque retinuerit. Hoc ubi opus à nobis, neq; multo ſanè negotio, neque inuita (ut arbitror) Minerua elucubratum eſt, ea mox tempora inciderunt, quibus & noſtra impedirentur ſtudia, &, quæ plurimum ualet in ſcribendo, omnis propemodum alacritas excuteretur. Poſtea uero quàm pro tua prouidentia, & pacem Italiæ cupienti reddidiſti, & cum patrono meo Laurētio Medice, ampliſſimæ quidem fortunæ, ſed amplioris ingenij prudentiǽque uiro, priuatim affinitatem contraxiſti, ceſſit uidelicet ille quaſi nimbus, ſuáque mundo reddita ſerenitas eſt, ſicut nos iam ipſos colligamus,

atque ut grauati pluuia flores, penéque decidui ad nouæ lucis radios erigamur. Ergo & uetera edere in publicum, & noua procudere iā libet, unde aliqua modo uel tuo ſacratiſſimo nomini celebritas, uel noſtris tēporibus claritas, uel ſtudioſis etiā hominibus utilitas pariatur. Cæterū Herodianum hunc noſtrū, donec maiora tibi, ac fortaſſe meliora parturimus, ueluti præludium aliquod ueri iuſtíque laboris, læta rogamus frōte excipias ſumme Pōtifex, magnam in eo negotiorū perſonarúmque uarietatē, multam rerum nouitatē deprehenſurus, crebráque in utranque partē fortunæ ceu uacillātis exempla conſiliáque admirabilia, & conſiliorū inopinatos euētus, grauéſque pro tempore ſententias, & plenā ubiq; dignitatis, plenā ſuauitatis orationē, copioſam uidelicet quandā ad inſtruēdos mores ſupellectilē, & ceu ſpeculū humanitatis, in quod inſpicere omnis uita, unde ea capere atq; haurire documēta queat, per quæ uel publicis, uel priuatis rationibus conſulatur. Quæ ſanè noſtræ fuerūt partes, tentauimus profectò, utinámq; etiā effecerimus, uti omnia ex fide reſpōderēt, ne inepta peregrinitas, ne græculæ uſquā figuræ, niſi ſiquæ iā pro receptis habētur, latinā quaſi polluerēt caſtitatē, ut eadem propemodū eſſet linguæ utriuſque perſpicuitas, eædémq; munditiæ, idē utrobique ſenſus atque indoles, nulla uocū moroſitas, nulla anxietas. Tu quādo nobis aliquod ceu ſignū ex arce iſta tui pontificatus ad bene ſperādum ſuſtuliſti, perge obſecro ſanctiſſime pater. Perge, inquam, fouere atque illuſtrare bonas artes, quæ ſeſe pedibus iſtis ſanctiſſimis aduoluūt ſupplices, numénque tuum aduerſus rudem inſcitiam, tetrámque barbariā implorāt, ut à quo pax Italiæ, atque adeo terrarū orbi reſtituta eſt, etiam ab eodem pacis alumnæ literæ, ab iniuria ſcilicet atque indignitate uindicentur.

HERODIANI HISTORIAE DE IMperio poſt Marcum, uel de ſuis temporibus, liber primus è Græco tranſlatus ANGELO POLITIANO interprete ad Innocentium Octauum Pontificem Maximum.

PROOEMIVM.

QVI res antiquas poſteris prodiderunt, ueterémque hiſtoriæ memoriã renouare literis ſtuduerunt, ei magna ex parte, dum famam eruditionis affectant, noménque ſuum conantur ab iniuria obliuionis aſſerere, minus ſanè multam in ueri perueſtigatione, quàm in exornanda componendáque oratione induſtriam poſuerunt: rati ſcilicet, neque ſiquid in rebus à ſuo ſeculo remotiſſimis falſi proderetur, poſſe refelli, & ſe tamen ſuauitate narrationis ampliſſimum laboris ingenij'que ſui fructũ percepturos. Alij uero priuatis inimicitijs, tyrannorúmque odio prouecti, aut in laudes principum, ciuitatum, priuatorúmque hominũ immodicis aſſentationibus effuſi, tenues per ſe res atque humiles, ſcribẽdi tamen artificio longe ſupra ueri fidẽ ſuſtulerunt. Ego uero contra, nõ quidem acceptam ab alijs, aut incognitam, aut teſtibus egentem hiſtoriã, ſed eorũ qui legent, ſenſibus adhuc, memoriǽque inhærentem, ſumma uel fide, uel diligentia collectam, conſcribendã ſuſcepi, ſperãs haud iniucundam fore poſteritati, earum rerum notitiam, quæ multæ ſanè atque magnæ haud ita longo tempore acciderunt. Nam ſiquis ab Auguſto uſque principe omnem ætatem complectatur animo, cum ſcilicet Romanorum potentia ad unius eſt arbitrium deuoluta, ne annis quidem illis circiter ducentis (tot enim fer-

mè ad Marci tempora numerantur) aut imperiorum tam diuerſas ſucceſſiones reperiet, aut bellorũ uel ciuilium uel externorum tam uarios caſus, atque euentus, in tot excitas gentes, tot urbes noſtras barbaráſque expugnatas, præterea terræmotus & peſtilentias, uitas quoque principum, & tyrãnorum adeo nouas atque inauditas, ut nulla ijs apud ueteres conſimilia exempla, aut certe quàm pauciſſima inueniantur. quorum alij diuturnam, alij breui potentiã obtinuerunt, nonnulli autem uix dum inito honore, imperatoréſque duntaxat appellati, eodẽ illo quo ſuſceperant die imperium amiſerunt. Nam cum ſexaginta annis plures quàm pro tempore principes urbs Roma pertulerit, factũ ex eo eſt uti multæ ſanè, uariǽque res atque admiratione dignæ exorirẽtur. Quippe ætate prouecti principes, utpote rerum negotiorúmque periti, diligentius ſeſe ſuóſque regebant: contrà adoleſcentes molliter atque indulgenter habiti, noua ſcilicet per multa deſignabant. Quo factum eſt, ut diſpari ætate atque licentia, diſparia quoque ſtudia, mõréſque ſequerentur. Hæc quemadmodum geſta ſint, temporum ipſorum atq; principũ ſeruato ordine perſcribemus.

Imperator Marcus filias quidẽ ſuſcepit complures, mares autem duos. horum alter natu minor adoleſcentulus admodum fato eſt functus. Veriſſimo nomen fuit. Alterum uero Commodum nomine magna diligentia curáque pater educauit, accitis undique uiris doctrina claris, maximáque propoſita mercede, uti mores pro ſe quiſque filij ingeniúmque excolerent. Filias porrò cum adoleuiſſent, optimis ex ordine ſenatorio uiris collocauit. Neque enim qui longam generis ſeriem præferrent, aut qui opes nimias oſtentarẽt, ſed qui morum probitate atque modeſtia, uitǽque innocentia præcellerẽt, eos ſibi generos deligendos putabat. Hæc

enim ſola animi bona certa eſſe ſtabiliáque ducebat. Virtutem nullam non magnopere exercuit. Adeo literarum antiquitatis ſtudioſus, ut nemini ſit in eo genere Græcorũ Romanorúmq; ſecundus. Argumento ſunt permulta, quæ ab illo dicta, atque conſcripta ad nos uſque peruenerunt. Adeo uero ciuilem ſeſe & cõmodum omnibus principem præſtabat, ut adeuntium ciuiũ dexteram placide daret, nemunémque à ſuis cuſtodibus prohiberi aditu pateretur: ſolúſque Imperatorum ſapientiæ ſtudium non uerbis, aut decretorum ſciẽtia, ſed grauitate morũ, uitǽque continentia uſurpauit. Quo factum eſt, ut magnum ſapientium uirorum prouentum ætas illa extulerit. Solent enim plerunque homines uitam principis æmulari. Quæcunque igitur ab illo modeſte atque fortiter domi foríſque ſunt geſta, qualémque porrò ſe aduerſus barbaras nationes Septẽtrioni ſubiectas, ſolíque orienti geſſerit, ea ſunt multorum doctiſſimorúmque hominum comprehenſa monimentis. Quæ uero poſt Marci obitum per uniuerſam ætatem uiſa mihi auditáque ſunt, nonnulla item in experiundo cognita, utpote in publicis officijs principalibúſque uerſato, ea nũc conſcribenda ſuſcepi.

Senem iam Marcum, neque ætate ſolum, ſed laboribus multis curíſque confectum, dum in Pannonijs ageret, grauiſſimus repẽte perculit morbus. Quare cum deploratam planè ſalutem ſuam ſentiret, anxius uidelicet agebat, ne filius, qui tum primam inierat adoleſcentiam, ſiue ætatis feruore nimio, ſiue licentia quadam ſumma quam in orbitate eſſet habiturus, bonis artibus ſtudíjſque relictis, ebrietati ſeſe & crapulæ dederet: quippe facile ingenia adoleſcentium à recta honeſtáque diſciplina ad luxum uoluptatéſque delabũtur. Terrebat inſuper hominem minime im-

peritum, multorum memoria principum, qui iuuenes imperium ſuſcepiſſent, ut Dionyſij Siciliæ tyranni, cuius tanta fuit intemperantia uictus, ut nouarum uoluptatum inuentores ſummis afficeret præmijs, ut item eorum, qui Alexandro ſucceſſerunt. Ita enim contumelioſè, uiolentérque dominati ſunt, ut illius imperio graue dedecus conciliarint. Siquidem Ptolemæus eò turpitudinis prolapſus eſt, ut contra Macedonum, atque adeo Græcorum omniũ leges, etiam ſororijs amoribus implicaretur. Antigonus autem, quo Liberum patrẽ repræſentaret, pro cauſia & diademate Macedonico, hederam capiti circundare, thyrſúmque pro ſceptro geſtare eſt ſolitus. Solicitabant animum ſenis recentia quoque exempla, ut Neronis ipſius, qui ne à materna quidem cæde abſtinuerit, & ſe ridiculum populo ſpectaculum præbuerit. Vt item Domitiani, qui nihil ſibi ad extremam crudelitatem reliqui fecerit. Has igitur tyrannidum imagines cum animo uolutans, inter ſpem metúmque agitabatur. Terrebat præterea illum Germaniæ uicina gens, quam nondum planè ſubiecerat, ſed partim in ſocietatem adſciuerat, alios armis bellóque edomuerat. Nonnulli etiam ex ijs effugerant, metúque principis in præſens continebantur. Quare dubitabat ne deſpecta mox filij ætate arma reſumerent: quippe barbaris mos quamlibet leuibus momentis aut cauſis impelli. His igitur curarum fluctibus æſtuans, amicos propinquóſque omnes quotquot aderant, conuocari iubet. Qui poſtquam conuenerũt, conſtituto in eorũ conſpectu adoleſcẽte filio, paululúmque ſe è grabato ſubleuans, huiuſcemodi habuit orationem:

Dolere uos atque angi, cum ita me affectum contemplamini, minime mirandum. Quippe humanum eſt humanis caſibus ingemiſcere, multóque magis miſericordiam prouo-

ſunt,quæ oculis uſurpamus.Cæterum peculiaris uobiſcum noſtra ratio eſt. Nam de mei erga uos animi conſcientia mutuam ſpero à uobis quaſi meo iure beniuolentiam. Nūc autem illud incidit,cum & mihi ſit iudicium faciundum, fruſtra ne uobis honorem tandiu habuerim, ſtudiúmque omne meum lubens detulerim:& uobis referenda gratia oſtendēdum,non eſſe eorum,quæ acceperitis immemores. Videtis filium quem ipſimet educaſtis, primas nunc adoleſcentiæ metas ingrediētem, quaſíque in ſalo atque in fluctu uitæ gubernatoribus indigentem, ne rerum imperitia de recto quaſi curſu ablatus,malis artibus impingat. eſte igitur uos illi pro me uno multi parentes, excolendo ſcilicet atque optima ſuggerendo.Neque enim aut pecuniæ uis tyrannidis luxuriam explere,aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri principem poſſunt,niſi illi ipſi quos regas, animum imperāti beneuolentiámque accommodent. Quippe ij demum diu tutóque imperant,qui non metum ex crudelitate,ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant. Neque enim quos ſeruire neceſſitas coegit,ſed quos obtemperare ſua quenque uoluntas adegit, ij ſunt in agendo patiendóque à ſuſpicione omni aſſentationéque uacui: nunquámque imperia detrectant,niſi uiolenter contumelioſéq; ſint habiti. Eſt autē difficile in maxima licentia moderari ſibi, quaſiq; frænos imponere cupiditatibus. Quòd ſi bene uiuēdi autores illi fueritis,& quæ nunc coram audit,identidem admonueritis,una opera & ipſum uobis reliquíſq; omnibus optimū principem reddetis,& memoriā noſtrā demerebimini,quā ſcilicet immortalem hac una ratione poteritis efficere.Talia dicentem Marcum ita repente animus defecit,ut ſtatim cōticeſceret ac langore nimio ſupinus in lectulum relaberetur. Tanta autem quicūq; aderāt

miſeratio inuaſit, ut ex iis nonnulli præ dolore parum animi compotes clamorem extollerẽt. Sed ille cum diem unum duntaxat noctẽmque ſuperuixiſſet, fato eſt functus, ſic ut magnum ſui deſiderium eius ætatis mortalibus, poſteris uero etiam uirtutis memoriam reliquerit ſempiternam. Poſtquã uero illius mortem fama uulgauit, incredibilis repente exercitum ipſum, plebẽmque adeo omnem luctus occupauit. Neque ulli ſanè Romanæ ditionis mortales fuerunt, qui non eiuſcemodi nuntium multis lachrymis exceperint: omnẽſque eum uelut una uoce, alij parentem probum, alij bonum Imperatorem, quidam fortiſſimum ducem, nonnulli etiam continentem moderatúmque principem uocitabãt. Neq; ſanè quiſquam falſus habebatur. Paucis autem poſt diebus, celebrato iam funere uiſum amicis eſt adoleſcentem adducere ad exercitum, ut & milites alloqueretur, & (qui nouis imperatoribus mos eſt) pecunijs elargiendis, uelut autoramẽto quodam illorum ſibi animos adiungeret. edictum itaque omnibus ut in campum de more adeſſent frequentes. Cum itaque proceſſiſſet Commodus, ac rem diuinam feciſſet, erectúmq; ad hoc ipſum medijs caſtris tribunal conſcendiſſet, paternis amicis, qui multi ſanè doctiſſimíque uiri aderant, circunſtantibus, ad hunc fermè modum uerba fecit,

Communem mihi eſſe uobiſcum huius mœrorem calamitatis, neque uos aliter quàm meipſum affectos eſſe planiſſime perſuaſum habeo. Neque enim ego ſuperſtite parente ipſo meo, ſuperiorem me uobis unquam geſſi. Nam ille ita nos uniuerſos, ut unum aliquem diligebat, lubentiuſque me commilitonem quàm filium uocitabat: quippe hãc naturæ appellationem, illam uero uirtutis communicationem exiſtimabat. Quum infantem ſæpe me in ulnis geſtãs,

uobis dabat in manus, quaſique ueſtræ mandabat fidei. Quapropter minime dubito, quin mihi omnem ſitis beneuolentiam exhibituri: cum pro alumno me maiores natu habere debeant, ipſos autem æquales condiſcipulos armorum iure appellauerim: ſiquidem ita nos uniuerſos, ut unum aliquem pater diligebat, omníque uirtutum ſtudio, ac bonis artibus curabat inſtituendos. Nũc me poſt illum uobis fortuna principem dedit, non quidem aſcititium, quales ante me fuerũt, neque uelut acquiſito imperio gloriantẽ. Quippe unus ego uobis natus, educatúſq; in aula, priuatíſq; intactum cunabulis, ſtatim me ut ex aluo prodieram, imperatoria purpura ſuſcepit, ſimúlque ſol hominem me uidit & principem. Hæc cum animis ueſtris reputantes, iure principem colite, non datum uobis, ſed natum. Nam pater quidem iam in cælum euectus, conſors eſt conſeſſórque deorum. Nobis autem orbis terrarum gubernacula, rerúmque humanarũ cura incumbit. Quæ quos ſucceſſus, quantáſque habituræ ſint uires, in ueſtra manu eſt. Si enim belli reliquias fortiter deleueritis, & imperij Romani terminos ad Oceanum uſque promoueritis, cum ipſi uobis ingentem gloriam comparabitis, tum communis parentis memoriæ debitam gratiam referetis. Atque eum quidem exaudire quæ dicimus, & intueri præſentem quæ gerimus, credite. Nos autem feliciſſimos, qui benefactorum noſtrorum teſtem eiuſmodi ſimus habituri. Quæ igitur ad hanc diem fortiſſime proſperriméque geſſiſtis, illius ſcilicet ſapientiæ gubernationíque tribuuntur. Quæ autem mecum, hoc eſt cum iuuene imperatore ueſtro præclare feceritis, ea ſunt uobis ipſis quaſi peculiarẽ cum fidei tum uirtutis claritudinem paritura. Quocirca & ætati meæ rebus ſtrenue gerendis autoritatem conciliabitis, & barbara gens initio

noui principatus repreſſa, neque impræſens contemptu ætatis noſtræ ſe efferet audacius, & ſuis nunc edocta periculis, metu deinceps perpetuo coercebitur. His dictis pecuniam magna copia elargitus, ut ſibi animos militum fidos faceret, in aulam reuerſus eſt. Igitur breue ſanè ad tẽpus omnia paternis amicis autoribus gerebãtur. Qui aſſiduitate, prudentique conſilio nullo loco deerant, tantum ei tribuentes laxamenti, quantum ſatis eſſe ad tuendam corporis ualetudinem arbitrabantur. Paulatim deinceps irrepſere nonnulli ex aulico famulitio, qui ſibi ad corrumpendam iuuenis Imperatoris indolem nihil facerent reliqui. Quippe menſarij adulatores, qui uentre atque obſcœnis uoluptatibus felicitatem metiebãtur, identidem illum urbis deliciarũ admonebant: & nũc quæ illic uiſu auditúq; iucunda forent, commemorabãt: nunc rerum omnium copiã atque affluentiam ferebant laudibus. Ad hæc ripas Hiſtri ut omni tempore incommodas uituperabant, quæ neque pomiferos haberent frutices, & perpetuis rigoribus nubibúſque obtinerentur. Nunquámne Imperator, aiebant, concretam gelu, atque effoſſam potare aquam deſines? Alij calidis fontibus, riuorúmque fluentium frigore auríſque, & cælo illo fruentur Italiæ peculiari. Tali ſcilicet illecebrarum mentione, facile adoleſcentis animum uoluptatum cupidinibus incenderunt. Itaque ſtatim conuocatis amicis, teneri ſe patriæ deſiderio non diſſimulauit: cauſas tamen tam repentinæ mutationis fateri ueritus, ſolicitum ſe aiebat eſſe, nequis opulens ex nobilitate domũ occuparet principis: deinde collectis uiribus quaſi ex munitiſſima arce ſummam ſibi rerum uindicaret: poſſe ex populo ſatis magnam uim delectorum iuuenum conflari. Talia cauſante illo, reliquis metu defixis, terrámque tacito uultu mœſtóque in-

tuentibus,ſurgens Pompeianus, qui & ætate reliquos anteibat:& Cõmodi ſororem natu maximam in matrimoniũ habebat:Teneri te,inquit,ô fili & domine, patriæ deſiderio minime mirandum.Quippe eadem nos quoque rerum domeſticarum cupido ſolicitat,ſed ei tamen reſiſtimus, quoniam priores partes agunt,magiſque incumbũt nobis quæ hic expedienda ſuperſunt.Nam illis quidem uel in poſterũ diutius perfrueris.Roma autem illic eſt,ubi imperator eſt. Cæterum bellum relinquere inchoatum,præterquã quod indecorum uidetur,etiam periculoſum eſt. Quippe audaciam Barbaris inijcimus:neque enim remeandi cupiditate deceſſiſſe nos, ſed aufugiſſe metu perculſos arbitrabuntur. Tibi autem quàm fuerit pulchrum deuictis hoſtibus atque imperij finibus ad Oceanum uſque propagatis,redire in urbem triũphanti,uinctóſque & captiuos præteragenti reges, ſatrapáſque Barbaros . his enim artibus prioribus ſeculis Romani homines magni, atque illuſtres euaſerunt. Nihil eſt autem quod uereare, nequa illic res tuæ periclitentur . Nam & optimus quiſque ſenator tecum hic eſt,& exercitus uniuerſus tuum coram propugnat imperium. Quin ærarium quoque principalis pecuniæ nobiſcum eſt omne. Ad hæc patris tui memoria æternam tibi apud poteſtates quaſlibet fidem atque beneuolentiam roborauit. Cum ad hunc modum potiora ſuadens Pompeianus locutus eſſet, paulum modo impræſens conatus aduleſcẽtis repreſſit,qui ueritus ſenis dicta,cũ nihil haberet quod ſaltem honeſtum ſpecie reſpõderet:concilium dimiſit,diligẽtius affirmans conſideraturũ. Dein uero miniſtris illius magis magiſq; inſtantibus,nihil iã ad amicos retulit,ſed datis Romã literis,ac propoſitis quos uiſum eſſet tuẽdæ Hiſtri ripæ & Barbarorũ inſultibus coercendis,profectionem continue

edicit. Illi igitur demandata ſibi munia obeuntes, haud ita longo tempore multos armis ſubegerunt, quoſdam autem ex ijs magnis præmijs in amicitiam ſibi adiunxerunt. Quod quidem haud difficile factu fuit: quippe Barbari ſuapte natura pecuniæ auidi, periculorum deſpicientes, aut incurſibus populationibúſq; uictum parant, aut propoſita mercede uenalem pacem habent. Quod intelligens Cõmodus, ut pecunia qua maxime abundabat, ſecuritatem redimeret, nihil uidelicet petentibus denegabat. Vbi autem dedita profectionis fama per exercitum eſt, ingens repente totis caſtris motus extitit nullo non redire Romam cupiẽte, relictóque hoſtili ſolo urbanas affectante delicias. Poſtea uero quàm fama ac nũtijs uulgatum eſt reuerti in urbem principem, incredibilis uniuerſam plebem lætitia peruagatur, ſpem ſibi unoquoque optimam de iuuenis Imperatoris præſentia proponente, credentibúſque uniuerſis paternis eum ueſtigijs perrecturum. Sed ille feſtinato iter faciens, & iuuenili quodam ardore omnes in medio urbes curriculo pertranſiens, regióque cultu, lætiſque populorum celebritatibus exceptus, gratus nimirum omnibus atque optatus adueniebat. Sed ubi Romam appropinquauit, ſenatus ſtatim uniuerſus, populúſque Romanus magno pro ſe quiſque anteuertendi ſtudio effuſi, laureatíque ac flores omnifariam, quos dabat anni tempus conferentes, quàm quiſque ab urbe longiſſime poterat, occurrebãt uiſuri principem ætate atque nobilitate conſpicuum. quippe amabãt illum, & quidem ueriſſimis affectibus natum apud ipſos educatúmque, tertióque iam gradu imperium nobilitatémque Romanam complectentem. Nam paternum ei genus à primoribus ſenatorij ordinis, mater autem Fauſtina, principis uxor, Antonini Pij filia, Hadriani etiam per matrem

neptis, ſeriem ipſam generis ad Traianum proauum referebat. Hoc editus genere Commodus eſt, cui quidē præter ætatis florem, etiam formæ dignitas ſuffragabatur, congruens corporis modus, pulchra uirilíſque facies, trāquillæ faces oculis atque micantes, flaua & criſpa cæſaries, ut in ſole ambulanti uelut igne quodam rutilaret, ſic ut euntem quidam ſcobe aurea putarent conſpergi, quidam etiam pro argumento diuinitatis acciperent, ac radios eſſe illos circa uerticem genitiuos opinarentur. Ad hæc lanugo malis proſerpebat, eáſque quaſi floribus conueſtiebat. Talem igitur Imperatorem fauſtis ominibus, acclamationibúſque, & coronarum florúmque ſparſionibus exceperunt. Sed poſtquam urbem ingreſſus eſt, Iouíſque primum, dein cæterorum deorum templa conſalutauit, gratiáſque ſenatui uniuerſo, & prætorianis militibus egit ſeruatæ ſibi fidei, in aulam palatinam ſe recepit. Paucúlis igitur annis nihil non honoris paternis amicis exhibebat, omnibúſque eos negotijs in conſilio habebat. Cura dein totius Imperij alijs demandata, Perennem Italicum hominem militaris diſciplinæ peritiſſimum, prætorianis præfecit. Is aduleſcentis ætate abutens, delicijs illum ganeíſque corrumpi ſinebat: curáque omni, laboribúſque ſuſceptis, totum planè Imperiū adminiſtrabat. Erat in homine inexhauſta diuitiarum ſitis, ſic ut nihil quæ acquiſierat, pendens, nouis ſemper lucris inſatiabilis inhiaret. Hic & paternos Commodi amicos calumnijs premere, & locupletiſſimum quenque, nobiliſſimúmque in ſuſpicionem adducere, inſtituit, ſcilicet ut perterrefacto aduleſcente, atque illis ſupplicio affectis, cauſam poteſtatémque ipſe haberet in eorum bona & fortunas inuadendi. Cæterum aliquandiu cum patris memoria, tum amicorum reuerentia continuit

adoleſcentem. Deīn uelut maligna quædam atque inuida fortuna, rectum adhuc moderatúmque illius ingeniū ſubuertit. Nam ita res accidit: Lucilla erat Commodo maxima natu ſoror: ea prius L. Vero imperatori nupſerat, quē conſortem ſibi imperij Marcus aſciuerat, locatáque in matrimoniū ſorore, firmiſſimo affinitatis uinculo adſtrinxerat. ſed poſtquam L. fato functus eſt, manentibus adhuc Lucillæ principatus inſignibus, Pompeiano eam pater deſpondit, nihilo tamen ſecius priſtinum illi honorem Cōmodus reliquit uſurpandū. Nam & ſella imperatoria ſeſſitare in theatro, & ignem de more præferri patiebatur. Poſtea uero quàm Cōmodus uxorem duxit Criſpinam, ac neceſſe fuit principis uxori primo loco cedere, iniquo ſcilicet hoc animo Lucilla ferens, atque illius honorē in ſuam contumeliam uertens, cum ſciret à uiro ſuo Pompeiano Commodum diligi, minime auſa eſt quippiam ad ipſum ſuper occupando imperio referre. Sed animum Quadrati nobiliſſimi locupletiſſimíque adoleſcentis periclitata, cum quo etiam ſtupri conſuetudinem habere exiſtimabatur, grauiſſiméque apud eum de accepta iniuria conqueſta, paulatim adoleſcentem eò perpulit ut in ſemet uniuerſúmque ſenatum pernicioſiſſime conſuleret. Quippe inter cæteros ſenatorij ordinis, qui ſecum in id facinus conſpirarent, etiam adoleſcentem quendā Quintianum nomine, prompti atque audacis animi ſibi adiunxit: perſuaſítque uti pugionē in ſinu cælans tempus locúmque caperet, factóque repente impetu Commodū occideret, reliqua ſe pecunijs largiendis curaturam. Ille in aditu amphitheatri ſubſiſtēs (quippe obſcuro loco facile ſe occultum ſperabat fore) nudato cōfeſtim pugione, ac magna uoce proclamans, Hunc tibi ſenatus mittit. dum loquitur, nudúmque oſtentat pugionem comprehē-

ſus à militibus, pœnas amentiæ dedit, ſuóque indicio autor à ſe cauendi fuit aperto magis quàm impleto conſilio. Hæc igitur prima maximáque odij cauſa adoleſcenti aduerſus ſenatum extitit. Ita nanque animum uerba illa ſauciarant, ut omnes hoſtium loco haberet, ſempérque eius memoriæ uox illa irruētis in ſe iuuenis inhæreret. Neque uero tantā hanc occaſionem Perennius omiſit, ſed ei perſuaſit ut præcipuum quenque ſuccideret, neque eminere quempiam pateretur: quorum ipſe in bona impetum faciens, facile omnium eius ætatis hominum locupletiſſimus euaſit. Quæſtiones autem Perennio diligenter exercente, ſoror ipſa Commodi, coniuratíque omnes, cæteríque præterea quantulacumque ſuſpicione attacti, ſupplicio affecti ſunt. Igitur Perennius ſublatis è medio quos imperator uerebatur, quíque illum paterno quodam affectu complectebantur, atque ipſe illius tuendæ ſalutis cura ſuſcepta, nihílque non autoritatis adeptus, imperium iam ipſum animo inuaſerat: perſuaſóque Commodo ut ſuos liberos adoleſcentes adhuc Illyricis præficeret exercitibus, ipſe pecuniæ uim ingentem cōtrahebat, ut ſcilicet prætorianos ab ipſo ampliſſimis largitionibus abalienaret. Filíjque item eius clanculum copias colligebant, eo conſilio, ut cum primum Perēnius Commodū occidiſſet, ipſi principatum arriperent. Proditæ autem ſunt inſidiæ incredibili quodam modo. Ludos Romani Ioui Capitolino faciunt, tanta hominum confluente multitudine, quantam par eſt confluere ad tantæ urbis celebritatem. Spectare autem ac præſidere in theatro unà cum ſacerdotibus, quos ordo ſingulis annis poſtulat, etiā imperator ſolitus. Cū itaque nobiliſſimis ſcenicis operam daret, ſedens imperatoria ſella Commodus, pleno ſpectatoribus theatro, ſuíſque cuique locis ad ſedendū pro

dignitate attributis, priuſquam quicquam diceretur agere túrque in ſcena, repente quidam philoſophi habitu, manu baculum geſtans, perámque ſeminudus ab humero ſuſpenſus, curriculo prodijt: medióque in ſcena conſiſtens, manúque ſilentium imperãs, Non hoc, inquit, ludorum tempus ô Commode, neque ſpectaculis, celebritatique uacandum. Imminet ceruicibus tuis Perennis gladius: ac niſi caueris, non quidem impendens, ſed iam præſens periculum: periſti. Nam & ipſe hic aduerſus te copias pecuniámque colligit, & nati exercitus Illyricos ſolicitant: quos niſi ſtatim præuenias, occidiſti. His dictis, ſiue forte quadam diuinitus huc impellente, ſiue id auſo homine ut gloriã ſibi ignarus atque obſcurus acquireret, ſeu quia ſperaret ingens aliquod præmiũ ab imperatore conſequuturũ: ſanè illum de repente obſtupefecerat. Cæteri autem etſi non de nihilo ea dicta ſuſpicabantur, tamen fidem habere diſſimulabant. At Perennis comprehendi hominem iubet, ac pro furioſo, & uaniloquo igne comburi. Ita ſcilicet pœnas dedit intempeſtiuæ libertatis. Cæterum qui ſe Commodi ſtudioſos uideri uolebant, peroſi antea quoque Perennem, utpote intolerandæ hominem ſuperbiæ contumeliǽque, nactique opportunum tempus, calumnijs eum premere aggrediuntur. Sed ſcilicet ita futurũ erat, ut & Commodus inſidias euitaret, & Perennis unà cum liberis penderet pœnas. Quippe haud multo poſt milites quidam clam Perenni filio nummos quoſdam attulerũt, illius imagine percuſſos, eóſque ignaro etiam Perenni, quanquam erat præfectus, Commodo oſtenderunt, totóque inſidiarum ordine patefacto, maximis ſunt muneribus affecti. Quocirca inſcio negotij totius Perenni, ac tum nihil minus expectanti ſubmiſſi noctu à Commodo quidam caput abſciderunt: inſ-

ſique ſtatim ad illius filium pergere, cum nihil ad celeritatem ſibi reliqui feciſſent, etiam rumores famámque eorũ quæ Romæ *facta eſſent præuenerunt. ij amicos ei literas ab imperatore reddiderunt, quæ magna propoſita ſpe* Ro*mam reuerti iubebãt.* Ergo *& conſiliorum & omnis eius paratus, poſtremo paterni caſus ignarus, cum quidam nuntij dictitarent, etiam paternis ipſum uerbis acciri, qui ne ipſe quidem ſcribere ſuperſediſſet, niſi ſatis momenti habituras imperatorias literas exiſtimaſſet: credidit uidelicet aduleſcens. & quamuis iniquo animo ferret interpellari ſua conſilia, tamen paterna fretus potentia, quam eſſe adhuc incolumem putabat, ad reditum ſe comparat.* Tum *deinde ut attigit* Italiã,*per eos quibus negotium datum fuerat, occiditur.* Hũc *illi exitum habuerunt.* Poſt *hæc* Commodus *duos conſtituit præfectos, tutius fore ratus tantam illam poteſtatem non uni duntaxat credere, ſed diſſectam in partes, imbecilliorem eo pacto contra principem reddere.* Verum *haud longe poſt, aliæ in illum huiuſcemodi inſidiæ intendũtur.* Maternus *erat quidam miles multa auſus nefaria.* Is *repente deſertis caſtris, atque aliquot in ſocietatem commilitonibus aſcitis, magnam perditorũ manum breui collegerat, uicóſque primo & agros populabatur.* Magna *dein pecuniæ ui collecta plures quotidie ſibi ex facinoroſis copulabat: pollicénſq; ingentia cuiq; operæpretia, & in prædæ communionẽ inuitans, eò rem adduxit, ut non iam latronum, ſed iuſtorum hoſtium haberẽt autoritatem.* Quippe *magnas etiam urbes occupabant: effractiſque per uim carceribus captiuos ſine diſcrimine omnes uinculis eximebant, eóſque ſibi impunitate ac beneficijs adiungebant.* Igitur Galliam *omnem atque* Hiſpaniam *incurſibus uaſtabant, & ut quanque ex magnis*

urbibus ui ceperant, incenſa direptáque protinus abibant. Quæ ubi Commodus cognouit, rectoribus gentium plenas iræ atque minarũ mittit epiſtolas, caſtigans & ignauiam exprobrãs, ſimul comparare aduerſus illos exercitum imperans. Quod ubi latrones acceperunt, decedẽdum ſibi ex illis regionibus rati, clàm per auia quædam compendia, ſeorſum alij ab alijs, in Italiã peruenerunt, ac iam de regno maioribúſq; rebus Maternus cũ ſuis deliberabat. Nã quando hactenus omnia illi ſpe ulterius proceſſerant, aut aliquid magnũ inuadendũ ſibi exiſtimabat, aut certe quãdo in id diſcriminis inciderat, non obſcure neque ignaue moriendũ. Sed quoniam ſe non tantis eſſe uiribus intelligebat, quantæ ad reſiſtendũ Cõmodo collata acie ſatis eſſent, quippe & Romanæ plebis, & prætorianorũ militum propenſa in Commodum uoluntas credebatur: arte ſibi conſilióque graſſandum ſtatuebat. Quocirca tale quiddam comminiſcitur. Veris initio, ſtato ſolennique die, pompam matri deûm Romani celebrãt. In ea quæ apud quenque ſunt diuitiarum præcipua, ſupelléxque pleraque imperatoria, materiæ aut artis ſpectandæ, præferri ante deam ſolent. Paſſimque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic ut perſonas induant, quas cuique libitum, nullámque nõ magiſtratuum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium, repræſentent, ſic ut non temere à falſis ueros dinoſcas. Putauit hoc Maternus idoneũ celandis inſidijs tempus, ratus fore, ut ſi perſonam ſtipatoris alicuius indueret, ſuóſque ad eandem ſimilitudinẽ armis ornaret, ac ſe haſtatis immiſcerẽt, ſic ut pars eſſe comitatus imperatorij crederẽtur, nullo uidelicet præcauente, repente impetu facto Cõmodum obtrũcarent. Sed proditus imperatori à ſocijs quibuſdã, qui unà cum ipſo uenerãt in urbem, indignantibus ſcilicet, ſi qui

dem eum non pro latrone iam, ſed pro principe habituri forent, antequam feſtus dies adeſſet, & ipſe comprehẽſus, ac mulctatus capite, & qui eiuſdem factionis erant, meritis ſupplicijs affecti. At Commodus *facta re diuina, gratulatúſque deæ feſtum agitabat, pompámque gaudens frequentabat.* Sed *& populus omnis pro imperatoris ſalute diem lætabundus celebrabat.* Q*uæ autẽ ratio ſit, cur huic deæ tantum honorem* Romani *habeant, non alienum uidetur, quantum ex hiſtoria accepimus, commemorare; præſertim cum ea res pleriſque* Græcorum *ignota eſſe uideatur.* Ipſum *igitur ſimulacrum cælitus, ut aiunt, demiſſum, neque qua ſit materia, nec à quo fabricatum artifice ſatis conſtat, neque planè hominum manibus creditur factum.* Hoc *igitur decidiſſe cælitus ferunt in quendã* Phry*giæ agrum, cui nomen* Peſinunti, *à caſu eius ſimulacri factum putant.* Ibi *enim à principio comparuiſſe: licet apud alios comperiam, pugnam illic* Ilum Phryga, Tantalúmque Lydum *inter ſe conſeruiſſe, ſiue de uia ortam, ſiue potius ob raptum* Ganymedis. C*úmque diu æquis uiribus decertatum foret, ac permulti utrinque cecidiſſent, nomen ex ea clade loco eſſe impoſitum,* Hic *etiam fama fert* Ganymedem *ipſum trahentibus in diuerſa germani atque amatoris manibus uita eſſe orbatum: ſublatúmque è medio, pro calamitatis ſolatio relata ad* Iouem *raptorẽ fabula diuinis fuiſſe honoribus affectum.* In *hoc quẽ diximus* Peſinunte Phryges *olim* Orgia *celebant, ad ipſum fluuiũ* Gallũ, *à quo etiã euirati deæ ſacerdotes cognominantur.* Sed *ubi res* Ro*mana creuit, reſponſo accepto manſurum imperiũ, atque ad ſummam auctum iri, ſi* Peſinuntiã *deam ad ſe transferrent, miſſi in* Phrygiam *legati ſunt petitum deæ ſimulacrum: quod quidem facile conceſſum eſt, conſanguineos ſe*

dictitantibus, atque oriundos ab AEnea *Phryge. Cum itaque nauigio deuectum ſimulacrum ad ipſas* Tiberis *fauces appuliſſet, quibus tum* Romani *uice portuum utebantur, confeſtim diuina quadam ui nauigium ſubſtitit, neque ullis* Romani *populi certatim trahentis moueri uiribus potuit, donec* Veſtalis *ſacerdos adeſſet. Ea cum uirginitatem perpetuo ſeruandam polluiſſe falſo argueretur, damnationem metuens, ſupplex petijt à populo, ut iudicium de ſe deæ* Peſinuntiæ *committerent: quo impetrato Zonam recinxit, clare precata, ut ſi intemeratā ſe eſſe ac uirginem dea ſciret, nauim progredi iuberet. Quæ ubi dixit, ſtatim alligatam Zonam manu ducta nauis ſequi cœpit.* Ita *ſunt pariter* Romani, *manifeſtam numinis diuinitatem, atque innocentiam uirginis admirati.* Sed *hæc hactenus de* Peſinuntia *dea prolixius etiam fortaſſe quàm decuit, haud inſuauē tamen ſciētiam allatura ijs, qui res* Romanas *minus cognitas habeāt.* Commodus *autem euitatis* Materni *inſidijs, maiore ſe cuſtodia muniebat: rarus prodire in publicum, plerunque tēporis in ſuburbanis, aut in principalibus prædijs procul ab urbe cōſumere: abſtinere prorſus ab iuriſdictione, omnique actu imperatorio.* Per *idem tempus accidit ut ingens* Italiam *quidē uniuerſam peſtilentia occuparet: ſed in ciuitatem* Romanam *uehementius tamen ſæuiret, utpote quæ & per ſe populo abundaret, & aduenas toto orbe confluentes exciperet. Quare magna iumentorū atque hominum ſtrages conſecuta.* Tum Cōmodus *(ita ſcilicet quidā medicinæ periti perſuaſerāt)* Laurentū *ſeceſſit, quòd frigidior ea regio ſit, ſyluiſque è lauru permultis opaca, à quo etiā regioni inditum nomen.* Valere *enim plurimū aiebāt ad aeris euitandā contagionē, cum odores laurorū, tum ipſarū amœnitatē umbrarū. Quocirca in ipſa*

quoq; urbe de medicorũ ſententia, plerique unguẽtis ſuauiſſimis nares atque aures opplebant, ſuffitúque & odoramentis aſſidue utebantur, quòd meatus ſenſuum (ut quidã dicunt) odoribus illis occupati, neque admittant aera tabificum, & ſi maxime admiſerint, tamen eum maiore quaſi oui longe ſuperari. Cæterum nihilo ſecius morbus ingraueſcere, hominéſque paſſim & pecora inter homines agitantia interire. Sed & fames eodem tempore ciuitatem oppreſſerat hac de cauſa. Cleander erat quidam Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publice per præconem ueneunt. Hic cum in domum imperatoriam ſeruitio eſſet traditus, & cum ipſo Commodo accreuiſſet, eò ſcilicet honoris atque autoritatis prouectus eſt, ut & corporis cuſtodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam ſolus obtineret. Cæterum diuitiæ ac luxus, etiam illum ad imperij ſpem inſtigabant. Quocirca grandi coacta pecunia plurimum frumẽti coemit. Id autem occluſum habebat, ſperans ſibi Romani populi atque exercitus uoluntates adiuncturum, ſi prius rerum neceſſariarũ penuria laborantes, magnis repente largitionibus demereretur. Idem gymnaſium quoq; maximum exædificauerat, publicatis etiam balneis, ut eo modo populũ ineſcaret. At Romani infenſi iam pridem, ac totius cauſam peſtilentiæ in eum conferentes, ſimul peroſi hominem diuitijs inexplebilem, prius quidem confertim per theatra identidem traducebant. Dein agente in ſuburbanis Commodo, repente uniuerſi magnis clamoribus concurrerunt, Cleandrum ad necem depoſcentes. Cum autem ſuburbanum omne tumultu compleretur, & Cõmodus ipſe in alto ſeceſſu uoluptatibus indulgeret, inſcius quæ gererentur (nã id Cleander cauerat) repente extra omnium expectationem armati equites principis eru-

perunt, Cleandri iuſſu prorumentes obuiū quenque, ac uulnerantes. Neque ſcilicet populus excipere illorum impetū ualebat inermis armatorum pedeſter equitum. Quare fuga facta in urbem reijciuntur, ibíque permulti, neque modo quos ferro milites conficiebant, neci dediti, ſed quos etiam ipſi proculcauerunt equites, quíque aut conferta turba, aut equitum incurſu conflictabantur. Igitur ad urbis portas ſine ullo impedimento perſecuti, magnam populi partem interfecerunt. Qui autem in urbe remanſerant, calamitate ſuorū intellecta, clauſis domibus cum in tecta & culmina euaſiſſent, lapidibus, tegulíſque equites deſuper inceſſebāt. Itaque ſtatim conuerſa fortuna eſt, nullo in manibus decertare auſo, ſed omni multitudine deſuper quaſi ex tuto dimicante. Quocirca ſaucij magna pars cum tolerare iā ulterius nequirent, tergū fugæ mandarūt. Multi itaque cadebant crebro telorū iactu, multi equis excutiebantur, inter deuolutos lapides fallente ueſtigio lapſantibus. Sed & pedites qui in urbe ſtationes habebant, populo ſuppetias aduerſus inuiſos ſibi equites raptim tulerunt. Itaque cum ciuile bellum eſſet, nemo tamen quæ gererētur nuntiare Cōmodo audebat metu Cleandri potentiæ: donec maxima natu ſoror Fadilla nomine, accurrens ad imperatorem (quippe facilis aditus ſorori) crinibus ſolutis proiecta humi, ac planè in lugubrem habitum deformata: Tu quidem, inquit, ô princeps, otium agitans, & omnium quæ gerantur ignarus, extremo in periculo uerſaris. nos autem ſanguis tuus propemodum occidimus. Actum de populo Romano, actum magna ex parte etiam de exercitu eſt, & quæ ne à barbaris quidem nos paſſuros expectabamus, ea nobis domeſtici faciunt, & in quos maxima contuliſti beneficia, eos primos inimicos habes. Cleander aduerſus te populū

& exercitum armauit, quorum quidem alteris inuiſus eſt, alteris charus, utrique tamen in armis ſũt, cædémque in ſe patrant, & ciuili ſanguine Romam replent. Sed in nos uideliaet utriuſque multitudinis recidet calamitas, niſi tu quàm primum neci dederis ſceleratiſſimum famulum, qui tantæ cladis illis iam fuit, nobis mox futurus eſt autor. Hæc loquens ueſtem ſcidit, multíque item qui aderãt, ſumpta de uerbis mulieris audacia, Commodum territabant. Is expauefactus cum iam non ut impendens, ſed ut præſens periculum formidaret, acciri ad ſe Cleãdrum propere iubet, nihil dum certi ſcientem, ſed tamen aliquid ſuſpectantem imperatori renuntiatum. Accedentémque ad ſeo imperat comprehendi, & caput eius amputatum, contóque præfixum circunferri, uoluptuoſum ſcilicet atque optatum populo ſpectaculum præbiturus. Ita id malum ſedatum, atque utrinque dimicatio dirempta. Siquidem milites cum occiſum uiderent, pro quo decertabant, iram quoque imperatoris formidabant, cui uerba data, nihílque non factum contra illius ſententiam compererant. Populus contrà ſatiſfactum ſibi autoris ſupplicio putabat. Sed & liberi Cleandri (binos enim uirilis ſexus habebat) & quotquot illius amici fuerant, ad unum omnes contrucidati, tractáque per urbem cadauera, & contumelioſiſſime habita, poſtremo in cloacas abiecta. Hæc finis Cleãdri fatorũ fuit, quaſi in uno illo uelut ambitioſius oſtentaret natura (ut ſic dixerim) humana poſſe ex infimo loco ad ſupremũ faſtigiũ euehi hominem, atque euectum dein rurſum deturbari quamlibet exiguo atque inſperato fortunæ momento. Cæterum Commodus tametſi uerebatur nequid fortaſſe populus etiam contra ſe noui moliretur, tamen ſuadentibus amicis in urbẽ reuerſus eſt, ac lætis acclamationibus

magnóque comitatu exceptus, in aulam principalem ſe contulit. Enimuero *ex illo tot aditis iam periculis, cœpit nulli*
E *ſatis confidere, ſed occidere hunc atque illum, nulli non calumniæ fidem accommodans.* Ad *hæc neminem cui uirtus ulla eſſet, amicum ſibi adiungebat, ſed à cunctis æque rectis ſtudijs animum auocauerat.* Quippe *quem die noctéq; aliæ ex alijs effrænæ corporis uoluptates grauiſſimo ſeruitio premebant, neminémque non ab limine uelut inſidiatorem ſubmouebat, quemcunque aut probitas, aut diſciplina ulla etiam mediocris illuſtraret.* Scurræ *uero, & qui turpiſſima quæque repræſentabant, quaſi addictum ſibi habebant . aurigando etiam beſtijſque conficiendis ſupra modum exercebatur: ob quæ ſtudia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabant. quare illa minus decore tractabat, quàm modeſto principi conueniebat.* Extitere *ea tempeſtate etiam quædam in cælo prodigia. ſtellæ enim per diem perpetuo apparuerunt, quædámque ex ijs in longum productæ medio quaſi aere ſuſpenſæ uidebantur.* Præterea *animalia omne genus, minime ſuam naturam ſeruantia, cum figura corporis prodigioſa, tum mẽbris haud quaquam congruentibus edebantur.* Maximum *autem nefas cum in præſens dolorem attulit, tum in futurum peſſimo augurio uniuerſos conterruit.* Nam *cum neque imbres ulli, neque nubes, tantúmque exiguus terræmotus anteceſſiſſet, ſeu nocturni caſu fulminis, ſiue igni aliquo in ipſo terrarum motu uelut extrito, totum de improuiſo pacis templum conſumptum incendio eſt, quod unum ſcilicet opus cunctorum tota urbe maximum fuit atque pulcherrimũ, idem templorum omnium opulentiſſimum, egregiéq; munitum, multóque ornatum auro & argento.* Quippe *uniuerſi fermè ſuas illuc diuitias, quaſi in theſaurum conge-*

rebant, ideóque per noctem debacchatus ignis multos ex opulentis egenos reddidit: Quapropter communem quidẽ o iacturã publicæ omnes, ſuam autem quiſque priuatim deplorabant. Sed ubi templũ omne conſumptum ignibus eſt, plurima quoque & pulcherrima urbis ædificia conflagrarunt. Inter quæ etiam Veſtæ templum, ſic ut Palladium quoque conſpiceretur, quod imprimis colunt, atque in arcano habent Romani Troia (ut perhibent) auectum, ac tũ primum poſtquam in Italiam deuenit conſpectum ab hominibus. Quippe raptum id Veſtales uirgines media ſacra uia in aulam imperatoris tranſtulerunt. Multæ præterea pulcherrimæque urbis partes combuſtæ, plurimóſq; dies peruagatum incendium non prius ſedatum eſt, quàm repentinis imbribus extingueretur. Itaque totam rem dijs imputabant eius ætatis mortales, quorum ſcilicet uolunta te & inchoaſſe incendium, & deſiſſe arbitrabantur, ac portendi bella, quæ ſunt deinceps inſecuta, conſumpto pacis templo interpretabantur. Quam deinceps famam rerum euentus comprobauit. Enimuero plurimis maximíſque incommoditatibus laborãte ciuitate, non iam uti antea multitudo beniuole Commodum aſpicere, ſed referre omnes eius calamitatis cauſam in illius iniuſtos actus, & reliqua uitæ crimina. Siquidem neque latebant populum ſcelera hominis, neque latere ipſe uolebat. ſed quæ domi non ſine & infamia patrabãtur, ea etiam in publicum oſtentare haud uerebatur: eóque uecordiæ petulantiæque proceſſit, ut paternum primo cognomen repudiaret, ac pro Cõmodo Marci filio, Herculem ſe Iouis filium iuſſerit appellari, depoſitóque principum Romanorum cultu, leonis pellem ſubſterneret, manúque clauam geſtaret, ſimul purpureas ſibi atque auro intextas ueſtes circundaret, non ſine omnium ir

riſione, quippe eodem ſchemate & fœminarum luxũ & heroum uirtutem repræſentabat. Talem *ſe uidelicet quotidie præſtabat.* Idémq; *menſiũ nomina demutauit, ac pro uetuſtis appellationibus nouas de ſuis cognominibus impoſuit, quorũ ad* Herculem *pleraque tanquam ſcilicet ad fortiſſimum referebantur.* Quum *ſtatuas quoq; ſibi tota urbe poni iuſſit, ínque ijs unam pro curia, quæ arcum contenderet, ut etiam imagines ipſæ terrores atque minas præ ſe ferrent, quam deni tamen ſenatus poſt illius obitũ ſuſtulit, próque ea* Libertatis *imaginem repoſuit.* Commodus *autem cum temperare iam ſibi ultra non poſſet, publice ſpectacula edere profeſſus, omnes ſe ſua manu feras occiſurũ pollicebatur, & cum fortiſſimis quibuſque iuuenum ſingulari certamine depugnaturum.* Ea *cum rumoribus celebrarentur, concurrebant ex* Italia *omni, ac finitimis gẽtibus uniuerſi ad id ſpectaculũ, quod nec antea oculis uſurpauerãt, neque unquam fando audiuerant.* Siquidẽ *ita eſſe certa manus illius dicebatur, ut quodcunque deſtinaret, iaculo ſagittáue contingeret.* Erántque *cum illo aſſidue* Parthorum *lectiſſimi ſagittarij, ac* Numidæ *iaculatores, quos ille tamen omnes longe artificio ſuperabat.* Vbi *autem ſpectaculi dies adfuit, pleno amphitheatro exædificatus* Commodo *peridromus fuerat, per quẽ decurrere in orbem poſſet, ne cominus cum beſtijs pugnans periclitaretur, ſed ſuperne ac de tuto loco tela iaciendo, iaculandi potius ſcientiam quàm fortitudinem oſtentaret.* Ceruos *igitur & damas, item cornigera alia præter tauros, currens pariter ipſe atque inſequens impetebat, ac præuenta fuga certiſſimis ictibus proſternebat.* Leones *uero & pantheras, aliáque id genus nobiliſſima animalia, currẽs in orbem ſuperne iaculis confodiebat, ſic ut nec telum quiſquam ſecundũ,*

*nec uulnus uiderit niſi letiferum.*Nam *ut primum ſe fera concitauerat,ſtatim illam uel in fronte,uel in corde ſauciabat,nullo præterea uſus ſcopo,neque ad aliam corporis partem telo deſtinato,ſic ut pariter cũ uulnere ipſo conficeretur.Cæterũ beſtiæ conquirebãtur undique,ac tum primum uidimus,quæ ante in picturis mirabamur.Quippe ex* India,*AEthiopiáque,itémque à* Meridie, *& à* Septentrionibus *quicquid incognitũ prioribus ſeculis fuerat,confecit ille pariter,atque oſtendit, nullo nõ obſtupefacto, tam certa illa manu,támque nuſquam telis aberrantibus.*Idem *aliquando ſagittas limatæ cuſpidis in* Mauruſias *ſtruthos intorquebat, quæ & pedũ celeritate, & alarũ quaſi uelis ocyſſime ferebantur, ſic ut ſummum contingeret collũ,atque ita capita ãputaret, ut exſectis ceruicibus(qui teli impetus fuerat) aliquandiu tamen uiuentibus ſimulem curſum continuarent.*Quin *& pantherã,quæ ſcilicet eductũ quendam in harenã curſu acerrimo cõprehenderat, ſic ut iamiam laniatura uideretur, ita opportuno uulnere conſecutus eſt,ut interfecta belua hominem ſeruauerit, ac dentium quoque aciem cuſpide ipſa iaculi præueniret.*Leones *item cauea centum eductos, totidem miſſilibus uniuerſos occidit,ita ſuo ordine iacentibus corporibus,ut numerari facillime ſingula poſſent, nullo ſcilicet ſuperuacuo incidente telo.* Hactenus *igitur quæ gerebantur quanuis à principe aliena uiderẽtur,tamen quoniã fortitudinem ſcientiámque præ ſe ferrent,popularem quandam gratiã emerebantur.* Verum *ubi iam nudus ingreſſus amphitheatrũ eſt, ſumptiſque armis numeros gladiatorios implebat : tum uero triſte* Romano *populo ſpectaculum id uiſum,nobiliſſimum imperatorẽ poſt tam multos parẽtis ſui,maiorúmque triũphos,non quidem aduerſus beluas arma capere militaria,*

uel Romanorum *imperio congruentia, ſed ampliſſimam dignitatem turpiſſimo fœdiſſimóq; cultu contaminare.* Fa*cile autem dimicans ſuos compares ſuperabat, neque tamẽ ultra uulnera procedebat, dante unoquoque manus, atque imperatorem potius quàm gladiatorem agnoſcente.* Eóq; *ueſaniæ profectus eſt, ut deſerere principalem aulam, atque in ludum gladiatorium migrare inſtitueret: neque ſe amplius* Herculem *appellari patiebatur, adoptato nobiliſſimi gladiatoris nomine, qui iã uita exceſſiſſet: quin ſimulacro illi coloſſeo, quod* Romanis *uenerabile eſt,* Solis *effigiem gerens, capite dempto ſuum impoſuit, atque in baſi ſubſcripſit, non quos conſueſſet imperatorios paternóſque titulos, ſed pro* Germanico Mille *gladiatorum uictorem.* Cæterum *ipſum quoque deſinere aliquando ab ſua uecordia, & ciuitatem tyrannide liberari oportebat.* Idque *anno ineunte, quem diem* Romani *feſtum agunt, ad* Ianum *uetuſtiſſimum* Italiæ *deũ referentes, cuius etiam* Saturnũ *ipſum ab* Ioue *filio pulſum fuiſſe hoſpitem prædicant, & quod ibi latuiſſet, nomen* Latio *inditum.* Quocirca *etiam nunc* Romani Saturnalia *prius: dein uero mitiũ anni more ſuo concelebrant.* Eſtque *eius dei biceps imago, ut à quo incipit, & in quem deſinit annus.* Cum *igitur hunc diem feſtum ciuitas agitaret, in quo* Romani *inuicem ſe colunt ſalutántque, & nomiſmata alter alteri, cæteráque omnifariã munera miſſitant, ſummíque magiſtratus conſpicuã ſibi & ſolẽnem purpurã induunt, uniuerſis diẽ concelebrãtibus ſtatuit* Commodus *non quidem ex imperatorijs (ut mos erat) ædibus, ſed ex ipſo gladiatorio ludo prodire in publicum, ac pro eleganti ueſtitu purpuráque imperatoria procedere armatus, deducente gladiatorum agmine, in conſpectum* Romani *populi.* Quod *ubi conſilium ſuum ad*

Martiam retulit unam è ſuis concubinis, cui ſcilicet plurimum deferebat, ac propè uxoris eam loco habebat, ſic ut præter ignem omnes honores uelut Auguſtæ tribuerentur, intellecto mulier tam abſurdo turpíque conſilio, orare multis lachrymis, ſupplexque ad genua accidere, ne aut Romanum imperium pollui pateretur, aut ipſe uitam ſuam perditis ac deploratis hominibus tam periculoſe commutteret. Sed cum nihil profeciſſet, lachrymans diſceſſit. Ille præfectum exercitibus, Lætum nomine, & Electum cubiculi cuſtodem ad ſe accitos, parare iubet in ludo ipſo gladiatorio, quò ſe dormitum recipiat, ut illinc ad ſacrificandum mane procederet, ac ſe armatum Romano populo oſtentaret. Illi multis precibus perſuadere tentabant, nequid indignum principe conaretur. Quibus Cõmodus ira percitus faceſſere ab ſe iuſſis, ſtatim in cubiculum reuerſus, ut quemadmodum conſueuerat meridiaretur, ſumpto in manus libello, quales de philyra tenuiſſimi, atque in utrãque partem replicabiles fiunt, conſcribit in eo quoſcunque illa nocte interficere deſtinauerat. Ex quibus prima erat Martia, mox Lætus atque Electus, poſt hos ingens eorum numerus, qui plurimum autoritatis in ſenatu obtinebant. ſiquidem ſenes uniuerſos, paternos amicos tollere è medio, ne cenſura illorum ſua interpellarentur flagitia, bonáque ipſa diuitum dilargiri partim militibus, partim gladiatoribus decreuerat, ut alteri ſe defenderent, alteri oblectarent. Eum igitur libellum ita conſcriptum, ſupra lectulum depoſuit, neminem ad ſe introiturum ſuſpectans. Erat autem puſio quidam infans adhuc ex ea nota, qui ueſtitu cætero nudi, ſed auro gemmíſque ornati, ſolent delicatiſſimo cuique Romanorum eſſe oblectamento. Is ita Cõmodo charus erat, ut cum illo ſæpe etiam cubaret, ac Philocommo-

dus appellaretur, ipſo indicante nomine amorem principis. Hic *itaque puer forte ludibundus, occupato inter balnea & crapulas* Commodo, *cubiculum (ut conſueuerat) ingreſſus, ſumpto in manus libello, quicum luſitaret, foras proceſſit.* Ac *forte quadam in* Martiam *incidit: quæ cum puerum etiam ipſa diligeret, complexa prius atque deoſculata, libellum manu aufert, uerita ne quid ob infantiã inſcius puer rerum fortaſſe grauiorum labefaceret.* Agnita *dem* Commodi *manu, ac legendi cupidine illecta, ubi funeſta contineri, ac ſe primam peti intellexit,* Lætúmque *&* Electum *ſubſequi, tantámque dem ceps reliquorum futuram cædem: hæc ſecum ingemiſcens conſuſurrabat,* Euge Commode, *hæccine præmia beneuolentiæ, amoríſque ſunt?* Ita *ſcilicet de te merui, cum tam multos annos contumelias ebrietatémque tuã pertuli?* Sed *nequaquam tibi hæc ita ſucceſſerint uiro temulento aduerſus ſobriam mulierem.* His *dictis,* Electum *ad ſe accerſit, quem etiam ipſa aliquando per ſe conuenire, utpote cubiculi cuſtodem ſolita, & cum eo quoque ſtupri habuiſſe conſuetudinem credebatur: traditóque in manus libello,* Vide, *inquit,* Electe *cuiuſmodi ſumus hac nocte feſtum celebraturi.* Is *eo lecto expauefactus (erat autem* AEgyptius *genere, audax homo ac prõptus, & iraſci facilis) ſtatim ſignatum libellum per hominem ſibi fidũ* Læto *legendum mittit.* Qui *item exterritus, ad* Martiam *contendit, ſimulãs de ijs ire ſe conſultatum, quæ ad concinnandum ex iuſſu principis ludum gladiatorium pertinerent.* Hoc *igitur uſi prætextu, conſtituunt aut faciendum ſibi quàm primum, aut patiendum aliquid: nullum moræ locum, nullum procraſtinationi eſſe.* Placitum *autem eſt, rem ueneno agi, quod ſe facile daturam* Martia *recepit, quippe ſolita primum illi miſcere, atque offerre poculum,*

ut ab amica porrectum ſuauius biberetur. Igitur redeunti ex balneis commixtum uino odoratiſſimo uenenum in calice obtulit. Ille diu lauando uenandóque collecta ſiti ueluti de more propinatum ſibi temere interbibit. Quare ſtatim capitis grauedine occupatus, atque in ſoporē prolapſus, cum id ex labore accidiſſe opinaretur, quieti ſe tradidit. Electus autem & Martia recedere omnes confeſtim, & ſuam quénque domum reuerti iubent, ne ſomni indigum Commodum expergefacerent. Id autem aliâs quoque ex ebrietate nimia facere conſueuerat. nam cum uel balneis, uel epulis operam daret, nullum ſcilicet habebat præſtitutum quieti tempus. etenim aliæ ex alijs uoluptates, eǽque inter ſe maxime diuerſæ, ſeruire ſibi hominem etiam inuitum quocunque tempore ſubigebant. Pauxillum igitur cum requieſſet, ac iam ſe ad ſtomachum & aluum ueneni uis inſinuaſſet, oborta uertigine, uomitus & quidem affatim conſecutus eſt: ſiue ipſo cibo quem largiter antè ſumpſiſſet, multóque meri potione uirus expellente: ſeu quoniam principibus mos eſt, antequam cibum capiant, medicamento uti quo uenena prohibeantur. Cæterum cum multum euomuiſſet, ueriti illi ne ueneno quoque omni eiecto colligeret ſeſe, atque unà omnes cædi imperaret, perſuaſerunt magna mercede Narciſſo cuidam audaci ſtrenuóque aduleſcenti, ut ipſum in cubiculo ſtrangularet. Hunc finem uitæ Commodus habuit, tredecim annos poſt parentis obitum imperio adminiſtrato, unus omniū ante ſe imperatorum nobiliſſimus, omniūque eius ætatis hominum formoſiſſimus. Quod ſi dicendum de fortitudine quoque eſt, ne in hoc quidem cuiquam præſertim deſtinādis ictibus, conceſſurus. Sed tamē totam uitæ rationem ſtudijs (ut dictum eſt) fœdiſſimis contaminauit.

O CCISO *Commodo, quemadmodum ſuperiore uolumine demõſtrauimus, cum cæ lare factum interfectores, & aulicas excubias fallere uellent, uili quodam ſtragulo inuolutum, conſtrictúmque corpuſculum, ac duobus exploratæ fidei famulis impoſitum, ædibus exportandum, uelut aliquid ſuperuacuũ ex cubiculi ſupellectile curauerunt. Qui autem exportabant, per medios eua ſere cuſtodes, partim ebrios, dormitantéſque, ac manu languida tenentes haſtilia, partim etiam ſocordes eorũ, quæ ad ſe parũ pertinere arbitrabantur. Ita corpus principis furtim elatum, ac per noctem uehiculo impoſitum, in* Ariſtũ *miſerunt.* Lætus *autem &* Electus, Martiáque *quid agendũ foret diu deliberato, tandem decernunt, ita de eius morte rumores ſerere, quaſi repente in apoplexiam incidiſſet, quod facile de illo creditum iri exiſtimabant, quem conſtabat identidẽ ſolitum immoderatis epulis ſaginari.* Sed *ante omnia tamen uiſum eſt, aliquem prouectum ætate, ac modeſtum hominem deligere ad imperium, per quem & ipſi incolumes forent, & omnes à ſæua immoderatáq; tyrannide reſpirarent.* Igitur *diu conſultato, neminẽ ſic idoneũ inuenerunt ut* Pertinacem. Erat *autem* Pertinax *genere* Italus, *domi bellíque rebus geſtis clarus, multíſque inſignis trophæis, quæ aduerſum* Germanos *atque* Oriẽtales *barbaros erexerat. uníſque erat reliquus è grauiſſimis illis, quos pater* Cõmodo *amicos reliquiſſet, cuíque plurimum ex omnibus ſocijs ducibúſque detulerat: tutus hactenus, uel grauitatẽ ipſam uerito, uel ob paupertatem hominis diſſimulãte* Cõmodo. Siquidem *id quoque illius laudibus acce-*

debat, quòd cum plurima omnium adminiſtraſſet, tamen erat omniũ pauperrimus. Hunc igitur Pertinacẽ nocte intempeſta ſopitis omnibus, Lætus atq; Electus cum paucis eiuſdem factionis adeunt, & cum ianuam occluſam offendiſſent, ianitorẽ excitarunt. qui ubi adaperuit, militéſq; & Lætum præfectum adeſſe uidit, perterritus atque expauefactus, Pertinaci renuntiat. Is admitti ilico iubet, euentura mox inquiens, quæ ſibi ad eam diem mala præſagierat. Tanta porro fuit animi conſtantia, ut ne lecto quidẽ ſe mouerit, aut habitum oris demutauerit, ſed ingreſſis Læto atque Electo, quamuis ad ſe occidendum miſſos crederet, pleno audaciæ uultu, miniméque pallenti: Iam pridẽ, inquit, hũc exitum uitæ ſingulis etiam noctibus ſperabam, qui ex omnibus paternis amicis unus adhuc eſſem reliquus. Itaque demirabar quonam tam diu rem differret Cõmodus. Proinde quid ſtatis quin facitis imperata, méque à triſti aliquãdo ac perpetua formidine liberatis? Ad hæc Lætus, Deſine, inquit, indigna te, & ſuperiore uita tua fabulari: neque nos mortem tuam, ſed ſalutem, cum noſtrã, tum Ro. imperij petitum uenimus. Iacet enim tyrannus, debitáſque o luit pœnas, ea paſſus à nobis, quæ in nos facere moliebatur. Quare huc adſumus imperium tibi tradituri, quem unum ex omni ſenatu, uel temperantia uitæ, uel autoritate, uel ætate etiã, & grauitate morum ſcimus eſſe præſtantiſſimum, charúmque populo, & uenerabilẽ, ſperãtes quod agimus & optabile illis, & nobis ſalubre futurum. Ad hæc Pertinax, Deſinite, inquit, ſenem ludere hominem, atque ita timiditatis arguere, ut prius decipere, dein occidere ſtudeatis. Atqui, inquit Electus, quando nobis parum credis, cape libellũ hunc (nam manum certe agnoſcis Cõmodi) tute lege, cognoſces procuidubio quantum effugerimus periculi, neque

tentamentū aliquod in noſtris uerbis,ſed ueri fidem deprehendes. Quod ubi Pertinax fecit,iam profecto uiris antea quoque ſibi amiciſſimus credendum ratus,intellecta omni re,totum ſe illorum poteſtati permiſit. Placuit igitur primo exercitum adiri, ac militum tentari animos: quos tamen Lætus in ſententiā ſuam facile ſe adducturum pollicetur, quippe cuius aliqua,utpote præfecti,futura eſſet apud illos autoritas. Quocirca omnes quotquot aderant, ad exercitum feſtinant,cum iam multum noctis proceſſiſſet inſtante Cal. Ianuariarum die. Mittūt præterea fidos homines,qui paſſim rumorem diſſeminent,uita defunctum Cōmodum, Pertinacémque iā imperaturū, contendere ad exercitum. Qui ubi rumor euagatus,repente populus uniuerſus lymphato ſimilis ebacchari,& diſcurrere per uias,ac lætabūdi omnes renuntiare pro ſe quiſque amicis quibus aut dignitas,aut diuitiæ ſuperabant. nanque illis potiſſimum diſcrimen impendebat à Cōmodo. Ibant igitur ad templa & aras dijs gratulatum,alij alia uociferantes. Quidā iacere tyrannum, pars gladiatorē, nonnulli etiam multo his fœdiora. Quǽque hactenus metus repreſſerat,ea nunc licentia, ac libertate oborta, impune iactabantur. Sed & pleraque pars populi curſu concitato ad exercitū contendebat,ueritis omnibus ut ſatis libenter imperatorē Pertinacem milites acciperent: quippe moderatum principem,non ſanè nimis ex ſententia futurū ſperabant militibus,qui ſcilicet tyrannidi ſeruire,uímque omnem,ac rapinas exercere conſueuiſſent. Itaque uelut ad obſequiū impulſuri confluxere ad caſtra frequentes. Quò ubi peruētum,ingreſſi Lætus & Electus unà cū Pertinace ſunt: ibi cōuocatis militibus ad hunc modū Lætus uerba facit, Commodus imperator ueſter apoplexiæ morbo interijt. Cauſa mortis nemo

alius, ſed eſt ipſemet ſibi. Nã cum fruſtra nos optima atque ſalubria ſubijceremus, gerens ille ſe quemadmodum omnes noſtis, cibo potúque nimio ſuffocatus eſt. atque is quidem ſuo ſibi fato extinctus perijt: quippe non una eadémque cunctis hominibus mortis cauſa. ſed aliæ alijs, cunctǽque tamen ad eundẽ tendentes uitæ finẽ. Verũ pro illo adducimus uobis ipſi, ac Romanus populus uirũ ætate grauem, uita moderatũ, militaris diſciplinæ peritiſſimum, cuius bellicam uirtutẽ uos quidẽ ueterani ſæpenumero experti, cæteri tot annos urbi præfectum non honore ſolũ, ſed etiã admiratione digniſſimũ iudicaſtis. Igitur fortuna non principem ſolũ uobis dat, ſed parentem quoq; optimum. Cuius principatus non uobis modo, qui eũ præſentes tuemini, ſed ijs etiã iucundiſſimus futurus eſt qui ripas fluuiorum, ac Romani terminos imperij defenſant, uidelicet res eius præclare geſtas memoria retinentibus. Neque uero iã barbaros nobis pretio conciliabimus: ſed eorum memores, quæ hoc duce perpeſſi ſunt, metu potius ſubigentur. Hæc dicente Læto, minime iã ſe cohibuit populus, quin ceſſante adhuc & dubitabũdo milite, Auguſtum illũ declararet, patrémque appellaret, & fauſtis omnibus acclamationibus proſequeretur. Idem etiam milites factitabant, quanquam non pari alacritate: ſed circunfuſa undiq; inermibus, feſtúmque agitantibus diem, populi turba facile illos acclamare, ac Pertinacem uocare Auguſtum coegit. Mox iurati de more in illius nomen, factáque re diuina, laureati omnes, populus atque exercitus proſequebantur. Sed poſtquã in aulam imperatoriã per noctem (ut diximus) à milite populóque deductus, magnis curarum motibus æſtuabat. Et quãuis animo eſſe forti conſtantiq; uideretur, tamẽ illũ uehemẽter præſentia territabãt, nõ de ſalute ſua magnopere

ſolicitum, quippe aliàs grauiora pericula cõtempſerat, ſed repentinæ tyrannidis mutationem animo uerſantem, nobilitatémque nonnullorum ſenatorum reputantem, quos minime paſſuros arbitrabatur, poſt imperatorem generoſiſſimum recidiſſe principatum ad hominem priuatæ ſtirpis atque obſcuræ. Nam etſi uita ipſius planè temperans ac frugalis bene audiebat, maximáque in bellicis negotijs gloriã fuerat adeptus, attamen claritate generis impar habebatur. Igitur poſtquam diluxit, in curiam ſe contulit, neque ignem ſibi præferri, neque ulla principatus inſignia paſſus attolli, donec ſenatus ſententiã ſciſcitaretur. Sed eum omnes ſimul atque uiderunt, lætis acclamationibus unanimiter exceperunt, Auguſtúmque & imperatorem conſalutarunt. At ille recuſare inſtitit, tanquam rem inuidioſam, nomen imperij, excuſare ſenectutem, ueniámque orare, multos eſſe dictitans patricios uiros, quibus magis imperium conueniret. Simul Glabrionem manu comprehenſum protrahens, ſeſſitare imperatoria ſella iubebat. Erat enim ille omnium patriciorum nobiliſſimus, ad AEneam Veneris & Anchiſæ filium ſeriem generis referens, idémque iterum conſul, qui tamen ita tum locutus eſt: Equidem egomet, quem tu omnium putas digniſſimum, cedo tibi imperio, atque una mecum ſenatus omnis ſummam tibi poteſtatem decernimus. Ibi uero ille cum penè afferentibus, atque impenſe rogantibus uniuerſis, uix tandem dubitabundus ſellam imperatoriam conſcendit, atque orationem huiuſcemodi habuit,

Conſenſus hic ueſter, ſtudiúmque eximiũ uni mihi plurimum in tanta iſta nobilitate deferendi, cum omni adulationis ſuſpicione uacet, argumentúmque beneuolentiæ, ſidémque præferat, alium fortaſſis audaciorem atque ala-

criorem redderet ad ea quæ traderentur ſuſcipienda,ſperantem facili ſe gubernatione uſurum,qui tantam in uobis beneuolentiam animaduerteret. Me autem contra,magna iſta ſcilicet atque egregia,ſicut honoru ſenſu obſtupefaciūt, ita metu quodam curáque ſolicitant. Siquidem arduum in primis eſt, magnis acceptis beneficijs paria referre. Nam in beneficiorum uiciſſitudine, ſi magnam gratiam referat qui paruam debuerit, non tam facilitas remunerandi expenditur,quàm in ipſo argumentum grati animi commendatur. Sed cum prior quiſpiam eximia in te quædam contulerit,tum ſi illum parū ample demerearis, nō tam deeſſe,quod reponas, quàm ipſe inops ſenſuum ac planè ingratiſſimus uideare. Cerno igitur iam animo, quàm mihi arduum ſit propoſitum certamen, ne tanto à uobis accepto honore parum me fortaſſe dignum exhibeam : quippe non in ſella ipſa faſtigium dignitatis,ſed in operibus ſitum,quæ illā minime dedecorent. Nam quantum præterita odimus, tantū de futuris bene ſperamus. Et ut tenax eſt iniuriarum memoria (quod enim offendit, nunquam obliteratur) ſic beneficia in ipſo excidunt uſu. Siquidem non tam delectat libertas,quàm ſeruitus offendit. Neque habendam quiſquā gratiam putat,quòd rebus ſuis pro arbitrio utatur,quippe id ſibi debere iure autumat: qui uero ſuis exuitur bonis, nunquam ſanè iniuriarum obliuiſcitur. Neque quiſquam lucro apponit,quod utilitatem in commune pariat : quæ enim publicæ proſunt,parum cuiq; curæ ſunt. ſin quæ propria cuiuſque ſunt,minus ex ſententia ceciderint,tum nemo ſatis ſecum benigne agi putat. Ad hæc quicunque enormibus tyrannorum atque immenſis largitionibus inſuerūt, ij ſi frugalius paulo aut cōtinentius ex pecuniæ inopia agere inſtituas,non tam id moderatæ cuidam in diſpenſationi

prudētique attribuūt, quàm auaritiā continuo tibi & ſordes exprobrant: neque autem cogitant, neminem poſſe magna cuiuis dilargiri, qui ſe à ui atque à rapinis abſtineat. Qui autem recte ac pro cuiuſque dignitate diſpenſat, non modo nihil cuiquā iniuſte eripit, ſed & cæteros frugi eſſe docet, & parcere parto. Hæc igitur cum animis ueſtris reputātes, adnitimini uos quoque mecum Patres, *cōmunémque hanc imperij adminiſtrationem exiſtimate. quippe in* Rep. *optimatium, non autem ſub tyrannide uicturi, cum ipſi optimam habere ſpem, tum reliquis etiam debetis polliceri.* H*æc locutus* Pertinax, *ſenatui animū addidit: uotiſque exceptus, & acclamationibus, habituſque honorificentiſſime,* Iouis, *aliorúmque deorum templis conſalutatis, ſacrificióque de more facto, in aulam palatinam ſe contulit.* P*oſtea uero quàm fama uulgauit, quæ ille uel in ſenatu dixiſſet, uel ad populum ſcripſiſſet, læti omnes agitare, ſperantes ſerium ſe & clementem principem, parentémque adeo magis, quàm imperatorem habituros.* N*am & militibus edixit, ne cui ex populo contumeliā facerent, néue quem uiatorem pulſarent, cunctáque denique ad honeſti cultum, modeſtiámq; referebat.* I*pſe cum aut ingrederetur, aut ius diceret, comem ſcilicet ac manſuetam indolem oſtendebat: & cum* Marcū *in primis referre uideretur, ſeniores quidem admonitu delectabat, reliquos autem à crudeli contumelioſáque tyrānide ad modeſtam uitam trāquillámq; uindicatos, facile ad ſe amandum impulerat.* Q*uæ cum fama latius euagaretur, nationes omnes atque exercitus, ſubiectos* Romanis *aut amicos, ad deferendos ei diuinos honores incitauit.* Q*um* Barbari *quoque, ſiqui aut frænos depulerāt, aut ſeditiones moliebantur, metu uirtutis quā præſtitiſſe eum ſuperioribus bellis meminiſſent, iuſtitiǽque fi-*

de cum neminem ab illo ſcirent ultro offendi,ſed gratiam cuique pro meritis referri,uimque abeſſe & crudelitatem, ſponte illi ſe dediderunt. Legationes præterea undique confluebant,gratulatum Romano populo,quòd Pertinacis imperio gubernarētur. Sed quod pleriſque omnibus publicæ priuatimque gratum fuit, modeſtum manſuetúmque principem populo Romano contigiſſe, id uero urbanæ cohortes imperatorum cuſtodiæ adhibitæ,grauiter moleſtéque ferebant. Siquidem à rapinis iniurijſque ad temperatum uitæ cultum reuocatæ,ac mitem illam ciuilémque gubernandi rationem in contumeliam ſuam ac dedecus accipiētes, ut ex qua licentiam ſibi ademptam intelligerent,nullo iam pacto rectorem huiuſcemodi tolerandum ſtatuebāt. Igitur principio contumaciores ſe gerere, minúſque dicto audiētes eſſe. Poſtremo nondum bimeſtri imperio expleto,cum quidem ille iam nō dubium ſuæ probitatis ſpecimen dediſſet, uniuerſis in optimam ſpem erectis, inuidit repente mala ſors,quæ omnia funditus euertit,ſic ut egregij illi conatus uehementer omnibus profuturi,in medio quaſi curſu prolaberentur. Nam primum quidem quicquid in Italia aut alibi gentium inculti ſoli,etiámque ſub regibus uacaret, id totum occupantibus & colentibus adiudicauit, decémque annorum immunitatem, ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit. Imperatorijs autem poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit, non eſſe illas dictitans imperantium proprias, ſed communes Romanorum & publicas. Vectigalia quoque omnia,quæ ad contrahendas pecunias tyrāni excogitauerant in fluuiorum ripis, in urbium portibus,pérque uias & itinera,penitus remiſit,atque in antiquam libertatē reuocauit. multáque item ad idem exemplū facturus uidebatur. Nā & delatores urbe exegerat,&

ubiubi inuenirentur, puniri imperauerat, cauens necui de uanis criminibus periculum conflaretur. Ergo in maxima tranquillitate ſeſe, beatiſſimóque rerum ſtatu uicturos ſenatus cæteríque arbitrabantur. Siquidem adeo ſe æquabilem, parémque cæteris præſtabat, ut filium quoque iam adoleſcentem in aulam palatinam nūquam adduxerit, ſed intra priuatos parietes continuerit: ſic ut in ludum quoque literarium, atque gymnaſia de more itaret, nihil priuatis abſimilis, erudiretúrque, & omnia perinde ut quiuis è medio agitaret, neque ullam aut tyrannicam aut omnino Imperatoriam pompam oſtentaret. Cum in hac morum, uitǽque modeſtia ageret, ſoli ſcilicet prætoriani milites, præſentem rerum conditionem haud ſatis æquo animo ferentes, ueterem illam licentiam uiolenter ſe gerendi, raptandíque omnia affectabant. Intérque uina, & epulas conſilia inierunt, Pertinacem è medio tollendi, grauem ipſis atque oneroſum, alterúmque eius loco imponendi rebus Romanis, indulgentem atque intemperātem, nihílque denique non licentiæ præbiturum. Igitur confeſtim haud opinato cunctis otium agitantibus turbidi ac furentes, militari curſu meridie ipſo, protentis haſtis, nudis gladijs, frequētes ad imperatoris ædes feruntur. Re autem ſubita, inſperatáque perterriti cubicularij palatini, pauci plurimis, & inermes armatis minime auſi reſiſtere, relicta ſua quiſque ſtatione diuerſi alij aliò defugerunt. Pauci tamen ex amiciſſimis nuntiato militum concurſu perſuadere Pertinaci conabantur uti fuga ſibi conſuleret, populíque auxilium imploraret. Ille autem tametſi utilia in præſens audiebat, tamen indecorum exiſtimans atque illiberale, miniméque dignum imperatoria maieſtate, atque antèacta uita, fugæ aut latebris ſalutem debere occurrere periculo ac

procedere in medium decreuit, ſperans perſuaſurum quæ uellet, & furentes in præſens animos placaturum. Igitur e cubiculo egreſſus, factúſque irruentibus obuiam, quærere cauſas inſtitit tam ſubiti motus, & à fœdiſſimo illo tumultu abſterrere, non attonitus periculo, ſed habitum oris grauem moderatúmque retinens, parémq; Imperatoriæ dignitati: ac nihil humile, nihil pauidum aut obnoxium, nihil denique ſupplice dignum præ ſe ferens, ita ad eos uerba fecit, Me quidem ô milites, inquit, ſi occiditis, neque ipſi om rem magnā facitis, neque mihi ſanè grauē, homini uidelicet huius ætatis & gloriæ. Siquidem humanæ uitæ finis certe eſt aliquis neceſſarius. Vos autem principis curæ cuſtodiǽque, & propulſandis aliūde periculis adhibitos, cædem ipſos facere primos, neque ciuili tantum, ſed imperatorio quoq; ſanguine polluere dextras, id uero uidete, ne uel in præſens flagitioſum ſit uobis, uel in poſterū periculoſum. Neque enim ego ulla uos iniuria affeci. Si enim Commodi o doletis interitu, nihil profecto nouum fuit mori, qui homo natus fuerat. Sin dolo necatum putatis, non meum ſanè id crimen, quippe quem ipſi ſcitis ab omni etiam ſuſpicione procul abeſſe. Quæ enim tunc acta ſunt, uos primi cognita habuiſtis, ut etiam ſiquid obortum ſuſpicionis eſt, id utique alios attigerit. Cæterum ne illo quidē extincto quicquam uobis defieri patiemur, quod modeſte atque ex dignitate ueſtra, non autem per uim & rapinas concupiueritis. Ita loquente eo, iam quidā ex his permotum iri uidebantur, neque ſanè pauci abire iam cœperant, ueriti ſanctimoniā principis ac ſenectutem, ſed à cæteris facto impetu obtruncatur. Qui ſtatim eo perpetrato ſcelere, multitudinem declinantes indigniſſime laturā id facinus, occupant in caſtra abire, muróque cōtinent ſe, diſpoſitis pro turribus armatis,

qui populum à mœnibus arcerent. Hunc finem Pertinax ſortitus eſt uitæ morúmque(ut ſupra diximus)laudandus. Sed ubi cædis illius fama per populum dedita,tumultu ſci-licet luctúque omnia compleri, diſcurrere uniuerſi furentibus ſimiles: neque certi quid agerēt,quærere ipſos autores,quos neque inuenire tamen poterāt,neque ulciſci.Præcipue uero Senatus indigne id ferre, communémque eam calamitatem exiſtimare,deſiderans parentem optimum,ac principem indulgentiſſimum:rurſúmque tyrannidem metuens,quam cordi eſſe militibus intelligebat. Sed cum dies unus itémque alter abijſſet,plébſque uniuerſa ſuo quiſque metu quietem ageret, & qui dignitate autoritatéque pollebant, in ſua prædia quàm longiſſime poterant ab urbe ſeceſſiſſent, ne quid in eligendo ſucceſſore grauius obijceretur:cognito milites, & quietum eſſe populum, & exiſtere neminem qui principem interfectum uindicaret,ipſi quidem caſtris ſe continebant.Conſtituto autem ſupra murum uocaliſſimo quoque,edicunt uenale Imperiū,tradituróſque ſe ei qui plurimum pecuniæ polliceretur, tutóque in aulā deducturos.Id auditum neminem è ſenatu grauitate atque autoritate præditum, neminémque è nobilitate, aut ex his denique permouit, quicunque adhuc opulenti ſuperabant tenues reliquiæ Commodi tyrannidis: neque auſus quiſquam aut muro ſuccedere,aut turpem,cōtumelioſúmq; dominatum pecunia paciſci. Sed enim Iuliano cuidam conſulari uiro,qui grādem habere pecuniam credebatur, ueſpere ſupra cœnam nuntiatur inter uinum atque epulas militum edictum: quippe homo alioquin parū uitæ continentis habebatur. Perſuadent igitur uxor atque filia,& paraſitorū turba,ut relicta menſa acceleret,& quid agatur intelligat:ac ſubinde inter eundum adhortantur, occu

pet proiectum imperium, ſuperaturũ largitione omnes, qui tantum diuitiarum poſſideat. Igitur ubi ad muros acceſſit, clamare occœpit, daturũ quæ uellẽt, habere ſe magnas opes, plenos auri theſauros atq; argenti. Eodémque tẽpore Sulpitianus & ipſe uir cõſularis, ac præfectus urbi, ſocérque Pertinacis Imperiũ licitabatur. Verum in eo milites ſuſpectam habuerũt Pertinacis propinquitatem, ſubeſſe aliquid fraudis ſuſpectãtes, quo illius cædes uindicaretur. Ergo Iulianum ſcalis demiſſis ſupra muros attollũt, non prius auſi reſerare portas, quàm conueniret de numero dãdæ pecuniæ. Ille ingreſſus in caſtra, primum quidẽ honores Commodi, & ſtatuas quas ſuſtulerat Senatus, inſtauraturũ pollicebatur, conceſſurúmque ipſis quam quondam ſub illo licentiã obtinuiſſent: præterea militibus ſingulis plus multo argenti daturum, quàm aut petere auderent, aut accepturos expectauerãt. neque in dãdo moram futuram: nam domi eam pecuniã adſeruari. Quibus adducti rebus milites, atq; in tantam ſpem erecti, Iulianum declarãt principem, ſimul ei Cõmodi cognomen imponunt. Tum ſignis ſublatis, impoſitíſque illius imaginibus deducere hominem tendunt. Igitur de more ſacrificio in caſtris peracto, exijt omaiore militum comitatu, quàm cæteri conſueuerãt: ſiquidem per uim, contráque populi uolũtatem, pérque turpitudinem & dedecus, imperiũ emercatus, iure impetũ multitudinis uerebatur. Sed induti armaturas milites, circunſeptíque undiq; teſtudine facta: ut etiã ſi res poſceret, dimicarent: receptóque in medium imperatore ſuo, clypeis haſtíſque ſupra capita elatis, ut tutiores forent, ſi forte lapides è tectis mitterentur, deducunt eum in aulam, neque auſo reſiſtere populo, neque (ut mos eſt) fauſtis acclamationibus proſequẽte, ſed Diras procul imprecantibus uniuerſis,

grauitérque exprobrantibus, quòd ære ſibi imperium pa rauiſſet. Tunc primum uidelicet corrupti militum mores, fœdáque & inſatiabilis pecuniæ cupiditas, & contemptus imperatoriæ maieſtatis inoleuit. Nam cum neque uindex exiſteret ullus tam crudeliter interfecti principis, neque promercale factum imperium fœdéque nundinatū quiſquam prohibuiſſet, id uero initium cauſáque militibus fuit ut etiam impoſterum turpiſſimi, contumaciſſimíque euaderent, ſic ut auaritia indies, ac principum contemptus etiam uſque ad ſanguinem proueheretur. Enimuero Iulianus imperium adeptus, delicijs continuo crapulǽque ſe dedere, circa Rempub. indiligens, uitámq; moliſſimam luxuque circunfluentem traducere. Sed & ſpem militum feſelle rat, neque implere fidem promiſſorum potuerat, ſiquidem nec opes domi quantas iactabat, & publicum ærarium ſumptibus illis inſanis iampridem à Cõmodo exhauſtum. Quare cum milites habebat infenſos, tum à populo totius rei conſcio facile contemnebatur. Itaque & prætereuntem maledictis inſectabantur, & turpes ambiguáſque uoluptates exprobrabant, ſic ut propalam etiam in circo, quò maxima uis hominum confluit, Iulianum inceſſerent, ac uindicem Romani imperij præſulémque ſummi principatus Nigrum uocitarent, orãtes ut quamprimum adeſſet, ipſóſque à tantis contumelijs aſſereret. Is Niger conſulatum geſſerat, ac tum Syriæ præerat uniuerſæ. qui honos ea tempeſtate multo maximus erat: quippe etiam Phœnices, omníſque ad Euphratem regio Nigri ſuberat imperio. Ipſe ætatis erat iam ad ſenectuté ſpectantis, multíſque & magnis in rebus uerſatus famã obtinuerat manſuetudinis, ac dexteritatis, ſic ut etiam Pertinacis uitam putaretur æmulari. Quibus maxime rebus populi fauorem adeptus uide-

batur. Hunc igitur aſſidue frequẽtis populi clamores implorabant, ac præſentem Iulianum conuitio lacerantes, illum etiam abſentem uniuerſi principalibus acclamationibus, fauſtiſque uocibus proſequebãtur. Quibus intellectis, Niger putans omnia ſibi ex ſentẽtia ſucceſſura, quòd & à militibus negligebatur Iulianus ut qui fidẽ minime impleuerat, & cõtẽnebatur à populo ut parũ dign⁹ empto principatu, ſpem cœpit imperij uindicandi. Ac primo quidẽ ex ducibus tribuniſq; cæteriſq; militibus, qui plurimũ haberent autoritatis, diuerſos alium alio tempore domum dimittebat, edoctos rerum omnium, quæ ſibi Roma afferebantur. Id hoc conſilio faciebat, ut quàm latiſſime toto Oriente rumores diſſeminarentur. Ita enim ſibi adiuncturum quàm plurimos exiſtimabat, ſi non imperium ex inſidijs occupaturus, ſed opem uocantibus atque implorantibus allaturus uideretur. Proinde uniuerſi confeſtim adeſſe, obſecrare pro ſe quiſque, obteſtarique uti quamprimum rempublicam capeſſeret. Eſt autem Syrorum gens natura leuis, pronáque ad res nouandas. Amabant autem uehementer Nigrum, quòd & imperium apud illos humaniſſime geſſerat, & ludis multitudinem ac celebritatibus detinuerat. Sunt autem Syri ſuapte natura huiuſcemodi oblectamentorum cupidiores, è quibus Antiocheni maximam feliciſſimámque urbem inhabitantes, totum fermè annum, uel in urbe ipſa, uel in ſuburbanis ludos & feſta concelebrant. Quocirca edendis aſſidue ſpectaculis, ac remittendis exhilarandíſque otio animis, ita ſibi uulgus adiunxerat, ut ab omnibus magnopere coleretur. Quæ cum ita ſe habere intelligeret, iuſſis adeſſe dicta die militibus, reliqua etiam confluente multitudine, ita pro ſuggeſtu ad idipſum extructo uerba fecit,

Quàm mite ingenium, quantáque in rebus maioribus aggrediendis noſtra cautio ſit, forſitan ipſi quoque iampridem cognouiſtis. Neq; ego nunc apud uos proceſſiſſem uerba facturus, ſi uel priuato conſilio, uel incerta ſpe, aut ſpem ſuperãte cupiditate adducerer. Sed me uocant Romani, *& aſſidue clamãtes fatigant, ut eis manum porrigam ſalutarem, neque patiar tam excellens, támq; glorioſum relictum à maioribus imperiũ iacere abiectum turpiter. Vt autem citra occaſionẽ aliquam, res aggredi tantas audax ſanè temerariũmque ſit: ita ſi implorãtibus ac rogantibus opem deneges, timiditatis & proditionis crimine labores. Quapropter eo conſilio ad uos huc prodij, ut ſciſtarer quid facto opus eſſe duceretis: uobíſque uterer quaſi totius negotij huius cõſultoribus. quod ſi ex ſententia ſucceſſerit, cõmunis mihi inde uobiſcum erit utilitas. Neque ſcilicet tenues opes aut leues ſunt, quæ nos ſolicitant, ſed ipſe* Romanus *populus, cui rerũ omniũ poteſtatem* Superi *tribuerũt, ipſum* Romanum *imperium fluctuans adhuc, neque apud quenquã certa ſede reſidens. Sed neque parum tuta inimus conſilia, his implorantium animis, nullo ad prohibendũ reſiſtendúmque parato. Nam qui illinc ueniunt, ne ipſos quidem milites, unde imperiũ emptitauerit, ſatis ei fidos fore affirmant, quoniã promiſſa non ſoluerit. Quæ ſit igitur ueſtra mens oſtendite.* Talia *loquentẽ continuo exercitus õnis, cæterũmque uulgus imperatorẽ atque* Auguſtum *conſalutans, tũ amictum purpura, reliquóque exornatũ aulico paratu, ibidẽ ex tempore conquiſito, præcedente etiã igni, in* Antiochiæ *primũ templa, mox ad ſuas ædes deduxerunt: quas etiã ceu non iam priuatas omnibus extra inſignib. imperatorijs adornauerunt.* His *lætus* Niger, *cũ ſcilicet &* Romanorũ *animos, & cæterorũ ſtudia hominũ animad-*

uerteret, iam haud dubiè rē omnem ſibi eſſe in uado arbitrabatur. Qui poſtquam rumor increbuit, ſtatim quæcunque aduerſum Europæ continentē nationes incolūt, feſtinare pro ſe quæque, ut præſto illi eſſent, legati undique Antiochiam confluere, uelut ad legitimum principē, Reges quoque & ſatrapæ trans Euphratem, Tigrímque habitantes gratulatū miſerūt: ſuámque operā in omnē euētum pollicebātur. Quos ille ampliſſimis affectos muneribus, gratijſque actis, dimittebat, nullis ſibi impræſens opus eſſe auxilijs affirmans, ſatis munitū imperiū, ídque geſturū ſe incruentum. Quare tanta ſpe ſublatis animis ſupinius iam negligentiúſque agitabat, ſéq; populúmq; Antiochenū otio delicijſque oblectās, ludóſq; edēs & ſpectacula. Neq; uero aut Romā, quod res maxime poſtulabat, proficiſci ſtuduit: aut Illyricos exercitus, qui ſcilicet in primis adeundi conciliandíque fuerant, ullis de rebus certiores fecit, ſperans ſtatim intellecta re, cum Romanis eos pariter, cúmque Orientis totius exercitib⁹ cōſenſuros. Hæc dū agitaret leui incertâque ſpe ſubnixus, fama iam per Pānonios, Illyricóſque increbuerat, pérque exercitus omnes, qui pro ripis Danubij, Rhenique excubantes, coercendis barbaris Romanū tuentur imperiū. Præerat autem Pannonijs uniuerſis (nam unius regebantur imperio) Seuerus quidam genere Afer, uehemens homo negotijs gerendis, ac ferox, uitǽque inſuetus duræ & aſperæ, prōptus excogitandis, acer exequendis rebus. Qui poſtquā Romanū principatum pendere ſublimē quaſique direptui expoſitū uidit, alterū quidē ut deſidem, alterū ut parū efficacem contēptui habuit. Addebant præterea ſpem ſomnia quædā, & oracula, cæteráque futurorū præſagia, tū deniq; fidē ueri impetrantia, cū ſunt euētū ſortita. Quorū pleraque ipſe in libris de uita ſua cōſcripſit,

ac publicæ in tabulis picta dedicauit. Sed quod illi extremum maximúque momenti ſomnium, ſpem propemodum omnem conciliauit, id ne nobis quidem ſilentio prætereundum. Quo enim tempore nuntiatum eſt Pertinacem ad imperium aſcitum, peracto Seuerus ſacrificio, iuratúſque fidem principi, ubi primum domum rediјt ſomno comprehenſus, uidet per quietem magnum quendam ac generoſum equum ornatum phaleris imperialibus, qui Pertinacem ipſum per urbem ueheret media ſacra uia. Sed ubi ad ipſum fori peruenit ingreſſum, in quem olim liber populus frequens conueniebat, uiſus eſt excuſſiſſe Pertinacē equus, atque abieciſſe humi, proximéque aſtāti Seuero tergum ſubſternere, eúmque perferre ſublimem tuto in forum medium, conſpicuum uenerabundæ multitudini. Manet autem adhuc huius imago ſomnij eodem ipſo in loco ingēs ex ære conflata. Ad hunc igitur modum ſublatis animis Seuerus, ac ſe diuina prouidentia ſolicitari ad imperium ratus, decreuit animos periclitari militū. Quare primum quidē præfectos, tribunóſque, & primos militum ſibi adiungens, cúmque ијs de Romano imperio ſermones ſerens, abiectum id eſſe dictitabat, exiſtente nullo per quem fortiter atque ex dignitate gubernaretur. Inuehens præterea in prætorianas cohortes, quæ ſacramentum militare ciuili imperatorióque ſanguine polluiſſent, uindicandam eſſe diebat, ac perſequendam Pertinacis cædem: minime ignarus excubare adhuc memoriam Pertinacis apud Illyricos exercitus: quoniam ſub imperatore Marco multa illius ductu aduerſus Germanos trophæa excitauerant: & cum præfectus Illyrico foret, nullum non exemplum uirtutis in prælio oſtentauerat: beneuolentiam porrò, ac probitatem, ad hæc ciuile, moderatúmque imperiū ſocijs præſtiterat.

Quocirca memoriam eius principis colentes, tantam in illum editam crudelitatē indigniſſime ferebant. Hanc igitur Seuerus occaſionem arripiens, facile eos quò uellet, adducebat, ſimulans non ſe quidem imperium quærere, aut ſummā poteſtatem affectare, ſed ire ultum ſanguinē tanti principis. Nam ut eius regionis homines corporibus utuntur prævalidis atque proceris, & in pugnam cædémque paratiſſimus, ita pingui ſunt ingenio: quare haud facile ſentiunt ſiquid agas, dicáſue aſtute ac ſubdole. Quocirca cū fidem feciſſet Seuerus, cædemſe Pertinacis perſequi uelle, ita ſibi uniuerſos conciliauit, ut imperator diceretur, ſummámque ab eis acciperet poteſtatem. Sed ubi Pannoniorū animos explorauit, ſtatim uicinarum quoq; gentiū præſides, quæcunque Romano ſubiacent imperio, magnis illexit præmijs. Erat autem Seuerus unus omnium mortalium ad amorem ſimulandum maxime factus, ſic ut ne iuſiurādum quidem fallere dubitaret, ſi ita uſus poſceret. longéque aliud in lingua promptum, quàm in animo reconditū gerebat. Igitur Illyrico omni, rectoribúſque prouinciarū per literas inſinuatus, collectíſque undecunque militibus, ac ſuſcepto Pertinacis cognomine, quod non Illyricis modo, ſed Romano etiam populo gratiſſimum fore ſuſpicabatur, conuocatis omnibus in campū, ita pro ſuggeſtu locutus dicitur,

Quantum uel fidei, uel religionis erga deos, per quos iurati eſtis, quantúmque honoris imperatoribus exhibeatis, quos adeo ueneramini, facile oſtenditis milites, cum tantopere indignamini, cohortes urbanas, pompæ magis quàm uirtutis adminiſtras, adeo fœdum facinus perpetraſſe. Ac mihi quidem in uotis eſt nunc primum tantam ſpem auſpicanti (nam profecto ſcitis, quàm ſemper audiens dicto principibus fuerim) perducere ad exitū, atque explicare

*quæ uobis cordi ſunt.*Neque Romanum *imperiũ abiectum pati,quod quidem apud maiores ſumma ſemper autoritate geſtũ,uenerandũ omnibus uidebatur.*Poſtea *uero quàm ad* Commodum *recidit, etſi ob illius adoleſcentiam ſæpenumero impegit,attamen omne uitium,cum ipſius principis nobilitate,tum ſanctiſſimi parentis memoria obumbrabatur .* Neque *tam errata illius,odium quàm miſericordiã emerebantur : quippe non tam ipſi quæ gerebãtur, quàm aſſentatoribus imputabamus,cæteriſque malarũ artiũ conſultoribus atque miniſtris,donec ad ſanctiſſimum illũ ſenem ,cuius adhuc uirtutis & probitatis noſtris mentibus memoria reſidet,delatum fuit imperiũ.*Quem *tamen tantum abeſt ut tolerare illi potuerint,ut cæde etiam nefaria talem uirũ è medio ſuſtulerint.*Poſt *hunc autem terræ mariſque imperiũ,neſcio quis turpiſſime auctionatus,& populo quemadmodum auditis,inuiſus eſt,& milites ipſos,quibus impoſuit,parum fidos habet.*Qui *tamen ſi etiam defenſuri illũ forent, attamen neque numero uniuerſi, neque uirtute ſinguli conferendi ſunt uobis : ad hæc bellica uos negotia exercuerunt.*Nã *& cum* Barbaris *pedem conferre,& labores omnes perferre,& algores æſtúſque deſpicere,& cõcreta gelu calcare flumina,& potare effoſſos latices non hauſtos,& uenatu inuigilare cõſueuiſtis.omnia denique ad uirtutem adepti ſtatica, ſic ut nemini facile ſit ueſtris obſiſtere uiribus .* Etenim *labore miles probatur,nõ mollitudine:qua illi exſaturati atque enutriti,ne uocem quidẽ ueſtrã,nedũ pugnam poterũt ſuſtinere.* Quòd *ſi cui* Syriæ *res formidabiles uidẽtur,is uel ex eo cogitet quàm imbecillæ ſint,quámq; tenui ſpe nitãtur,quòd neq; adhuc progredi quoquã,neque de urbe petẽda deliberare auſi,ſedẽ́ſque illas boni conſulentes,delicias in diẽ quæſitas,lucrũ*

eſſe ambiguæ poteſtatis arbitrãtur. Eſt autẽ ad ioca & ca-
uilla in primis factum Syrorũ genus, tum qui Antiochiam
colunt, ij ſtudere Nigro potiſſimum credũtur. Nã gentes re-
liquæ & ciuitates, cum adhuc neminem imperio dignum
aſpiciãt, quique ſit Remp. fortiter moderatéque geſturus, ei
ſcilicet obedire ſe tandẽ ſimulant. Quòd ſi ab Illyrico exer
citu ducem creatum cognouerint, ſimulque noſtrum nomẽ
inaudierint, non obſcurũ ſanè apud ipſos, neque ignoratũ,
quippe illic etiã cum imperio præfuimus: neque me profe-
cto deſidiæ, aut torporis arguerint, neque ueſtrũ excepta-
re impetum, aut bellicam uirtutem uolẽt experiri: præſer-
ſertim cum & corporum proceritatibus, & armorum ex-
ercitationibus, & conferenda manu longe uobis impares
habeantur. Quare occupemus quamprimum Romam, larẽ
ipſum imperij: reliqua dein facile expedituri, cum deorum
oraculis, tum armorũ, corporúmque ueſtrorum uiribus cõ-
fidẽtes. Hæc locutũ Seuerũ fauſtis acclamationibus milites
excæperunt, Auguſtum, Pertinacémque appellãtes, ſtudiúm-
que in eum propenſum, atque egregiam uoluntatem pol-
licebantur. At Seuerus nihil procraſtinandũ ratus, armari
quàm expeditiſſime iubet, itérque ad urbem edicit: diſtri-
butiſque uiritim cibarijs, omníque uiatico, nihil ſibi ad cele
ritatem facit reliqui, nullis interquieſcens locis, ac uix reſi-
dere tantiſper milites paſſus, donec à nimia itineris cõten
tione reſpirarent. Ipſe inter primos laborãs, uilíque taber-
naculo utens, cibũ potúmque eundem, quem etiã cæteri mi
lites, capiebat: nihil unquam Imperatoriæ luxuriæ, nihil
deliciarũ oſtentans, ſic ut acceptior indies militibus fieret.
Nã cum laborum omniũ non modo particeps, ſed princeps
etiam autórque foret, adeo cunctis uenerabilis erat, ut ni-
hil non pro illo cupidiſſime facturi uiderentur. Poſtea ue-

ro quã e menſa Pannonia ipſos Italiæ montes inſedit, famámque ſui præueniens, prius corám conſpectus eſt, quàm aduentare auditum fuerat, magnus ſcilicet omnes Italiæ ciuitates tanto conſpecto exercitu metus inuaſit: quippe homines in Italia iam pridem ab armis bellóque remotiſſimi agros, pacémque colebant. Etenim quãdiu libera ciuitas egit, atque à ſenatu belli duces eligebantur, fuere in armis ſemper Italæ nationes, Græcíſque & barbaris ſubactis, terræ ſibi maríſque imperium pepererunt. Neque ulla orbis terrarum pars aut cæli tractus fuit, quò non uires ſuas Romanorum arma protulerint. Poſtea uero quàm Auguſtus rerum potitus eſt, & laborem Italis ademit, & arma detraxit. Milites tantum quoſdam certis auctoramẽtis habuit mercenarios, qui Romanum tuerentur Imperiũ: tum fluuiorum magnitudine atque foſſarum, montibúſque aſperrimis, deſertíſque locis atque imperuijs circunſeptos imperij limites cõmuniuit. Quocirca merito omnes, poſtquam aduentare Seuerum cum tanto milite audiuerunt, inſueta re perterriti, cum neque ſtare contra, neque prohibere auderent, ibant obuiam laureati, portíſque eum patentibus excipiebãt. Ille tandiu locis ſingulis immoratus, quandiu aut ſacra faceret, aut populos alloqueretur, Romam eueſtigio pergebat. Quæ ubi Iuliano nuntiata ſunt, actum de ſe prorſus exiſtimauit. Nam & exercitus Illyrici potẽtiã, multitudinémque audiebat, & populo parum fidebat cui ſe cernebat inuiſum: neq̃ ſatis magnam ſpẽ in militibus habebat, quos uidelicet feſelliſſet. Itaque collectas undiq; pecunias, partim ſuas, partim ab amicis acceptas, tũ quaſcũque in tẽplis alijſque locis publicæ inueniſſet, diuidere militibus inſtituit, ut eo pacto illorũ beneuolẽtiã redimeret. Sed ei, tametſi multa magnáq; acceperãt, nullã tamẽ ha

bebãt gratiã,perſolui debitũ ſibi,non dari munus aliquod interpretantes.Cæterũ ſuadẽtibus amicis Iuliano ut exercitũ educeret, atque alpiũ anguſtias occuparet (ſunt autẽ Alpes altiſſimi montes quales in his regionibus nulli,porrecti ad muri formam, circundatáque Italiæ, quaſi ad reliquam regionis eius felicitatem,hunc etiam quaſi cumulum natura addiderit,ut munitionem haberet inexpugnabilẽ,pertingentem ſcilicet à Septẽtrionali, ad id mare quod ad Meridiem ſpectat) non auſus tamen ille urbe egredi, ſupplicatum militibus mittebat uti arma caperent,exercerẽntque ſe,ac foſſas ante urbem ducerẽt: omnémque belli apparatum in ipſa demum urbe expediebat.Siquidem elephantos quoque, quos ad pompam inſtitutos habebat, inſueſacere conabatur ſeſſorem pati, ratus Illyricos milites equóſque eorum perterritum iri facie magnitudinéque beluarũ,quales antea nullus aſpexiſſent. Totáq; ciuitas armis fabricandis,bellicíſq; inſtrumentis conficiẽdis erat intenta.Sed cõtãtibus adhuc Iuliani militibus ac ſe cõparãtibus ad bellũ,nuntiatur adeſſe iã Seuerus.Is multos è militibus ſuis ſparſim dimiſerat,qui clã Romam proficiſcerẽtur: quare alij alijs itineribus noctu ingreſſi urbẽ, protectis armis habitu paganorũ operiebãtur.Iámq; intus hoſtis erat,ſupino adhuc Iuliano, & quid ageret ignaro. Quæ ubi populus intellexit,cunctis metu perculſis,ac Seueri potẽtiã formidãtibus,ſentire iam ſe cũ illo ſimulabat:& Iulianum quidem,quòd imbellis, Nigrũ quòd lẽtus atque iners, uituperantes, Seuerum ipſum iam aduentantem magnopere admirabãtur.Enimuero Iulianus hæſitabundus, atque inops conſilij,conuocato prius ſenatu, literas ad Seuerum mittit,quibus fœdus paciſceretur,eúmque in communionem acciperet imperij. Cæterum ſenatus, etſi illa o-

mnia decernebat, tamen ut eum pauitare deſperata ſalute animaduertit, totus iam ad Seuerum inclinuerat. Biduo uero pòſt, triduóue, audito Seuerũ iam planè adeſſe, omnes contempto Iuliano in curiam conuenere iuſſu conſulum. quippe ijs curæ Romana res eſt, quoties de imperio ambigitur. Qui poſtquã frequentes affuerunt. quid facto opus eſſet, inter ſe deliberabant, manente adhuc in aula Iuliano, ac fortunam ſuam miſerante, ſuppliciterque rogante ut ſibi eiurare imperium liceret, omnémque eam poteſtatem Seuero tranſcribere. Sed ubi intellexit ſenatus pauidum Iulianum, perterritos corporis cuſtodes, ipſum pene ab omnibus deſtitutum, decreta illius nece, Seuerum imperatorem declarant. Tum legatos ad eum mittunt, partim qui magiſtratum obtinerent, partim qui maximam haberent in ſenatu autoritatem, ut omnes illi honores Auguſtorum deferrent. Occidendi autem Iuliani datur uni è tribunis negotium. Is imbellem, miſerúmque ſenem, qui ſibi ipſe tam infelicem exitum propria pecunia emiſſet, deſertum iam deſtitutúmque ab omnibus, inter fœdiſſimas complorationes trucidauit. Quæ ubi Seuerus audiuit, maiora iam moliens animo, conſilium init capiẽdorum militum omnium, quicunque Pertinacem interemiſſent. Datis itaque clam ad tribunos centurionéſque literis, hortatur, multa pollicens, perſuadeant militibus urbanis ut ſibi dicto audientes ſint. Ipſe edictum proponit, ut relictis inter caſtra armis, exeant pacatorum habitu, quales procedere in pompam aut ludos celebrare conſueuiſſent: iuréntque in Seueri nomen, ac ſpem ſibi optimam proponentes præſto ſint, ut nouum Imperatorem conuenientur. His creditis, milites ſuaſu quoque tribunorum, relictis armis, pomparum habitu laureati proceſſerunt. Sed ubi ad exercitum Se

ueri peruenerunt, nuntiato iam adeſſe, iubet in campum conuenire frequentes, quaſi ſalutaturus, ac perbenigne accepturus uniuerſos. Enimuero cum ad tribunal principis acceſſiſſent unanimiter acclamantes, dato repente ſigno comprehenduntur. Ita enim præceperat Seuerus, ut cum ſtare pendentes eos ab ore principis uidiſſent, circuirent uniuerſos milites ſuo more hoſtium, neminémque uulnerantes aut pulſantes, tantum orbe facto clauſos in medio continerent, pila duntaxat intendentes & haſtas, ut ſcilicet metu uulnerum nudi reſiſtere armatis, paucique plurimis minime auderent. Quos ubi uelut indagine armorum concluſos captiuóſque habuit, magna uoce, ac turbido ſpiritu, ita ad eos uerba fecit,

Superari uos à nobis uel ſapientia, uel uiribus, uel etiam numero, re ipſa uidetis. Capti eſtis quàm facillime, ac nullo ferme negotio tenemini. Quid futurum de uobis ſit, in mea manu eſt. Iam ſcilicet uictimæ hic ſtatis obnoxiæ noſtro imperio: ſi ſceleri ueſtro debitum quæratis ſupplicium, nunquam ſanè inuenietis: ſanctiſſimum illum ſenem, imperatorémque optimum, ſeruandum tuendúmque uobis, ipſi occidiſtis: Romanum imperium perpetuâ clarum gloria, quod maiores noſtri, aut uirtutis, aut nobilitatis nomine ſuſcipiebant, hoc uos turpiter, fœdéque, uelut aliquid ex priuatorum inſtrumento, quaſi ſectores uendidiſtis. Ac ne eum quidem ipſum, quem ſic ad imperium produxeratis, ſeruare ſaltem, ac defenſare auſi, homines timidiſſimi prodidiſtis. Ob hæc igitur crimina ac facinora ueſtra mille uobis debentur mortes, ſiquis par noxæ ſupplicium ſtudeat petere. Proinde quid uos æquum pati ſit, ſanè uidetis. Ego tamen ſanguine abſtinebo, neque ueſtras imitabor manus. Sed quoniam ius fáſque negat

ſtipari à uobis iam principem, uiolato iureiurando, ac manibus ciuili & imperatorio ſanguine pollutis, proditáque fide cuſtodiáque, animas quidem & corpora uobis noſtra largietur humanitas. Porrò militibus meis ita præcipio, recingant uos, ac ueſtimentis exutos militaribus, nudoſque dimittant. Vobis autem ſic impero, diſcedatis quàm longiſſime: edico item, iuróque, ac denuntio capite pœnas daturum, ſiquis ueſtrum poſthac intra centeſimum ab urbe lapidem conſpicietur. His imperatis, eueſtigio milites Illyrici concurrunt, breuéſque illos gladiolos detrahunt, quos auro argentóque ornatos, in uſum pompæ ſuſpenſos habebant: tum Zonis, ueſtitúque, & cæteris militiæ inſignibus per uim ablatis, nudos ad unum, exauctoratóſque dimiſerunt. Enimuero illi proditos ſe uidentes, atque aſtu captos, patientiam ſcilicet præſtabant. nam quid agerent nudi aduerſus armatos, pauci aduerſus plurimos? Diſceſſere igitur complorantes ſeſe, conceſſámque ſalutem loco muneris interpretãtes, pertæſi tamen, ac dolẽtes, quòd inermes egreſſi, capiendos ſe turpiter ignominioſéque obtulerant. Vſus item alio conſilio Seuerus eſt: quippe metuẽs ne recincti exauctoratíq; deploratis rebus rurſus caſtra repeterent, reſumerẽtq; arma, præmiſſos alijs itineribus ac ſemitis electiſſimos quoſque & exploratiſſimos ſuorũ militum iubet clanculum uacua caſtra irrumpere, armíſque ipſorũ occupatis excludere redeuntes. Hãc igitur pœnam Pertinacis interfectores dederunt. Poſt hæc Seuerus cum reliquo exercitu inſtructo armis, Romam petijt, attonitis metuẽtibúſq; pariter primo conſpectu Romanis, audacidmque uiri ac fortunam repetentibus animo. Quẽ quidem ſenatus, populúſque uniuerſus laureati exceperunt, primum ſcilicet ex omnibus hominibus, atque imperato-

ribus citra ſanguinem, atque adeo citra puluerē tanti effe
ctorem operis. Omnia porrò mirabilia in illo, præcipuéq;
ingenij acumen, laborum tolerãtia, rebuſque maximis ag-
grediundis, bonam ſibi ſpem proponens audacia. Poſtea
uero quàm eum populus fauſtis acclamationibus ſuſcepit,
& ſenatus uniuerſus ad portas urbis conſalutauit, initio
Iouis templo, factáque re diuina, reliquiſque item ſacris æ-
dibus de more conſalutatis, nouiſſime ad domum impera-
toriam ſe recepit. Poſtridie uero curiam inijt, ibíque placi-
dus orationem habuit plenam optimæ ſpei: ſimul omnes
publicæ, priuatímque benigne complexus, Veniſſe in urbē
aiebat, ut occiſum Pertinacem ulciſceretur, daturúmq; ope-
ram ut ſtatus optimatium fundamenta ſe principe iaceren
tur. Nullum niſi iudicio damnatum, capite boniſue mul-
ctatum iri: non paſſurum delatores: æmulum ſe Marci fu
turum gerendo imperio: neque ſolum Pertinacis cogno-
men, ſed mentem quoque habiturum. In hanc ſententiam
uerba faciens, fauorem ſibi, fidémque conciliabat. Quidam
tamen è maioribus natu, qui conſuetum ipſius haberēt in-
genium, iam tum clanculum reliquis prædicabant, uerſi-
pellem hūc eſſe hominem, nihil non aſtu & arte tractan-
tem, ſimulatorem diſſimulatorémque idoneum, nihil penſi
habentem dum id efficeret quod uſui ſibi aut emolumen-
to crederet fore: quod ſeniorum iudicium haud ita multo
poſt euentus comprobauit. Igitur Seuerus paucos in urbe
dies moratus, dato plebi uberrimo congiario, donatíſque
abunde militibus, & ex ijs robuſtiſſimo quoque in locum
exautoractorum delecto ad imperij cuſtodiam, ſtatim ipſe
in Orientem profectionem parat, cunctante Nigro adhuc
& ſupino, atque Antiochenis delicijs uacante, ratus pro-
perandum ſibi, ut inexpectatus imparatum opprimeret.

Edicto igitur militibus ut ad iter ſe accingerent, contractiſque undique copijs, ac delectu iuniorum tota Italia habito, ſimul reliquijs Illyrici exercitus, quæ in Thracia remanſerant occurrere iuſſis, neque ſecius ingenti claſſe coacta, completiſque armato milite totius Italiæ triremibus, ingentis ſibi omnis generis copias incredibili celeritate comparauit. ſiquidem haud exiguis uiribus eſſe opus intelligebat aduerſus nationes partem orbis Europæ oppoſitam incolentes, quæ ſcilicet uno ordine omnes Nigri ſequebantur auſpicia. Ad hunc igitur modum bellum Seuerus inſtruebat. Cæterum prouidus homo, ac ſobrius, nonnulla ſuſpicione tenebatur de Britannicis exercitibus, maximis uidelicet pugnaciſſimiſque, quibus præerat uniuerſis Albinus, ſenatorij patricij'que generis uir, ſummis opibus ac delicijs innutritus. Hunc ſibi igitur Seuerus aſtu ratus adiungendum, ne ſcilicet diuitijs, genere, exercitibus, famáque nominis, magnis ad concupiſcendum imperium facibus inſtinctus, ſummam ſibi rerum poſceret, Romámque haud procul à Britannia diſtantem, ſe bellis Orientalibus implicito occuparet, ſtatuit eum ſpecie quadam honoris ineſcare, leuem alioquin & ſimplicem, tunc uero etiam iuranti per literas credentem. Quare eum Cæſarem appellans, ſpem, cupiditatémque hominis anticipat poteſtate participanda. Mittit item plenas humanitatis literas, obſecrans ut ipſe potiſſimum curam ſuſcipiat imperij: opus eſſe uiro aliquo nobili, & ætatis integræ, qualis ille foret: ſe iam ſenem, morbóque articulari affectum, natos adhuc infantes. Quibus creditis Albinus honorem libenter ſuſcepit, lætus citra pugnam aut diſcrimen ullum compotem ſe uoti factum. Cæterum Seuerus quo omnia credibiliora forent, iiſdem illis ad ſenatum relatis, nummiſ-

que imagine eius percuti iuſſis, ſtatuíſque erectis, ſimul alijs collatis honoribus, fidem gratiæ ſuæ fecit. Quæ poſtquam ſapienter ab illo prouiſa ſunt, nullo iam ex Britannia impendente metu, collectis in unum circa ſe Illyricis exercitibus, reliquíſque rebus ex uſu comparatis, copias aduerſus Nigrum educere inſtitit. Igitur quibus locis itinere illo remoratus ſit, quæ apud quanque ciuitatem uerba fecerit, quæ ſigna diuinitus apparuerint, regiones item peragratas, conflictúſque, & utrinque cæſorum numerū, cum plerique hiſtoriæ autores, tum maxime poetæ uerſibus ſuis uberrime ſunt executi, materiam totius operis ipſam, denique Seueri uitam deligentes. Mihi autem propoſitum eſt ſeptuaginta annorum res, quas habeam cognitiſſimas ſub diuerſis principibus geſtas, in unum corpus comprehenſas, literarum mandare monumentis. Quocirca excellentiſſima & præcipua quæque rerum à Seuero geſtarum, deinceps perſequemur: neque ad gratiam uero quippiam affingentes, quod feciſſe uidemus qui illa ætate ſcriptitarunt, neque tacitum prætereuntes, ſiquid modo mentione dignum, memoriáque uidebitur.

HERODIANI LIB. III.

SVPERIORE libro Pertinacis interitum, cædémque Iuliani, ſimul profectionem Seueri ad urbem, ſuſceptámque mox aduerſus Nigrum expeditionem edocuimus. Enimuero Niger ubi Romam à Seuero occupatam, ipſum à ſenatu appellatum imperatorem, nihil tale expectans, audiuit, præterea omnem Illyricum exercitum contra ſe,

pedeſtres naualéſque copias educi, perturbato uehementer animo, monet prouinciarũ præſides, aditus omneis portúſque cuſtodiãt, mittítque rogatum auxilia ad Parthorum, Armeniorum, *atque* Atrenorum *reges.* Cui *quidem* Armenius, *neutras ſe parteis ſuſcepturum reſpondit, tantum res ſuas defenſurum* Seueri *aduentu:* Parthus *autem ſatrapis imperaturum per epiſtolas uti copias congregarẽt. ita enim facere conſueuit bellum comparaturus.* Siquidem *mercenarios milites, atq; ordinarios exercitus* Parthi *nullos habent.* Ex Atrenis *autem ſagittarij auxiliares uenerunt miſſu regis* Barſemij, *qui tum in eis regionibus imperitabat.* Reliquas *omneis copias è militibus qui aderãt, potiſſimum conflauit: plurimis etiam è populo, maximéque* Antiochenis, *cum ætatis leuitate, tum ipſius* Nigri *ſtudio impulſis, audacius quàm prudentius nomina dantibus.* Sed *&* Tauri *montis anguſtias, ac prærupta loca muro ualido* Niger, *munimentíſque obſtruebat, ratus montem illũ imperuium magnum* Orienti *propugnaculum futurum.* Siquidem Taurus *inter* Cappadociam Ciliciámque *dorſum erigens, nationes diſcriminat* Orienti *ac* Septentrionibus *ſubiectas.* Idem Byzantium *præſidio occupauit, urbem* Thraciæ *maximam feliciſſimámq;, uiribúſque & opibus ea tempeſtate florentem.* Quippe *in anguſtiſſimo* Propontidos *conſtituta freto, uectigalia, piſcatúmque à mari accipit: ſimul agros poſſidẽs ampliſſimos uberrimóſq;, utroque uelut elemento lucrum facit.* Viſum *igitur* Nigro *talem hanc urbem præſidijs occupare, ut claſſes nauigiáque per eas anguſtias tranſgredi ex* Europa *in* Aſiam *prohiberentur.* Erat *enim munita urbs ualido ingentíque muro, qui* Mileſio *quadrato lapide conſtructus adeo tenui iunctura fuit, ut nemini compoſitum opus, ſed ex uno tantum*

perpetuóque lapide uideretur:ac nunc quoq; ruinas ipſas, reliquiáſque cum uideris,mireris utique uel eorum artificium qui primi extruxerũt, uel horum uires qui deinceps ſunt demoliti.Ad hunc igitur modum Niger ſuas res com probat prouidentiſſimo: ſcilicet(ut ipſe putabat)tutiſſimóque conſilio.Cæterum Seuerus quantum maxime poterat, cum ſuis copijs feſtinare, nullum deſidiæ quietique locum relinquere.Cognito autem præſidijs teneri Byzantiũ,quòd ſciebat munitiſſimam eſſe urbem,ad Cyzicum ſe conuertit. Hoc intellecto,dux Aſiæ AEmilianus, cui ſummam Niger totius belli, maximúmque imperium tradiderat, & ipſe Cyzicum proficiſcitur,& copias adducit uniuerſas quaſcunque aut Niger miſerat, aut ipſe contraxerat. Sed ubi uentum ad manus,aliquot acerrime editis prælijs,uictoria tandem penes Seuerum ſtetit,fuſo fugatóque Nigri exercitu.Itaque confeſtim fracti Orientalium animi,Illyricianis autem ſpes ingens addita.Neque defuere qui crederent Nigri res initio ſtatim proditas ab AEmiliano, cuius conſilij duplicem afferunt cauſam . alij Nigro inuidiſſe,ferentem ſcilicet haud æquo animo ſi,quẽ paulo antè in Syria ſucceſſorem habuiſſet, eundem ſuperiorem mox, atque adeo imperatorem dominúmq; eſſet habiturus. Alij perſuaſum à liberis,patri per epiſtolas uitam ſalutémque ſuam commendantibus,quos Romæ inuentos Seuerus in cuſtodia habebat:ſiquidem hoc quoque uſus eſt prouidentiſſimo conſilio:Mos fuerat Commodo retinere apud ſe liberos eorum, qui ad regendas prouincias cum imperio proficiſcerentur, quaſi obſides quoſdam beneuolentiæ illorum fideíque.Igitur Seuerus cum primum eſt imperator appellatus, ſuperſtite adhuc Iuliano,miſit furtim qui ſuos liberos ex urbe ſubducerent, ne in alterius eſſent poteſtate. Cæterum

ipſe cum primũ Romam *ingreſſus eſt, comprehẽſos omnes ducum liberos, cæterorúmque item quicunque munus pub. in* Oriẽte *Aſiáque tota obirent, atque in cuſtodiã datos ſecum retinebat, quo per ea quaſi pignora* Nigri *ducibus perſuaderetur uti illum deſiderio ſalutis liberorum prode rent, aut certe ſi in fide permanſiſſent, liberum ſibi relinquerent cæde filiorũ, quos uellet ulciſci.* Victi *autem ad* Cyzicum Nigri *milites, quàm quiſque maxime poterat, aufugerunt, partim præter* Armeniæ *montana, quidã per* Aſiã Galatiámque *ſuperare* Taurũ *feſtinantes, ut ſalicet intra munimenta ſe reciperẽt.* At *uero* Seueri *exercitus* Cyzicenum *per agrũ, in* Bithyniam *finitimam regionem contendebat.* Sed *ut* Seuerum *uiciſſe fama diuulgauit, repens con feſtim in eis locis ſeditio, diſcordiáque urbes inuaſit: non tam quidem ipſorũ imperatorum odio aliquo aut ſtudio, quàm æmulatione quadã & contentione, inuidiáque inter eiuſdem gentis homines funeſtiſſima.* Antiquũ *id uitium* Græcorum, *qui dum ſeditiones agitant, atque eminentiſſimum quenque tollere è medio conãtur, totam iam conſumpſere* Græciam. Cæterũ *illi quidem inueterati iam, attritíq; inter ſe, captiui prius* Macedonũ, *dein mancipia quoque* Romanorũ *facti ſunt.* Ea *uero labes æmulationis atque inuidiæ, florentibus etiamnum ætatis noſtræ ciuitatibus incubuit.* Igitur *in* Bithynia *ſtatim poſt res ad* Cyzicum *geſtas,* Nicomedenſes *ad* Seuerum *defecerunt, miſſis legationibus, quæ ſe exercitum accepturos, omniáque tradituros pollicerẽtur.* Nicæenſes *contra illorum inſtigati odio,* Nigri *partibus ſtudebant, eiúſque ſuſcipiebant milites, ſiue qui ſe ex fuga receperant, ſiue qui ad tuendam* Bithyniam *mitterentur.* Quocirca *ex utriſque urbibus quaſi è caſtris egreſſi milites iterum concurrerunt, magnóque com*

miſſo prælio, longe ſuperior Seuerus fuit. Inde etiam fuga facta, Nigri milites, qui prælio ſuperfuerũt, ad Tauri montis anguſtias euaſerant, clauſáſque munitiones tuebantur. At Niger relicto ibi quantum ſatis fore præſidij putabat, profectus Antiochiam eſt ut exercitus pecuniámque contraheret. Interea Seueri exercitus Bithyniam Galatiámque egreſſus, cum ſe mox in Cappadociã quoq; incitaſſet, oppugnare munitionem incœpit. Ibi multis eſt laboribus conflictatus: quippe arta aſperáque uia, lapidéſq; ſuperne iacientibus ac fortiſſime dimicantibus qui ſummis inſtiterant mœnibus, eóque facile paucis arcentibus plurimos. Etenim anguſtiſſima utique uia eſt, cuius pars altera mõte altiſſimo defenditur, altera per immane præceps defluente montibus aqua redundat: tum ualida munitione Niger obſtruxerat, ut ſcilicet undique hoſtis aditu prohiberetur. Dum hæc in Cappadocia geruntur, interim ſeditiones inter ſe quoque agitabant pari æmulatione odióque: Laodicea quidem in Syria Antiochenorũ odio, Tyros autem in Phœnicia Berythijs infenſa. Quæ nuntiata Nigri fuga, ſublatis illius honoribus, Seuero proſpere acclamarunt. At Niger audita re, cum quidem Antiochiæ ageret, iure ſcilicet, homo alioqui benigni manſuetiq; ingenij, defectione illorũ contumeliáque irritatus, immittit utriſq; urbibus Mauros iaculatores quoſcunque ſecũ habuerat, ſimul partẽ ſagittariorũ iuſſos occidere obuiũ quenque, diripere urbes ipſas atq; incẽdere. Sed enim Mauri (ut eſt genus hominũ ſuapte natura cædis auidiſſimũ, nihilque non facile audẽs, ac deſperatis ſimile, contempta uidelicet mortis ac periculorum) Laodicenis de improuiſo oppreſſis, populum ipſum omni genere crudelitatis, urbémque uaſtarunt. Inde Tyrum pergentes, direptis omnium bonis, ac patrata

ingenti cæde,totam incenderunt. Quæ dum in Syria gere bantur,contrahente copias Nigro,*interea* Seueriani *milites munitionem* Tauri *montis oppugnabant,triſtes utique, ac citra ſpem uictoriæ: quippe ualida inexpugnabiliſque per ſe,monte quoque ipſo præcipitióque defendebatur. Igitur iam defatigatis,alta aduerſariorum ſecuritate,ecce tibi noctu maximi repente ruere imbres,oppleri omnia niuibus, ut ſunt difficiles in* Cappadocia *hyemes,maximéque ad* Taurum *montem. Quocirca ſubitus impetu magno erumpit torrens,curſúque impedito (quòd munitio exitum prohibebat) maior iam uiolentiórque factus, quando artem ſuperante natura tantum impetum ſuſtinere munitio non poterat,laxatis paulatim coagmentis, ac fundamentis loco emotis,iter ſibi torrens patefecit. Quo animaduerſo qui in præſidio erant,metu ne ab hoſte circunuenirentur,nullo mox futuro propugnaculo ſimul unda reſediſſet, prodita cuſtodia cuncti fuga dilabuntur. Igitur læti Seueriani,confirmatíque animos,uelut dijs ipſis immortalibus manuducentibus, cognito cuſtodes aufugiſſe, facile ſcilicet nullis prohibentibus* Taurum *ſupergreſſi,in* Ciliciam *mox impetum fecerunt.His nuntiatis* Niger,*cum quidem ingentem exercitum,ſed pugnæ laborúmque inſcium collegiſſet, magnis itineribus accelerabat, quamplurimis eum mortalibus,omníque ferme* Antiochenorum *iuuentute ſequẽtibus ducem, multa ſcilicet animorũ alacritate, cæterum uirtute ac peritia belli nulla ex parte cum* Illyrico *milite conferendis.Ita concurrerunt ad* Iſſicum,*quem appellant, ſinum, longe latéque ſpatioſiſſima in planicie, quæ perpetuis ſubiecta collibus in theatri ſpeciem, littus habet à mari longiſſime excurrens, quaſi quoddam belli ſtadium fabricata natura: quin eodem quoq; loco* Darium *ab* Ale-

xandro ferunt maximo extremóque illo prælio profligatum captúmque,Septentrionalibus etiam tum uiris Orientis nationes ſuperãtibus.Manet adhuc trophæum,& tantæ uictoriæ teſtimonium urbs in colle Alexandria, ſimul æneum ipſius ſimulacrum,unde loco impoſitum nomen. Euenit autem,ut Seueri ac Nigri exercituum non congreſſus modo in eum locum, ſed fortuna etiam fortunæ ſimilis fuerit.Vtrinque enim ſub ueſperam parati ad pugnam conſtiterant,curis dein pauoribúſque totam noctem extraxerãt inſomnem: ſtatímque cum ſolis ortu ducibus utrinque adhortantibus, incredibili alacritate utrinque ſe incitarunt,tanquam de omni ſpe reliqua nouiſſimo illo congreſſu dimicaturi, diſceptante illic ſuper Romano imperatore fortuna.Sed ubi diu pugnatum acerrime, tantáque edita utrinque ſtrages,ut flumina per eam planitiem decurrentia,maiore aliquãto ui ſanguinis, quàm aquarũ in mare ſe uoluerent,fuſi tandem profligatíque Orientales, imminẽtibus à tergo Illyricianis,partim in mare ſaucij protrudebantur, partim in colles ſummos fugitantes à perſequentibus obtruncabantur: cúmque ijs unà uulgus ingens hominum, qui ex urbibus uicinis agríſque confluxerant, ſuperne,quaſíque ex tuto loco prælium ſpectaturi. At Niger ualido euectus equo, paucis comitantibus Antiochiam peruenit:ubi fugiente paſſim multitudine, magnóque ubique fletu clamoribúſque natos fratréſque lugentium, deploratis & ipſe rebus ſuis fugam capit:occultantique dein ſe in ſuburbano quodam, & ab equitibus reperto, caput amputatum.Hunc habuit exitum uitæ Niger,dato contationis tarditatíſque ſupplicio,homo alioqui(ut perhibent) publice priuatímque minime improbus. Sed occiſo Nigro, Seuerus omnes ſtatim illius amicos ſupplicio affecit, ſiue

qui ſponte, ſiue qui neceſſitate coacti rebus illius ſtuduiſſent: militibus tantum qui effugerant, ac trans fluuium Tygrim, *metu* Seueri *ad barbaros abierant, impunitate propoſita receptis. Quippe magna uis hominum in ea loca conceſſerat, quo effectum eſt ut ualidiores deinceps barbari aduerſus* Romanos *conferenda manu euaſerint, gnari antea pugnare tantum arcu ex equis: neq; armatura muniti, neque haſta, gladióue ſatis audaces, leui pendulaque ueſte plurimumque inter fugiendum auerſi ſagittas intendebant.* Poſtea *uero quàm* Romani *aliquot milites, fabríque nonnulli in eas regiones confugerunt, ibi ætatem acturi, non ſolum armis uti, ſed ea quoque fabricari barbari didicerunt.* Rebus *autem* Orientis *ex ſententia geſtis, atque ut res poſcere uidebatur, ordinatis: cupido iam* Seuerũ *habebat, regem quoque* Atrenorum *bello tentãdi, ac* Parthorum *regionem occupandi, quos utroſque in ſocietatem* Niger *aſciuerat. Quibus tandem rebus in aliud tempus reiectis, cogitare inſtitit quo pacto ſibi* Romanum *imperiũ, liberíſq; ſuis bona fide adiudicaret.* Nã *ſublato* Nigro *reliquus erat* Albinus, *quẽ ſibi parum ex ſententia, parúmq; uſui fore arbitrabatur: uulgato rumore, iã nimis illũ impotẽter nimíſq; moleſte nomẽ* Cæſaris *uſurpare: præterea multos eſſe è primoribus ſenatus, qui ad eũ clàm darẽt literas, hortantes ad reditum, abſente adhuc, occupatóque* Seuero. *Quippe nobilitas omnis* Albinum *malebat imperatorem, ortum illuſtri genere, ac bonæ indolis iuuenem. Quibus rebus cognitis* Seuerus, *minime utiq; apertis inimicitijs, ac manifeſto bello agendum putans, nulla exiſtente cauſa, quæ ſaltem ſpecie honeſta uideri poſſet, decreuit eum dolo inſidijſque tentare. Quare tabellarios aliquot ex ijs qui literas imperatorias perferunt, fidiſ-*

ſimos ſibi homines cum literis mandatíſque ad eum mittit, præmonitos uti redditis publicæ epiſtolis quædam habere ſe dicerent quæ apud illum remotis arbitris loquerentur. Quare ut primum ſeorſum à cuſtodibus nacti eum forent, facto impetu obtrūcarent. Cum uenena quoque dedit, quibus eum, ſi poſſent, per aliquem ab epulis, aut à cyatho aggrederentur. Erat autem illius amicis *ſuſpecta* Seueri *fides.* Itaque *cauendum identidem admonebant hominem perfidioſum, plenum fraudis & inſidiarum.* Nam *uulgo etiam parum conſtanti fide habebatur, impulſis(ut dictum eſt)per ipſorum filios* Nigri *ducibus, ad res illius prodendas: dein poſtquam eorum opera abuſus eſt, ſuáque omnia ex ſententia compoſuerat, ipſis liberíſque enecatis.* Igitur *infidum ſubdolúmque ingeniū res ipſæ declarabant, óbque id maiore ſe cuſtodia* Albinus *circummunierat.* Neque *enim temere quiſquā à* Seuero *miſſus ad illum introducebatur, niſi prius depoſito militari gladio, ſinúque excuſſo.* Poſtquā *igitur à* Seuero *tabellarij ad eū peruenerunt, redditiſque publicæ literis, habere ſe dixerūt quædā ſecretius renuntiāda: indulgens ſuſpicionibus* Albinus *cōprehendi ilico iubet.* Dein *ſeorſum explorata re, inſidij'ſque ordine intellectis, ubi noxios ſupplicio affecit, iam ipſe ſe, ut aduerſus manifeſtiſſimum hoſtem comparabat.* Quibus *cognitis* Seuerus *homo iracundo ingenio, non iam cælandas ſibi inimicitias putauit, ſed omni conuocato exercitu, huiuſcemodi habuit orationem:*

Neque *leuitatis me quiſque ob anteacta inſimulet, neque infidum aut ingratum putet aduerſus eum quem pro amico habuerim.* Omnia *nos quidem præſtitimus, etiam in partem principatus, & quidem ſtabiliſſimu recepto: quod ne geminis quidem fratribus facile quiſquam*

indulſerit. quod enim uos mihi uni detuliſtis, id ego cum illo communicaui. Tantis *autē beneficijs noſtris peſſimam uidelicet gratiam retulit* Albinus, *contempta uirtute noſtra, ſuáque immemor fidei, ardénſque inexhauſta cupiditate id uniuerſum periculoſe præripiendi, cuius particeps eſſe citra bellum ac dimicationem ullam potuiſſet.* Neque *deos reueretur, per quos toties iuratus, neque ueſtris parcit laboribus, quos tanta cum gloria, uirtutéq; pro nobis pertuliſtis. quippe ſucceſſuum ueſtrorum nec ipſe fructu carebat, imò autem ſi fidem ſeruaſſet, maior illi portio contigiſſet.* Vt *autem ſi ipſe autor malorum ſis, iniuſtus uideare: ita ſi non ulaſcare acceptas iniurias, ignauus.* Nā *cum bellum aduerſus* Nigrum *geſſimus, non ita ſanè ſpecioſas inimicitiarum cauſas habebamus: non enim quaſi raptorem occupati à nobis principatus oderamus, ſed poſitum eum in medio, atque adhuc in diſceptatione uerſantem, pari uterque ambitu ad ſe trahebat.* Verum Albinus *deſpecto fœdere ac iureiurando, cum ſit noſtro munere adeptus quæ tantum legitimis liberis tribuuntur, hoſtis eſſe mauult nobis, quàm familiaris.* Vt *igitur pridem beneficio affectum, honore gloriáque cohoneſtauimus, ita nunc perfidioſum atque imbellem ipſius animum coarguamus armis.* Neque *enim ſuſtinere ille exercitus poterit exiguus atque inſularis uires noſtras.* Nam *cum uos propemodum ſoli alacritate quadam, & uirtute ueſtra, tam multis prælijs peruiceritis, totúmque uobis* Orientem *ſubegeritis: quis dubitet quin nunc quoq; tantarum acceſſione uiriū (quippe hic totus penè* Romanus *exercitus) facile profligaturi paucos ſitis, ne ſub uiro quidē ſobrio, nedum ſub forti duce militātes?* Quis *enim luxuriā illius ignorat, uitámque hominis ſubulcorum potius gregibus, quàm militum*

legionibus congruentem? Proinde eamus audacter in illum, qua ſolemus alacritate animi atque uirtute, dijs freti autoribus, ab eodem impie peieratis ſimul memores excitatorum ſæpe à nobis trophæorum, quæ ſcilicet ab ipſo deſpecta ſunt. Hæc locuto Seuero, confeſtim exercitus uniuerſus Albinum hoſtem declarat: exceptóque fauſtis acclamationibus ipſo, nihil non alacritatis & ſtudij clamoribus oſtendentes magis magiſque hominem ſpe addita ſuccenderunt. Qui ampliſſimo donatiuo milites proſecutus, ſtatim uniuerſos contra Albinum educit, miſſis item pariter qui Byzantium expugnarent, clauſam adhuc receptis Nigri ducibus. Quæ deinde urbs fame capta, totáque planè diruta, ſimul theatro thermíſque omníque cultu atque honore detracto, & in uici formam redacta, Perinthijſque adiudicata eſt, quemadmodum Antiochia quoque Laodicenis. Tum pecuniæ magnam uim curauit ad reficiendas inſtaurandáſque urbes, quas Nigriani milites deuaſtauerant. Ipſe iter faciebat ſine intermiſſione, neq; feſtos dies neque labores ullos magnopere curans, algoris atque æſtus iuxtà patiens: ſæpe etiam per altiſſimos montes hyeme ſæua, niuibus cælo ingruentibus, ibat aperto capite, ut milites ad alacritatem patientiámque laborum re ipſa cohortaretur. Quocirca non metu quodam ac lege, ſed æmulatione magis atque exemplo principis ad perferēda omnia incitabantur. Miſit etiam qui anguſtias occuparent Alpiū, atque aditus Italiæ obſiderent. Enimuero poſtquam nuntiatum Albino eſt, nihil contari Seuerum, ſed adeſſe iam, ſupinus hactenus, ac delicias agitans, magno tū metu perculſus, ſtatim è Britannia tranſmittens, in aduerſo Galliæ littore caſtra collocauit: literíſque ad uicinarū gentiū præſides miſſis, pecunias commeatúmque exercitibus iuuan-

dis conrogabat. Qui igitur dicto audientes fuerunt, peſſime illud in ſe conſuluerunt, nullo non ſupplicio dein poſt bellum affecti. qui uero imperium detractauerunt, cum quidem felicius quàm prudentius id egiſſent, euaſere incolumes, euentu ac fortuna rerum utraque conſilia diſcernentibus. Sed *ubi iam in* Galliā Seueri *copiæ peruenerunt, leues quædā primo pugnæ quaſique uelitares fuerunt, donec poſtremo apud* Lugdunum *magnā urbem atque opulētam, præliū in manibus fuit.* Nā *cum ſe mœnibus tenuiſſet* Albinus, *exercitus emiſit in pugnā.* Vt *uero ad manus uentum, diu quidē utrinque decertatum eſt equis uiribus, ſic ut ambigua uictoriæ fortuna penderet: neque enim* Britanni *uel animi magnitudine, uel auiditate cædis,* Illyricis *conceſſerint.* Ita *conflictu primo ualentiſſimorum exercituum neutram in partem acies inclinabat.* Atque *ut nonnulli prodiderunt eius ætatis autores, qui nō ad gratiam, & ſed ad fidem loquūtur, longe potior fuit* Albini *acies, qua in parte* Seuerus *curabat: ſic ut fugerit quoq;, & ab equo deciderit, abiectóque paludamento delituerit.* Sed *inſequentibus iam uitulantibúſque* Britannis, *ceu planè uictoribus, appáruiſſe extemplo* Lætum Seueri *ducem, cum recēti adhuc exercitu. quippe male audijt, quaſi euentum pugnæ expectauerit, cunctatus de induſtria retento milite, ut ſibimet imperium uindicaret: ſiquidem non prius in pugnam protulit pedē, quàm ubi* Seuerus *cecidiſſe nuntiatus.* Quam *ſuſpicionem etiā deinde euentus approbauit.* Quippe *rebus omnibus ex ſententia mox compoſitis, atque in maxima ſecuritate agitans* Seuerus, *cum quidem cæteros belli duces magnis affeciſſet præmijs,* Lætum *ipſum tamē (ut par fuit) memor proditionis, morte mulctauit.* Sed *iſta quidem poſt fuere.* Tūc *autem conſpecto (ut diximus)*

Læto, ſpes addita Seuerianis eſt: ac ſublatus in equum Seuerus, & paludamento purpureo circundatus. At Albiniani iam ſe uictores rati, confuſis ordinibus, incitante ſe in eos de improuiſo ualida recentíque hoſtium manu, cum paulum primo reſtitiſſent, terga demum uerterunt. Fuſos igitur fugatóſq; eos perſecuti Seueriani, magna edita ſtrage, ad urbem ipſam peruenerunt. Occiſorum utrinque, aut captiuorum numerus, uarie prout uiſum eius ætatis ſcriptoribus, proditur. Direpta mox, incenſáque Lugdunum, & Albino caput abſciſſum perlatúmque ad Seuerum eſt. Ita duo maxima excita trophæa ad Orientem, ac Septentriones, ſic ut nihil ſit quod cum Seueri contentionibus, aut uictorijs conferas, ſiue copiarũ multitudinẽ, ſiue nationũ motus, ſiue numerũ pugnarũ, ſiue itinerũ longitudinem celeritatémque conſideres. Nã Cæſaris quidẽ res aduerſus Pompeium, Romano utrimque milite, magnæ profecto fuerunt, item Auguſti aduerſus Antonium, aut Pompeij liberos, & quæ antea à Sylla Marióque ciuilibus externíſque prælijs geſta ſunt: ſed qui unus uir tres imperatores rerum iam potitos ſuſtulerit, qui urbanos exercitus, Romam ipſam ac palatium obtinentes, aſtu circumuenerit, quíque unum è principibus in ipſa palatina aula curauerit occidendum, alterúmque iterum in Oriente rurſus gubernacula rerum tenentem, appellatúmque à Romanis imperatorem, tertium porrò Cæſaris honore atque autoritate præditum, in poteſtatem redegerit: haud facile alter inuenietur. Hunc finem uitæ habuit Albinus, breui ſanè lætatus funeſto honore. Cæterum Seuerus omnem ſtatim iram atque atrocitatem animi ſuam, in illius neceſſarios Romæ effudit. ac primo quidem præmiſſo in urbem capite Albini abſciſſo, iuſſóque publiæ patibu-

lo præfigi, in ima epiſtola, qua de ſua uictoria populũ edo cebat, hoc quoque adſcripſit, ideo ſe caput illud publicæ in patibulo ſpectandum miſiſſe, uti exemplum caperẽt quid item ipſis patiendum foret. Rebus igitur Britanniæ *ordinatis, cum totius inſulæ adminiſtrationẽ bifariam diſpertiſſet, itémque omni* Gallia*(quemadmodum quidem uidebatur) compoſita ex ſententia, ſupplicióque de* Albini *amicis ſumpto, ſiue quos ei ſua quenq; uoluntas, ſiue neceſſitas adiunxerat, continuo* Romam *proficiſcitur, exercitum ſecũ omnem adducens, quo terribilior uideretur. Confectóque magna uelocitate itinere, quemadmodum conſueuerat, infeſtus adhuc ſuperſtitibus* Albini *amicis,* Romã *intrat, occurrente laureato populo, ac magno honore fauſtiſque acclamationibus excipiente, ſenatúque uniuerſo conſalutante.* Tametſi *pleroſque metus conſternauerat, quòd ſibi haudquaquã parſurum rebantur immitem ſuapte natura & ſanguinarium, neque ſanè magna cauſa indigentem ad inferendas iniurias, cæterum tunc probabiles odij rationes habiturum.* Poſtea *uero quã in templũ* Iouis *ingreſſus eſt, omniáque ſacrificia de more peregit, reuerſus in palatiũ, magnóque congiario populum* Romanum *uictoriæ nomine proſecutus, ac nummos militibus largitus eſt, ſimul alia permulta indulſit, quæ nunquã antea acceperant.* Nam *& frumenti ſummã primus adauxit, & aureis anulis uti, & domi habere muliere permiſit : quæ omnia procul à militari diſciplina ſuccinctos eos paratóſque ad bellũ minime præſtitura uidebãtur.* Primúſque *ipſe duritiã atque aſperitatẽ uictus, tolerãtiámque laborũ diſciplinãque omnem ac ducũ reuerẽtiã ſubuertit, inhiare pecunijs & munditias colere militibus inſuefactis.* His *ergo optime pro ſuo iudicio conſtitutis, curiam deinde ingreſſus, ſedénſque imperato-*

ria ſella,accuſare infit truculenta oratione Albini amicos, prolatis etiam quorundam arcanis epiſtolis, quas apud illum ſepoſitas deprehendiſſet, quibuſdam autem exprobrans, quòd eum ſplendidioribus muneribus affeciſſent, alijs quòd amici Oriētalibus, alijs quòd Albino fuerūt notiores. Eóque pacto eximiū quenque è ſenatu,tū ut quiſque in prouincijs genere aut opibus excelleret,omnes ſine diſ- A crimine ſupplicio afficiebat,ulciſcens(ut quidē præ ſe ferebat)inimicos,ſed reuera ſubigente auaritia,qua ſupra oēs imperatores laborauit. Nam ut animi patientia, atque in laboribus perſeuerantia,ſimul rei militaris gloria,nemini etiam laudatiſſimo conceſſerit:ita quæſtui ſupra quā dici poſſet addictus, iniuſtis cædibus atq; adeo cuicuimodi ex cauſa pecuniā colligebat,imperium metu quā beneuolentia retinens. Quāquā popularis eſſe in primis uolebat, edēdis omnifariam magnificentiſſimis ſpectaculis,cētenis etiā ſæpenumero occiſis beluis, quas omnibus regionibus noſtris barbariſque cōquirebat. Sed & cōgiaria dedit uberrima,& certamen propoſuit,undiq; accitis luſionibus atq; athletis. Vidimus item ſub illo quoſdam omnis generis ludos,cunctis editos theatris,ſimúlque ſupplicatiões,& peruigilia ad formā Cereris initiorum,ſeculares hi tunc appellabātur, celebratos(ut aiunt)decurſo trium ſpatio ætatū. ſiquidem urbe tota atque Italia præcones itabant conuocato tum omnes ad ludos,quos nec uidiſſent hactenus,nec uiſuri poſtmodo forent: ita ſcilicet interuallum præteritæ futuræque celebritatis ſupra oēm eſſe hominū ætatē ſignificantes. Igitur aliquandiu Romæ moratus, participato filijs imperio,cum ſe ciuili tantum uictoria, contráque Romanos exercitus habita, clarum hactenus intelligeret, ex qua etiam triumphum recuſauerat,decreuit item barba-

rorum inclareſcere trophæis. Quocirca prætextu uindicandi Barſemij Atrenorum regis, qui Nigri partes fouerat, exercitum in Orientem eduxit. iámque in Armeniā facturus impetum, præuentus à rege Armeniorum eſt, mittente obſides ultro & munera, ac ſuppliciter petente ut ſibi cum illo inire amicitiam, fœdúſque ferire liceret. Quare Seuerus procedētibus ex ſententia rebus in Armenia, perrexit ad Atrenos. Sed & rex Oſrohenorum Abgarus ad eundem tranſfugit, traditíſque obſidio liberis fidem ſuam auctorauit, ſagittariorúmque uim magnā miſit auxilio. Cæterum Seuerus regionem Interamnanā agrúmq; Albenorū tranſgreſſus, etiā in Arabiā felicem excucurrit. Illic enim herbæ proueniunt odoratæ, quæ nos aromata ſuffimentáque habemus. Ibi expugnatis uicis urbibúſque permultis, omnémque agrum depopulatus, in Atrenorum regionem mox ingreſſus, Atras circunſedit urbem ſcilicet altiſſimo impoſitam monti, ac maximis ualidiſſimíſque ob ſeptam mœnibus, florentémque ingenti ſagittariorum copia. Igitur hanc urbem Seuerianus exercitus quanta maxima ui poterat, oppugnabat, machinǽque omnifariā mœnibus admouebantur, nullo oppugnationis genere prætermiſſo. Contra autem Atreni audacter urbem defenſare, ſagittíſque ac lapides ſuperne iacientes, peſſime accipere Seuerianos, etiámque uaſa fictilia uolucribus quibuſdam & uenenatíſque beſtiolis oppleta deuoluere: quæ cum aut oculis inuolitarēt, aut in apertas corporis partes ſenſim obreperent, grauiter ſingulos conſauciabant: inciderátque in morbos Romanus miles, æſtum illum cæli nimio ſole præferuidi, parum ferens, ſic ut longe plures ob hos caſus quàm hoſtili manu interierint. Proin defatigatis iam & contuſis omnibus, procedente ſecus obſidione, ac plus ia-

cturæ quàm lucri Romano faciẽte: decreuit exercitum Seuerus priuſquam uniuerſus perierat, deportare ex eis locis, triſtem uidelicet infecto negotio. quippe aſſuetus uincere prælijs omnibus, uictum ſe tunc putabat, quia non uicerat. Sed eum proſpera ſors & fautrix ſtatim conſolatur: neque enim planè rebus infectis rediјt, ſed maiore quàm ſperauerat, ſucceſſu. Nam impoſitus nauibus permultis exercitus uniuerſus, nequaquam ſcilicet quò intenderat, Romanæ appulſus ripæ, ſed undarum impetu Parthorum ad agrum prouectus, haud procul Cteſiphonte, qua in urbe ſedes regis eſt. Is tunc pacem agitans, ac nihil ad ſe pertinere Seueri pugnas autumans, quas gereret cum Atrenis, otioſus uidelicet nihil expectabat mali. Cæterum Seueri exercitus cum ad eas ripas ui fluminis inuectus, móxque in terram eſſet expoſitus, omnem ilico depopulari agrum cœpit, abactíſque, ut in quæque incidrant, pecoribus ad ueſcendum, uicíſque aliquot incenſis, paulatim uſque ad Cteſiphontem perrexerunt, qua in ciuitate magnus Artabanus commorabatur. Igitur imparatos nacti barbaros, cæſis primo quicunque reſtitiſſent, direptáque mox urbe, pueris fœminíſq; in captiuitatem abductis, tantum ipſo rege cum paucis equitibus elapſo, theſauris illius ornatúque omni & ſupellectile potiti uictores regrediũtur. Ita Seuerus fortuna magis quàm conſilio, Parthicam uictoriam adeptus eſt. Igitur proſpere ſuccedentibus rebus, literas ad ſenatum populúmque Ro. de ſe magnificas dedit, ac depictas in tabulis pugnas, uictoriáſque ſuas expoſuit, nihil non honorum decernente ſenatu, & ſuperbis cognomina imponente deuictarum gentium. Ipſe interea rebus ad Orientem ſic geſtis, Romam reuertebatur, filios iam puberes ſecum adducens. Confectóque

itinere, ac prouinciјs, ut cuique uſus foret, ordinatis, Myſorúmque & Pannoniorum recognitis exercitibus, urbem dein triumphans inuectus eſt, multis acclamationibus omnique cerimonia populo excipiente. Cui quidem ipſe feſtos dies ſacrificiáque & ſpectacula ac celebritates indulſit, magnóque dato congiario, & ludos pro uictoria celebrauit. Romæ deinde haud paucos moratus annos, ius dicebat frequenter ciuilibus negotijs, & liberis erudiendis intentus. At illi iam tum adoleſcentes delicijs uictúque urbano nimióque ſpectaculorum aurigationíſque & ſaltationis ſtudio, bonam indolem corruperant. Intérque ſe fratres diſſidebant, puerili primum certamine, edendis coturnicum pugnis, gallinaceorúmque conflictibus, & puerorũ colluctationibus exorta diſcordia. Nam ſeu quid in ſcena audirent, ſiue item ſpectarent, ſemper utique diuerſis accedebant, nuſquam eiſdem ſtudere utroque: ſed quod alteri charum foret, id alteri ſtatim odioſum, cõmittentibus etiã utrinque ipſos adulatoribus atque miniſtris, nihilque nõ ad gratiam ſuggerentibus, ut ad ſe quiſque pro uirili diuerſos retraheret. His cognitis Seuerus reducere in gratiã, atque emendare conabatur. Tum Baſſiano, qui tunc honores imperatorios adeptus, Seuerus Antoninus accepto Marci cognomine uocabatur, ac maior natu erat, uxorẽ dedit filiam Plautiani, præfecti cohortibus urbanis. Hic (ut perhibent) Plautianus ab initio ætatis tenui fortuna fuit, ſeditioníſque, & aliorum criminũ reus ac mulctatus exilio: ſed erat Seueri municeps, Afer natione, atque (ut quidã putant) etiã conſanguinitate propinquus: ut uero alij affirmãt, flore magis ætatis per ſtuprũ cõciliatus. Hũc autẽ Seuerus ex parua humiliq; fortuna ad opes maximas prouexerat: ac damnatorũ bonis adiudicatis, longe ſupra cæteros

eo locupletauerat, tantum non imperio quoque participato: quem ille opibus licentiáq; abutens, nihil crudelitatis aut uiolentiæ, ut quidque ageret, omittebat, cunctis etiam atrocior omniũ ætatum principibus. Ergo huius filiã Seuerus uxorẽ filio ſuo tradidit. Enimuero Antoninus ipſe parũ lætus eo matrimonio, ac neceſſitate magis, quàm uoluntate impulſus, puellam ipſam pariter & puellæ parentem peſſime oderat, ſic ut ne thorum quidem larémque cum C
ea cõmunem pateretur: adeóque auerſabatur, ut minaretur quotidie occiſurum ipſam patrémque, ſimul atque imperium ſolus obtinuiſſet. Quod cum illa identidem ad patrem referret, ſimúlque quantopere foret inuiſa patefeciſſet, magnopere hominem irritauit. Igitur Plautianus ſenem iam Seuerum ipſum cernens, ac morbo ſæpe laborantem, contra uero Antoninum ferocem in primis audacémq; iuuenem, pauidus ob illius minas, decreuit facinus inuadere aliquod, priuſquam ipſe opprimeretur. Suberant præterea multa quæ hominem ad imperij cupiditatem inflam D
marẽt, opes, quantas nemo antea priuatus poſſederat. Militum præterea obedientia, & apud omnes Romanæ ditionis homines maximi honores. Ad hæc habitus, quo in publicum prodibat: ſiquidem latumclauum perpetuo habebat, atq; in ſecũdis cõſularibus numerabatur. Enſem præterea geſtabat, cæteráque omnia ſupremæ dignitatis inſignia: adeo quacunque incederet, trux atque horribilis, ut non modo non adiretur à quoquam, ſed etiam qui fortuito occurrebant, ab eo uerterẽt oculos. Quin anteambulones E
aliquot, quacũque iter faceret, denuntiabãt nequis in proximo conſiſtere, néue illum contueri auderet, ſed auerterẽt uniuerſi oculos, terrámq; deſpectarẽt. Quæ cũ cognouiſſet Seuerus, ne ipſe quidẽ prorſus æqui boni facere, ſed mo-

leſtius iam grauiuſque ferre, ſic ut nonnihil etiam de illius autoritate detraheret, ac perſuadere homini conaretur, aliquid iam è tanta illa inſolentia imminueret. Quorũ impatiens Plautianus, non dubitauit imperium ipſum appetere inſidijs, quocirca talia quædam machinatur. Saturninus erat quidam tribunus, qui Plautianum in primis obſeruabat, & cum facerẽt idem omnes, unus tamen ille maiore quadam uenerationis ſpecie, magis magíſque homini obrepſerat. Hunc ſibi igitur fidiſſimum fore putans, ac ſolũ denique cõmiſſa tacite habiturũ, & imperata facturum, uocari ad ſe ſub ueſperam iubet, remotíſque arbitris, Nunc illud, inquit, eſt, cũ ſummam imponere manũ debeas amori, obſeruantiǽque tuæ, cuius mihi hactenus dediſti ſpecimẽ: cúmque ego remunerare te pro meritis, ac debitam referre gratiam poſſim: datur optio tibi, uelíſne ille ipſe euadere, quem me nunc eſſe cernis, atque huic tantæ potentiæ ſuccedere, an perire ſtatim dato cõtumacis animi ſupplicio. Neq; tu uel magnitudinem rei pertimueris, uel nomina imperatorum expaueris: intrare tibi in cubiculũ, ubi ſomnum capiunt, ſoli nempe licet: redeunte uice nocturnæ cuſtodiæ clàm, nullóque prohibente, facile quod uolueris, tranſiges. Nihil eſt autem, quòd hic meum iam expectes imperium. Abi modo in aulam principum quaſi aliqua à me mandata habeas arcana & grauia: atq; ut uirum fortem decet, ſenem unum, ac puerum intra ſuum utrunque cubiculum obtrunca. Nam cum in partem ueneris periculi, etiam re confecta, in partem maximi honoris ſuccedes. Hæc dicta ut animum tribuni perterruerunt, ita minime conſilium excuſſerunt. Sed ut homo neutiquam mente captus (erat enim genere Syrus, ac ſunt fermè ad Orientem mortales acerrimis ingenijs) cognito furore ac uecordia, quãtúmque

ei liceret minime ignarus, haud quaquam auſus detrectare, ne ſcilicet continuò daret pœnas: cum ſe optata ac lubentia ſimularet audire, prius adorato illo tanquam imperatore, iam libellum petebat demandatæ ſibi cædis. Quippe mos tyrannis, cum aliquem indemnatum occidi iubent, per literas potiſſimum iniũgere, ne dein cædis imperatæ nullum relinquatur argumentum. Hic Plautianus cæcutiens nimia cupiditate, dat libellum tribuno, atque ad cædem mittens admonet diligenter, ut interfecto utroque principe, priuſquam diuulgetur facinus, ſe iubeat acciri, quo antè in palatio conſpiciatur, quàm occupatum imperium quiſquam audiat. Sub hac pactione tribunus digreditur, ac de more totam liberè domum principis peruadit: cognitóque quàm difficile factu foret, duos ab uno homine principes, & quidem diuerſis habitantes cubiculis obtruncari, adit ad Seuerum, & cum ianitoribus agit ut ſe ad principem intromittant, afferre ſe quæ ad illius ſalutem pertineant. Illi hæc Seuero renuntiant, qui tribunum continuo iubet acciri. Ingreſſus, Venio, inquit, tibi ô domine, ut ſanè putat is à quo ſum miſſus, ad cædem tui carnificinámque: ut egomet opto ac uolo, beneficij autor tibi & ſalutis. Plautianus imperium captans inſidijs, cædem mihi tuam, filij'que tui mandauit: neque uerbis modo, ſed & literis. teſtimonio eſt hic libellus. Equidem ego recepi facturum quæ imperaret, ne alter ſcilicet me detrectante, negotium ſuſciperet. Verum ad indicandam rem tibi ſum præſto, ne ignarum illius opprimat audacia. Dicenti hæc tribuno atque ubertim lachrymanti, non continuo tamen fidem Seuerus habebat. quippe adhuc in pectore multum ex Plautiani amatorio inſederat: quin eſſe id totum negotium compoſitum ac fabuloſum ſuſpectabat, ra-

tus filium ſuum Plautiano infeſtum, natámque eius peroſum, cõmentum eſſe technam huiuſcemodi, ac mortiferam calumniam. Quare accitũ ad ſe, grauiter increpare inſtitit, quòd in hominem amicũ atque domeſticũ talia machinaretur. Antoninus autem primo quidẽ deierabat ignarũ ſe totius negotij: dein inſtanti tribuno, & libellũ oſtendenti, animum audaciámque addebat ad crimen coarguẽdum. Sed ille cognito quàm magnum in diſcrimen uenerat, tum præterea haud ignarus quàm acceptus Seuero Plautianus foret, neque non etiam intelligẽs ſi latuiſſent inſidiæ, parúmque indicium probaretur, exquiſitiſſimum ſibi impendere ſupplicium, Et quodnam, inquit, ô domini argumentum amplius, quódue apertius quæritis indicium? Sinite egrediar regia, pérque aliquem fidũ mihi hominem ſignificem Plautiano, facta eſſe iam quæ imperauerat. Aderit ille ſtatim re credita, uacuam ſcilicet regiam occupaturus. ibi ueſtri muneris fuerit, rem totam deprehendere. Iubete modo in ædibus quietẽ agitari, ne præcognita res omne cõſilium ſubuertat. Hæc locutus, fidiſſimum ſibi hominẽ deligit, qui Plautianũ ſuis hortetur uerbis, acceleret atque adſit quamprimum, dum uterq; princeps iacet. oportere antequam res populo innoteſcat, intus eſſe eum, ut ſcilicet occupata arce, cõſtabilitóque imperio, uelint nolint uniuerſi non ſcilicet principatum adeunti, ſed iam planè principi obediant. His creditis, Plautianus (erat autem iam diei ueſper) magnam in ſpem ſublatus, loricam induitur ſub ueſtem tuẽdi corporis gratia, ſimul conſcenſo uehiculo properat in regiam, paucis modo qui aderant deducentibus, ratíſque eum magnis de rebus ab imperatoribus acciri. Vt autem in aulam nullo prohibente ingreſſus eſt, ignaris quæ agitarentur cuſtodibus, occurrens tribunus, compoſito

dolo ſalutat imperatorem: dein manu prehenſum deducit intra cubiculum, ubi proiecta eſſe imperatorum cadauera mentiebatur. iámque aliquot è corporis ſui cuſtodibus Seuerus comparauerat, qui ſtatim ingreſſo manus mijcerēt. At Plautianus cum longe alias animo ſpes agitaret, ut ingreſſus cubiculum eſt, cernens utrūque illic ſtantem principem, cōprehenſúmque ſe teneri ſentiens, re tanta perterritus rogare, ſupplicare falſa illa omnia commētum id in ſe, fabulámque excogitatā. Igitur exprobrante hinc Seuero beneficia & honores, illinc Plautiano fidei beneuolentiǽque ſuæ ueteris teſtimonia repetente, paulatim labaſcere Seuerus, atque adduci Plautiani uerbis, donec pars loricæ per ſciſſum ueſtimēti apparuit. Qua Antoninus animaduerſa, audax iuuenis & iracūdus, ac iam antea homini infeſtus, Atqui, inquit, ad hæc certe duo quid reſpōdeas expecto. Veniſti ad imperatores ſub ueſperam minime accitus: dein quid ſibi rogo hæc lorica uult? quis ad cœnam comeſſationémue armatus accedit? Simul hæc dicens iubet tribunum, cæteróſque qui aderāt, ilico eum ſtrictis gladijs obtruncare ut hoſtem manifeſtariū. Nihil illi cunctati, iuſſa faciunt iuuenis imperatoris, occidúntque hominē, & cadauer in uiam proijciunt ad uulgi ludibriū. Hunc finem habuit parem uitæ Plautianus, inexhauſtæ homo cupiditatis. Cæterū Seuerus duobus præfectis militaribus conſtitutis, plurimum in ſuburbanis, aut circum maritimas Campaniæ oras agitabat, ius dicens, & ciuilibus negotijs intentus, cupiénſq; in primis uti Romæ ſui liberi bonis moribus inſtituerētur. Nam ludis eos, ſpectaculíſque uehementius ſtudere animaduerterat, quàm principibus cōueniebat. quo fieret, uti ſtudio certaminéque ſemper in diuerſum tendēte, etiam animi iuuenū diſtraherētur, quibuſdā quaſi

admotis cõtentionum atque inimicitiarũ facibus. Maxime A
tamen Antoninus intolerãdus, ſublato iam è medio Plau-
tiano, terribiliſque & formidoloſus erat omnibus: tũ illius
natæ coniugi ſcilicet ſuæ, quibus maxime artibus aut ma-
chinis poterat exitium intẽdebat. At Seuerus ipſam pa-
riter cum filiolo quem pepererat, relegauit in Siciliam, da-
tis opibus quantæ ad uictum, atque uſum abunde ſuffi-
cerẽt: imitatus in hoc Auguſtum, qui filios Antonij, poſtea-
quam hoſtis iudicatus eſt, eodem modo tractauerit. Ipſe ad
pacem cõcordiámque reuocare liberos, & recõciliare utrũ-
que alteri conabatur: admonens identidem ueterum fabu-
larũ, in quibus pleræque regum calamitates fraternis or-
tæ ſeditionibus memorantur. Huc addebat theſauros, tem
pláq; pecunijs plena eſſe, diuitias foris ex uectigalibus ac-
cedere, poſſe in tãta opulentia militem largitione teneri,
auctas in quadruplum copias urbanas: tantum ſedere ex-
ercitum ante urbem, ut nulla externa uis, ſeu multitudinẽ
ipſam militum, ſeu corporum magnitudinem, ſeu pecuniæ
abundantiam ſpectes, par inueniri tantis opibus poſſit.
ſed ea in nihilum recaſura, ipſis inter ſe diſcordantibus,
atque inteſtinum agitantibus bellum. Hæc ille quotidie B
ediſſerens, precéſque caſtigationibus admiſcens, reprimere
illorum ſpiritus, ac reducere germanos in gratiam ſtude-
bat. Cæterũ omnia fruſtra erant: quippe frænos ore de- C
pulerant, proni ſemper in peius; atque illos aduleſcentes
adhuc, in ipſo ætatis feruore atque in ſumma licentia, uo-
luptatum omnium irritamentis incitatos, etiam adulato-
rum miniſteria diuerſos trahebant: ſcilicet qui non modo
illorum obſequerentur cupidinibus atque flagitijs, ſed no-
ua ſemper aliqua excogitarent, unde alteri gratum fieret,
alter offenderetur. Quorũ etiam nõnullos Seuerus ipſe in

huiuſcemodi miniſterijs deprehenſos, ſupplicio affecit. Hæc *liberorum ſuorum uitam, & indecora in ſpectaculis ſtudia ferens grauiter ſenex imperator, literas à* Britanniæ *præfecto accepit, quæ docebant barbaros illic ſeditiones agitare, regionémque omnẽ incurſionibus ac depopulationibus uaſtare: quare maiore manu ad reſiſtendũ, uel etiam principis ipſius præſentia opus eſſe.* Lætus ea Seuerus *accepit: quippe homo ſuapte natura gloriæ appetentior, poſt uictorias ad* Oriẽtem Septentrionémque, *& cognomina utrinque parta, etiam trophæa contra* Britãnos *excitare aliqua cupiebat.* Ad *hæc filios quoque abducere ex urbe, ut procul à mundicijs urbanis, in caſtris militari uitæ ac ſobriæ iuuenes inſueſcerent.* Ita *expeditionem in* Britanniam *edicit, ſenex iam & morbo articulari laborãs, tanta autem animi uirtute, quanta nemo unquam uel iuuenum.* Igitur *iter ingreſſus lectica plurimum uehebatur, nulloque ceſſabat loco.* Quare *cõfecto itinere, ſpéque omni ac ſermone celerius enauigato* Oceano, Britanniam *ingreſſus eſt, collectiſq; militibus ac maximis conflatis uiribus bellum comparabat.* Cæterum Britanni *repentino principis aduentu perculſi, auditóque tantas contra ſe comparari copias, legatos ad eũ de pace ac ſeipſos expurgatum miſerunt.* At Seuerus *moras de induſtria nectens, ne uacuo ſibi* Romam *redeũdum foret, cupidus uictoriæ cognominíſque* Britannici, *legatos quidem re infecta domum dimittit, ipſe quæ bello uſui forent, magna ſolertia comparabat.* Sed *in primis tamen curæ habuit pontibus occupare paludes, ut ſtare in tuto milites poſſent, atq; in ſolido præliari.* Siquidẽ Britãniæ *pleraque loca frequẽtibus* Oceani *adluuionibus paludeſcũt.* Per *eas igitur paludes barbari ipſi natãt, excurſántq; ad ilia uſq; demerſi, ac pleraque corporis nudi cœnũ cõtẽnũt.*

*Neque enim ueſtis uſum cognorunt, ſed uētrem atque cer-
uicem ferro incingunt: ornamentum id eſſe, ac diuitiarum
argumentū exiſtimantes, perinde ut aurū cæteri barbari.
Quin ipſa notant corpora pictura uaria, & omnifariam
formis animaliū: quocirca ne induūtur quidē, uidelicet pi-
cturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicoſiſſima
gens, atque auidiſſima cædis, tantum ſcuto anguſto, lanceáq;
contenti, præterea gladio nudis corporibus dependente, lo-
ricæ ac galeæ penitus ignorant uſum, impedimentum id
eſſe tranſgrediendis paludibus arbitrantes, quarum ua-
poribus æſtúque cælum ibi ſemper caliginoſum. Ad hæc
Seuerus nihil non comparabat, quod uſui Romano militi,
quod detrimento barbaris impedimentóque foret. Vbi uero
2 ſatis ex ſententia prōpta ſibi eſſe ac parata omnia intel-
lexit, iuniorē filium Getā nomine, in parte inſulæ Romanis
ſubiecta reliquit, ut iuri dicundo, rebúſque ciuilibus admi-
niſtrandis præeſſet, eíque cōſiliarios ex amicis natu gran
dibus reliquit, Antonino ſecū aduerſus barbaros educto.
Trāſgreſſo igitur Romano exercitu amnes aggeréſque eos,
qui obiecti barbaris Romanorū fines diſterminant, pugnæ
quædam tumultuariæ fiebant, & excurſiones, uictore ubi-
que Romano. Cæterū facilis erat ex fuga receptus barba-
ris, quippe inter ſyluas ac paludes & loca ipſis notiſſima
deliteſcentibus. Quæ omnia Romanis aduerſa, morā bel-
lo addebant. Interea Seuerum iam cōfectum ſenio, lōgior
inuaſit morbus, ſic ut ipſe domi reſidere, atque Antoni-
num mittere in bellum ad imperatoris obeunda munia
cogeretur. Cæterū Antoninus haud magnopere de barbaris
ſolicitus, exercitū ſibi adiūgere & cōfirmare uniuerſos ten
debat, uti ſe unū intuerētur, ſoli ſibi imperiū uindicans, ac
germano identidem obtrectans. Quum lōgior quoq; patris*

ualetudo, ac mortis mora diuturnior, anxium uideliꝫt adoleſcentem habebant: ſic ut medicis miniſtríſque ſubinde conaretur perſuadere, ſenem ut è medio quamprimum quoquo modo tollerent: donec tandē Seuerus *mœrore magis quàm morbo conſumptus, utcúque defunctus eſt, clariſſimus omnium imperatorū bellicis operibus.* Neque enim *aut ciuiles quiſquam aduerſus inimicos, aut externas aduerſus barbaros totidem alius uictorias reportauit.* An*níſque duodeuiginti geſto imperio deceſſit ſucceſſoribus liberis, tanta pecuniæ relicta copia, quantam antea nemo, tum ampliore exercitu, quàm cui obſiſtere ulla uis poſſet.* Igitur Antoninus *mortuo* Seuero, *ſummam poteſtatem nactus, confeſtim uniuerſos ab ipſo (quod aiunt) lare interficere cœpit.* Nam & *medicos ſupplicio affecit, quòd ſibi patrum obtemperauerant, iubenti ſenis maturare necem: nutritióſque ſuos iuxta & fratris, quòd de reconciliandis egiſſent, ne uno quidem reliquo ſuæ crudelitati facto ex eo ordine hominum qui in honore aliquo fuerant, quique ipſius parentem obſeruauerant.* Duces *porrò exercitus magnis muneribus ac promiſſis adhortabatur, perſuaderent militibus, uti ſe unum imperatorem declararent, nulláſque non machinas aduerſus germanum intendebat.* Neque id *tamen perſuadere militibus potuit: quippe memores, utrūque à* Seuero *iam inde à pueritia pari honore cultúque educatum, etiam ipſi parem utrique obedientiam beneuolentiámque exhibebant.* Igitur Antoninus *cognito parum ſibi rem aduerſus exercitum procedere, icto cum barbaris fœdere, datáque pace, & obſidibus acceptis, decedens illinc, ad matrem iam germanúmque feſtinat.* Cōgreſſos re*ducere in gratiam mater conata, adnitentibus honeſtiſſimis quibuſque* Seueri *amicis & conſiliarijs.* Igitur Anto-

ninus cum nemo ſcilicet non eius libidini refragaretur, ui potius quàm uoluntate, ad concordiæ amoríſque ſimulationem adducitur. Ita ambo pari honore imperium gerentes, ſoluerunt ex Britannia, Romámque cum patris reliquijs contendebant. Nam corpuſculo ignibus tradito, cinerẽ ipſum cum odoribus in uaſculum alabaſtri coniectũ, Romam referebant, ut uidelicet in ſacris principum monumentis componeretur. Ipſi exercitum deportantes, uictoréſque iam Britãniæ in aduerſam Galliam emenſo Oceano peruenerunt. Quo igitur pacto & diem ſuum obierit Seuerus, & liberi eius imperium ſuſceperint, in hoc uolumine demonſtratum eſt.

HERODIANI LIBER QVARTVS.

RES geſtas Seueri principis, per annos duodeuiginti ſuperiore libro ſumus perſecuti. Porrò autem ipſius liberi aduleſcẽtes iam unà cum matre Romam feſtinabant, ſeditiones etiam tum in itinere agitantes. quippe diuerſorijs, menſáque nunquã eiſdem utebantur, multúmque ſuſpicionis in cibo omni potúq; ne alteruter antè capto tẽpore, ipſe clàm, aut per miniſteria ueneno rem gereret. Ob eámque cauſam etiam iter properantius faciebant, tutius rati uicturos, ubi iam in urbem perueniſſent, diuiſáque inter ſe regiã, amplis ac ſpatioſis ædibus, maioribus etiam reliqua urbe, pro ſuo uterque arbitrio ſeparatim agitarent. Poſtquàm uero in urbem peruentum, populus eos uniuerſus laureatus excæpit, & ſenatus conſalutauit. Præibant igitur principes ipſi cum purpura imperatoria, pòſt ſequebãtur conſules, urnam cum Seueri reliquijs geſtantes. Qui autem nouos imperatores conſalutauerãt,

progreſſi deinde, urnam quoque ipſam ſupplices adorabāt. Ita comitati magna pompa, compoſuerūt ipſum in templo, ubi Marci, *ac ſuperiorum principum ſacra uiſuntur monimenta.* Re *igitur diuina, cæremonijſque de more concelebratis, uterque in regiam diſcedūt, partiti inter ſe domum, ianuíſque ſecretioribus obſtructis, publicis tantum atque atrienſibus promiſcue utentes. Quin & cuſtodes corporis ſeparatim ſibi delegerunt, uix unquam congredientes, niſi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipſa conſpicerentur.* Sed *in primis tamen iuſta parenti perſoluerūt.* Mos *eſt enim* Romanis *conſecrare imperatores, qui ſuperſtitibus filijs, uel ſucceſſoribus moriuntur: quíque eo ſunt honore affecti, relati dicuntur inter diuos.* Eſt *autem tota urbe quaſi luctus quidam, feſtæ celebritati promiſcuus: quippe functum uita corpus, ritu hominum ſumptuoſo funere ſepeliunt.* Sed *certam imaginem defuncto quàm ſimillimam fingunt, eámque in regiæ ueſtibulo proponunt ſupra eburneum lectum maximum atque ſublimem, ueſtibus inſtratum aureis.* Et *quidem imago illa ad ægroti ſpeciem pallida recumbit.* Circa *lectum uero utrinque magnā partem diei ſedent, à leua quidem ſenatus omnis ueſtibus atris amictus, à dextera uero matronæ, quas uirorum, aut parentum dignitas honeſtat.* Harúmque *nulla, uel aurum geſtans, uel ornata monilibus conſpicitur, ſed ueſtibus albis exilibus indutæ, mœrētium ſpeciem præbent.* Hæc *ita per ſeptem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentibuss, inſpectúmque uelut ægrum deterius ſe habere ſubinde pronuntiantibus.* Dein *ubi iam uiſus obijſſe diem, lectum humeris attollunt equeſtris ſenatoríjque ordinis nobiliſſimi ac lectiſſimi iuuenes, pérque uiam ſacram in uetus forū deferunt, ubi magiſtratus* Romani *de-*

ponere imperium conſueuerant. Vtrinque autem gradus quidam ſunt ad ſcalarum ſimilitudinem extructi, in quibus altera ex parte puerorũ chorus eſt è nobiliſſimis atque patricijs: altera fœminarũ illuſtrium, hymnos in defunctum pæanáſque canentium, uerendo ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus peractis, tollunt iterũ lectum, atque extra urbem perferunt in Martium campum: ubi quà latiſſime campus patet, ſuggeſtus quidam ſpecie quadrangula, lateribus æquis aſſurgit, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum eſt aridis fomitibus opple tum, extra autem intextis auro ſtragulis atque eboreis ſignis, uarijſque picturis exornatum. Infra uero alterum mi nuſculum quidem poſitum eſt, ſed forma & ornatu perſimi le, portis, ianuíſque patentibus. Tertiúmque item, & quar tum ſemper ſuperiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod eſt omnium breuiſſimum, perueniatur. Poſſis eius ædificij formam comparare turribus his, quæ portibus imminentes, noctu igne prælato, naues in tu tas ſtationes dirigunt: Pharos uulgo appellant. Igitur lecto in ſecundum tabernaculum ſublato, aromata & ſuffimenta omnis generis, fructus herbáſque, ſuccóſque omneis odoratos conquirunt, atque aceruatim effundunt: quippe neque gens eſt, neque ciuitas, neque qui honore ullo, aut digni tate præcellat, quin certatim pro ſe quiſq; ſuprema illa munera principis honori deferant. Vbi uero ingens aromatum aceruus aggeſtus eſt, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, uniuerſis equeſtris ordinis certa quadam lege ac recurſu, motúque Pyrrichio, numeróq; in orbem decurrentibus. Currus item circumaguntur inſeſſi purpuratis rectoribus, qui perſonas ferant ducum o-

mnium Romanorum principúmque illuſtrium. Quæ ubi celebrata ſunt, facem capit imperij ſucceſſor, eámque tabernaculo admouet. Tum cæteri omnes undique ignem ſubijciunt, cunctáque illico fomitibus illis aridis odoramentiſque referta, igni ualido corripiuntur. Mox ab extremo munimóque tabernaculo, tanquam è faſtigio quodam, ſimul cum ſubiecto igni, aquila dimittitur, quæ in cælum creditur ipſam principis animam deferre. Ac iam ex illo unà cum cæteris numinibus imperator colitur. Ita conſecrato parente, reuerſi domum iuuenes, diſcordias quotidie & ſimultates exercere, inſidiari inter ſe, moliri, parare omnibus modis, atque ea modo uterque in animo habere quibus alter dolo caperetur: poſtremo quacunque uia graſſari ad ſingulare imperium, ac nihil inuicem prætermittere, dum conſortem poteſtatis expungerent. Sed & mentes animíque omnium urbanorum, quicunque honore aliquo aut dignitate præſtarent, diuerſi trahebantur, utroque ſeorſum literas clanculum miſſitante, magniſque pollicitationibus ſibi homines adiungente. Maior tandem pars ad Getam ſpectabat, quòd opinionem nonnullam oſtenderet probitatis, moderatúmque ſe & lenem in congreſſibus præſtaret, ſtudia porrò tractabat honeſtiſſima: quippe & diſciplinarum laude celebres circa ſe frequentes habebat, & in palæſtra ac reliquis ingenuis exercitationibus uerſabatur. Placidus præterea in omnes atque humanus, fama & gloria quadam optima plurimos ad amicitiam beneuolentiámque alliciebat. Cōtrà uero Antoninus cuncta aſperius ferociúſque gerebat: atque ab his rebus, quas ſuprà diximus alienus, militaris uitæ ac bellicæ uideri amator affectabat. Nihilque non iracunde faciens, minitando quàm ſuadendo, metu quàm beneuolentia ſibi amicitias quære-

bat. Sed cum diu fruſtra mater diſcordantes inter ſe germanos redigere in gratiam ſtuderet, uiſum aliquando ambobus eſt imperium inter ſe diuidere, ne Romæ *agitantes, alter alterius eſſent inſidijs opportuni. Quare conuocatis paternis amicis, coram ipſa matre de imperio diuidendo diſceptabant, ſic ut* Europa *omnis* Antonino, *tellus autem aduerſa, quæ omnis* Aſia *nuncupatur,* Getæ *adiudicaretur. Ita enim diuina quadam prouidentia, utrunque continentem* Propontidos *incurſu diſterminari. Placebat autem, ut* Antoninus *caſtra ad* Byzantiũ *haberet,* Geta *uero in* Chalcedone Bithyniæ *urbe, quæ ſcilicet oppoſita inter ſe, utriuſque imperium tuerentur, atque à tranſmittendo prohiberent. Tum ut è ſenatorio ordine quotcunque ex* Europa *forent, in urbe ipſa remanerent, reliqui* Getam *ſequerentur. Sedes imperij ſui* Geta *deſtinabat* Antiochiã, *uel* Alexandriam, *urbes magnitudine haud longe infra* Romam. *Tum ex gentibus ad* Meridiem *habentibus* Mauros Numidáſque Antonino *concedens, reliquos ad* Orientem *uſque* Geta *ſibi adſciſcebat. Hæc dum illi agitarent, reliquis omnibus mœſto uultu terram intuentibus, ita* Iulia *mater locuta eſt,* Terram *quidem & mare ô filij, iam inueniſtis quo pacto diuidatis, & continentem utranque, ut dicitis,* Pontici *diſcriminant fluctus,* Matrem *uero quònam modo diuidetis? quónam modo infelix ego diſtribuar inter utrunque ueſtrum, aut diſſecabor?* Me *primam igitur occidite, dimidiámque utérque apud ſe partem ſepeliat, ut ego quoque inter uos cum mari, terráque ipſa diuidar.* Hæc *locuta multis cum lachrymis eiulatúque, manus ambobus inijciens, complexa utrũque reconciliare interſe conabatur. Quare coorta miſeratione, cuncti diſceſſere improbato conſilio, ipſique in ædes ſuas reuerſi.* Sed *gliſcebat*

indies odium atque diſcordiæ. Nam ſiue duces ac magiſtratus aliqui eligerentur, uterq; amico ſuo potiſſimum ſuffragabatur: ſiue ius dicerent, ſemper diuerſa ſentiebant, magno illorum periculo cuia res agebatur. Pluris enim ſtudiū ſuum, quàm ius aut æquum faciebant: etiam in ludis ipſis diuerſarum ſemper factionum. Nihil prætereà inſidiarum omittebant, coquos identidem & pincernas conati ad ueneficia impellere: quæ ubi tardius procedebant, quòd ſoli cet uterque magna diligentia curáque cibum capeſſerent: poſtremo impatiens Antoninus, atque imperij totius cupidine inſtigatus, deliberat magnum aliquid uel facere, uel pati: ferrúmque & cædem molitur. Et quando ſecus proceſſerant latentes inſidiæ, neceſſarium putabat periculo omni ac ſpe poſthabita, quouis modo inceptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem ſupra matris pectus multo undantem ſanguine ſæuus obtruncat. Quo facto exilit ſtatim, ac per totam regiā currens clamitat, magnum ſe periculū effugiſſe, uíxque euaſiſſe incolumé. Simul imperat militibus regiæ cuſtodibus, raperent illico ſe, atque in caſtra deducerent, ubi tutius aſſeruetur, periturum dictitans, ſi diutius in ædibus morā trahat. Illi pro ueris ea dicta accipientes, ſimul ignari quæ intus geſta, currentem eum currentes & ipſi comitantur. Fit ingens populi tumultus, raptim agente ſe ſub ueſperā principe mediā per urbem. Vt autem caſtra attigit, ædiculámque eam, intra quam ſigna ac ſimulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat uotis quaſi pro ſalute ſuſceptis. Ea re militibus nūtiata, partim iā lauātibus, partim requieſcentibus, ſtatim illuc omnes exterriti ferūtur. Ille progreſſus in mediū, non quidem continuo rem ipſam, prout erat geſta fatebatur: ſed effugiſſe periculū clami

tabat,inſidiiſque inimici hominis atque hoſtis.nā ita fratrem appellabat. Vixque tandem poſt longum certamen, aduerſarios ſuperatos: quippe utriſque periclitantibus, ſe poſtremo unicum imperatorem fortunæ relictum dono. Talia quædam obliquans,atque inuoluens,intelligi quæ feciſſet,quàm audiri malebat. Tum pro ſalute, imperioque ſuo ſingulis militibus Atticarum drachmarum duo millia ſupra quingentas pollicetur: prætereáque annonæ ſupra quàm ſueti,accipere dimidiū.Iubet item iam tum ex templis theſauriſque ſibi ipſos pecuniam ſumere,largiter effuſis uno die,quæcunque per duodeuiginti annos Seuerus collegerat,atque recondiderat alienis calamitatibus.At milites tanta pecuniæ magnitudine illecti, totóque iam negotio intellecto,uulgata paſſim cæde per eos,qui ædibus effugerant,unum illum declarant imperatorem,Geta hoſte appellato. Igitur ea nocte moratus in templo Antoninus, ac fretus largitionibus quibus ſibi milites adiunxerat, contendit poſtridie in ſenatum, toto ſtipante exercitu,ſed armis inſtructiore quàm conſueuit principem deducere. Ingreſſus deinde,ubi rem diuinam fecit,conſcendit ſellā imperatoriam,atque ad hūc modum uerba facit, Non me quidem fugit,omnem domeſticorum cædem ſtatim atque auribus inciderit,odioſam uideri, noménque ipſum ut primum audiatur,afferre grauem calumniam: quippe infelices miſericordia, potentes inuidia ſequitur,ac uictus accepiſſe,uictor attuliſſe iniuriam uidetur. Cæterum ſiquis uero magis iudicio,quàm ſtudio erga defunctum aliquo rē ipſam expendat, cauſámque eius & conſilium exquirat, facile ſcilicet inueniet rectum eſſe & neceſſarium, uindicare magis quàm accipere iniuriam: quippe ad occiſi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit: uictor præ-

terquam quòd incolumis eſt,etiam gloriam retulit fortitudinis. Ac cætera quidem,quæ ſæpe in me,cum ueneficijs, tum omni genere inſidiarum intendit, facile uobis eſt exquirere tormentis.quippe idcirco adeſſe omnes illius miniſtros imperaui ut uerum deprehendatis. Sunt autem nõnulli quoque ex his iam torti,quorum exaudire confeſſioné poſſitis. Poſtremo autem cum ego apud matrem forem,uenit ille in me,quoſdam ſecum adducens gladijs accinctos: ſed ego re præcognita, ultus hoſtem ſum. Neque enim iam aut fratris mentem gerebat,aut fraterna moliebatur. Vlciſci autem illum qui prior inſidietur,ut iuſtum eſt,ita uſu quoque iam receptum. quippe ne ipſe quidem urbis huius conditor Romulus germanum pertulit, ſuis tantũ operibus illudẽtem. Taceo Germanicũ Neronis,ac Titum Domitiani fratres. Marcus ipſe philoſophiæ ſimulator ac manſuetudinis, Lucij generi ſui contumeliã non pertulit. Ego uero ueneni comparatis in me, gladióque impendente ultus hoſtem:quippe hoc illi ſua opera nomen imponebant. Vos autem dijs gratias agite,quòd alterum uobis principem ſeruauerint,neque mẽtes ueſtras in diuerſa partiti,ſed unum tantum ſpectantes imperatorem, uitam ſecuri traducite: imperium autem Iupiter ſicut ipſe inter deos ſolus poſſidet,ita etiam uni tantum mortalium adiudicat. Hæc locutus magna uoce, irarúmque plenus, ac truculento uultu illius amicos intuens, trementibus,pallẽtibúſque pleriſque, in regiã reuertitur. Continuo igitur cœpti occidi domeſtici omnes fratris atque amici, quíque in ædibus habitabant quas ille incoluerat, miniſtríque item uniuerſi, ſic ut ne ætati quidem infantium parceretur. Porro ipſa cadauera plauſtris omnibus per contumeliam impoſita, atque extra urbem exportata, aceruatim aut temere iniecta rogis

comburebantur. Nec *quiſquam ſuperfuit ex ijs qui leuem modo cum* Geta *notitiam habuiſſet*. Athletæ *etiam,& aurigæ atque omnifariã hiſtriones,& quicquid denique uel oculis illius, uel auribus iucundum fuerat, paſſim occidebantur*. Præterea *ſenatorij ordinis quicunque aut nobilitate aut opibus excellerent, minima quaque de cauſa uel planè nulla, quantulibet leui delatione, pro illius amicis interimebãtur*. Quin *& Cõmodi ſororem iam anum, atque ab omnibus imperatoribus, ut* Marci *filiam oportuit, magno in honore habitã, morte affecit, cauſatus quòd* Getæ *necem apud ipſius matrem defleuiſſet*. Et *coniugem quõdam ſuam* Plautiani *filiam, quæ fuerat in* Siciliam *relegata, ac conſobrinum* Seuero *cognominem, filiúmque* Pertinacis, *&* Lucillæ *Commodi ſororis, poſtremo quicquid ex cognatione imperatoria, aut in ſenatu ex patricia nobilitate ſupererat, planè quaſi ab ſtirpe abſcidit*. Dueſque *prouinciarum uniuerſos ac procuratores, uelùti* Getæ *amicos, neci dedidit. totæque noctes cædẽdis plurifariam mortalibus impendebantur*. Sed *&* Veſtales *uirgines uiuas obruit terræ, quaſi temerata uirginitate*. Denique *id quod nũquam alias factitatũ, cum* Circenſes *ſpectante eo populus* Romanus *in aurigam, cui ſtudebat, neſcio quid cauillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetũ iuſſit in populum, ac raptare, & occidere quicunque in aurigam dixiſſent*. At *milites accepta ſemel iugulandi rapiendique poteſtate, cum diſcerni à reliquis nequirẽt, qui fuerant proteruius locuti, nullo ſcilicet in tãta multitudine uerũ fatẽnte, paſſim ut in quẽque inciderant, aut occidebãt, aut omnibus ereptis, quaſi ſalute redempta, uiuos ægre dimittebant*. His *actis ſtimulante malorum facinorum conſcientia, uitámque peroſus urbanam, ſtatuit* Ro-

ma ſecedere,ut & milites ordinaret, & prouincias inuiſeret.Igitur Italia decedens, ad ripas Danubij peruenit,ac partes imperij Romani Septentrioni ſubiectas.Ibi aut corpus exercebat aurigando, cædendíſque comminus omne genus beluis:aut ius dicebat (rarius id tamen)ſtatimque ſententiam ferens ac reſpondens. pauculis duntaxat auditis. Cæterum Germanos illis ſibi omnes adiunxit,atque in amicitiam conciliauit:ſic ut ex his ſocios bellorum, & cuſtodes corporis ualidiſſimum quẽque & pulcherrimum ſibi adſciuerit.Sæpe etiam Romano cultu depoſito ueſtem Germanicam induebat,atque in eorum ſagulis argento uariegatis conſpiciebatur,etiam flauam capiti cæſariem imponens,ad modum Germanicæ tonſuræ.Quibus læti barbari,mirifice eũ diligere,gaudere etiam Romanus miles,quem ſcilicet ille ampliſſimis largitionibus proſequebatur . Ipſe nullum non militiæ munus promptè obire : & ſiue quid fodiendum foret,primus fodere: ſiue pons flumini imponendus, aut extruendus agger, ſiue quod opus manuum faciendum,aut labor ſubeundus,primus omnia occupare; tenuique menſa,ac ligneolis poculis, uaſíſque eſculẽtorum contentus eſſe,panémq; etiam temerè factum comeſſe:quippe tritico quantum ſatis uni foret,ſua manu molito,maſſáque inde facta atque in carbonibus decocta, ueſci ſolitus, omnia denique elegantiora aſpernari, & uiliſſimis quibuſque,ac uel pauperrimo gregarióque militi facillimis uti. Tum commilitonem quàm principem uocari ſe malle, ac plerũque iter facere perinde atque ipſi pedibus ambulans, raróque uehiculũ conſcendere aut equum: ſibi ipſe portare arma : nonnunquam etiam ſigna militaria longiſſima, & aureis ornamẽtis prægrauia,ac ne robuſtiſſimus quidẽ militibus facilia,ipſe humeris ſubire. Ob hæc igitur aliáq;

huiuſcemodi, ut hominem militarem diligere eum ſuus exercitus, & ut uirum fortem admirari: quippe inſtar miraculi uidebatur, tantulæ hominem ſtaturæ tantis eſſe laboribus parem. Sed ubi milites apud Danubiũ ordinauit, atque in Thraciam Macedonibus conterminam diſceſſit, continuo Alexander alter euaſit. Nam & memoriam regis eius omnibus modis renouauit, ſtatuis, imaginibúſq; nulla non urbe poni iuſſis, Romámque ipſam, Capitoliúmq;, & téplа uniuerſa referſit Alexandri ſimulacris. Vidimus item imagines nõnullas ridicule depictas, quæ uno corpore duas facies præferrẽt, Alexãdri atque Antonini. Ipſe prodibat Macedonico habitu, cauſiam geſtans, & crepidas: ac lectiſſimam iuuenum manum in exercitu, Phalãgem Macedonicam appellabat, iuſſis ducibus nomina ſibi ducum Alexãdri imponere. Præterea iuuenes Sparta accitos, Laconicam & Pitanatem centuriam uocabat. His igitur actis, atque urbibus prout quanque potuerat, ordinatis, Pergamum adit Aſiæ ciuitatem, ut AEſculapij curationibus uteretur. Quo poſtquam peruenit, ſomnijs quàm diu uoluit captatis, Iliũ mox petijt, & cunctis urbis reliquijs colluſtratis, ad Achillis tumulum proceſſit. Eóque coronis floribúſque magnifice exornato, rurſus imitari Achillẽ cœpit. Sed Patroclũ deſiderante aliquem, libertorũ omnium chariſſimus Feſtus à memoria, dum ad Ilium moratur, uita defunctus eſt, ueneno, ut quidam aiebant, extinctus, quo ſcilicet Patrocli more ſepeliretur: ut alij affirmant, morbo interceptus. Huius igitur cadauer efferri iuſſit, compluribúſque lignis rogum ſtrui. Dein impoſito in mediũ, mactatíſque omne genus animalibus, ſubiecit ignem, phialámque manu tenens, uinúmque libans, uẽtos precabatur. Cúmque eſſet raro capillo, & crinem quæreret ut imponeret ignibus, deridiculo erat o-

mnibus:cæterũ quos habuit capillos,tamen totondit.Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipue Syllã Romanum, & Afrum Hannibalẽ, quibus etiam ſtatuas atque imagines excitauit.Decedens autem Ilio,Aſiáque omni,& Bithynia,gentibúſque reliquis pertranſitis, atque ubiq; rebus cõpoſitis,deuenit Antiochiã: ibique exceptus honorificentiſſime,atq; aliquãdiu moratus,Alexandriã contendit, prætexens huic itineri deſideriũ uiſendæ urbis ab Alexãdro conſtructæ,ſimul conſulẽdi patrij illorũ numinis, quod egregie incolæ uenerantur.Ac ſimulans hæc duo,in primis religionem Dei,& herois memoriã,iubet hecatombas comparari,ac parentationes omne genus.Quod ut primum eſt Alexandrinæ multitudini nuntiatũ, leuiſſimæ ſuapte natura, & omnibus momentis expoſitæ,ſtudium beneuolẽtiámque principis omnes,quaſi animorũ impotes accipiebant.Igitur ad excipiendũ illum ſe comparabant, quanto nunquam antea honore conſueuerant : quippe omnifaria muſica inſtrumenta diſpoſita,ubique uariũ edebant ſonitum. Præterea aromatum ac ſuffimentorũ uapor omne genus aditus cũctos optimis replebat odoribus, tædis præterea & florũ ſparſionibus honorabant.Sed ubi in urbem iã peruenit,primo quidẽ templum ingreſſus eſt,multíſque uictimis immolatis,ac thure cumulatis altaribus,ad Alexãdri monimentum ſe contulit, paludamẽtúmque purpureũ, & claris ſpecioſíſque gemmis anulos conſpicuos, balteúmque,& ſiqua alia geſtabat elegantiora,dempta ſibi, tum illius impoſuit tumulo.Hæc cernentes Alexandrini,læti ſupra modum,noctibus totis ac diebus feſtum celebrabant, ignari quid intra ulceratum pectus imperator occuleret. Hæc enim omnia per ſimulationẽ faciebat,ut uniuerſam illorũ multitudinem contrucidaret. Latẽtis odij cauſa talis

erat: Nuntiatum ei fuerat Romæ agenti, uiuo adhuc patre, atque item poſt exuncto, multa in ipſum dicere Alexādrinos. Sunt enim homines ſuapte natura dicaces, atq; ad deſcribendū, illudendúmque maxime facti, iactantes in optimum quēque & potentiſſimum dicteria quædam, ut quidem ipſi putant, feſtiua, ut autem uidentur ijs in quos dicuntur, longe grauiſſima. quippe huiuſcemodi iocorum, uel maxime illa permouent, quibus delicti ueritas arguitur. Quare cum multa in eum dixiſſent, ne diſſimulata quidē fraterna cæde, matrémque etiam Iocaſtam uulgo appellarent, irriderentq; ipſum, quòd tantulæ homo ſtaturæ, Alexandrum atque Achillem maximos ac fortiſſimos heroas æmularetur. dum ludere ſe putant, eò impulerūt Antoninum, hominem ſuapte natura iracundum atque ſanguinarium, ut perniciē illis inſidiáſque moliretur. Igitur celebritate ac feſto iam peracto, cum uideret maximam hominum multitudinē ex uicinis regionibus confluxiſſe in urbē, monuit edicto, ut in planiciem quandā iuuentus uniuerſa conueniret, uelle affirmans, ſicuti Macedonicā Spartanámque habebat, ita etiam in Alexādri honorem ipſius herois cognomento phalangem conſtituere. Iubet igitur conſiſtere iuuenes uniuerſos, relicto interuallo, ut ſingulorum ætatem, ſtaturámque, & corporis habitudinem militiæ idoneam conſideraret. His creditis iuuenes, ac ueriſimili ſpe ducti, ob inſignem honorem paulo antè exhibitum principi, conueniunt frequentes unà cum parentibus atque germanis, lætis, gratulantibúſque. At uero Antoninus ſingulos inter ſe diſtantes circumiēs, cōtrectánſque, & aliud in alio laudās prætéribat, donec illos, neq; id animaduertentes, neque expectantes uniuerſus circūueniret exercitus. ut uero coniecturā fecit iam eſſe omnes militum ſuorū armis

incluſos, quaſique retibus implicitos, ipſe ſtatim cum ſuo præſidio exceſſit, ac ſignũ militibus dedit. qui ſtatim facto undique impetu, deprehenſam in medio inermem iuuentutem, cæteróſque qui aderant, magna cæde contrucidant. atque è militibus alij cædem tantũ faciebant, alij foueis ingentibus cadauera obruebant, aggeſtáque deſuper humo immanem tumulũ excitarunt. Multi etiam in eas foueas ſemiuiui protrahebantur, multi adhuc integri detrudebantur. Sed & milites nonnulli ſimul perierunt. Nã qui reliquias adhuc aliquas ſpiritus retinebant, neque penitus defecti erant uiribus, implicati proruentibus ſe militibus, eos quoque ſecum trahebant in foueam. Tanta eſt autem facta cædes, ut riuis cruoris per planiciẽ decurrentibus, cum fauces ipſæ Nili ingentes, tũ litus omne circa urbem purpuraſceret. Sed affectans Parthici cognomen, famámque deuictæ ad Orientem barbariæ, quanquam in altiſſima pace, tale quiddam machinatur: Dat literas ad regem Parthorũ Artabanum, ſimúlque legatos cum muneribus mittit materiæ & artis conſpicuæ. In eis literis fuerat ſcriptũ, uelle ſe regis filiam ducere in matrimonium, principem ſe eſſe, & principe natum, quare haud decorũ priuati cuiuſquam & tenuis fieri generũ, ſed reginam ducere potius, filiámq; magni regis. Duo maxima imperia eſſe, Romanum & Parthicum, quibus affinitate illa in unum coeuntibus, ac nullo iam diſcriminante fluuio, unam tantum potentiam factum iri, nullis expugnabilem uiribus. Nam reliquas barbaras nationes, quæ nunc amborum imperijs ſubiectæ ſunt, facile iugum toleraturas, ſi proprios gens quæque & conuentus ſit habitura rectores. Eſſe Romanis pedeſtrem exercitum, qui haſtis, & ſtataria pugna cæteros antecellat: Parthis uero equitatum plurimum, peritiſſimóſque ſagittarios.

His igitur concurrentibus, & quæ uſui ad bellum ſunt in unum conſpirantibus, facile ipſos ſub uno diademate totius orbis terrarum imperiũ retenturos. Præterea odoramenta, quæ apud illos proueniant, telâſque laudatiſſimas, contráque apud Romanos metalla ipſa, & quæcunque arte aliqua conſpicua uiſuntur, non iam uix, raróque & clanculum per mercatores importatum iri, ſed in una duntaxat terra, unóque imperio, communémque fore utriſque uſum rerũ omnium, minimég; impeditum. His literis Parthus acceptis, primo quidem abnuere, negare Romano conuenire barbarum matrimonium. quã enim fore concordiam, neque uoce ſatis congruentibus, & uictu habitúq; inter ſe diſtãtibus. eſſe Romæ patricios permultos, quorum ſibi ille optare liberos in matrimonium poſſit, ſicuti itidẽ apud ſe Arſacidas. Neque ullam ſanè extare cauſam cur alterutrum genus adulteretur. Hæc igitur à principio reſcribens conditionem aſpernabatur. Sed inſtanti Antonino, doníſque, & iureiurando fidem ſtudij ſui, & charitatis uxoriæ facienti, credidit barbarus: ac pollicitus daturum filiam, generum iam ipſum appellitabat. Cuius rei uulgata mox fama, barbari ſcilicet omnes ad Romanum ſuſcipiẽdum principem ſe comparabant, ſpe quadam ſempiternæ pacis exultantes. Cæterũ Antoninus prohibente nullo fluuios tranſgreſſus, ac iam Parthicam regionem quaſi propriam peragrans, ſacrificantibus paſſim uniuerſis, ſupráque coronata altaria odores incendentibus, lætum ſe honore illo barbarorum magnopere ſimulabat. Poſtea uero quàm magno itinere facto, ad ipſam Artabani regiam appropinquabat, occurrit ei rex in quadam ante urbem planicie, nouum nuptum excepturus, generúmque ſuum. Sed barbarorum magna multitudo, floribus indigenis co-

ronati, atque induti ueſtes auro diuerſiſque coloribus uarias, feſtum agitabant, ad tibiarum fiſtularúmque & tympanorum ſonitus ſaltantes numeroſe. quippe huiuſcemodi tripudiis ſupra modum delectantur, præſertim cum ſe temeto largius mutarunt. Sed ubi omnis multitudo confluxit, ac relictis equis, pharetríſque & arcubus depoſitis, inter libamina & calices agitabãt, collectique in unum barbarorum quàm plurimi, temere inordinatíque conſtiterãt, nihil ſuſpectantes mali, ſed pro ſe quiſque ſtudentes uidere nouum nuptum: tum ſigno dato Antoninus militibus imperat, impetum cædémque in barbaros faciant. Illi re ſubita perterriti, cædentibus ſauciantibúſque Romanis terga obuertunt. Ipſe Artabanus à ſuis ſtipatoribus raptus, atque equo impoſitus, uix ægréque cũ paucis fugiens elabitur. Reliqua uero multitudo barbarorum paſſim cædebatur: quippe neque equos habebant, quibus maxime utũtur (deſcenderant enim ex iis, paſtúmque dimiſerant) neque ipſi euadere fuga poterant, impediente curſum fluxa ueſte, ad pedes uſque deducta. Porrò pharetras aut arcus omnino non attulerant: nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde barbarorũ facta, Antoninus prædáque & hominibus magna copia captis diſcedit, reſiſtente nullo, uicíſque & urbibus mœnſis, data poteſtate militibus rapiendi quod quiſque poſſet, aut uellet. Hanc igitur calamitatem haud opinato barbari acceperũt. Antoninus autem regionem Parthicam penitus ingreſſus, defeſſis iam rapiendo cædẽdóque militibus, reuertitur in Meſopotamiam. Indéque ſenatui populóque Romano per literas ſignificat ſubactum à ſe Orientem, cunctóſque illius regni mortales in ſuam ditionem cõceſſiſſe. At ſenatus quanquam totius negotii gnarus (quippe principum res latere nullo pacto poſ-

ſunt) metu tamen atque aſſentatione cunctos illi honores uictoriæ decernunt. Subſiſtit autem poſt id Antoninus in Meſopotamia, ſtudio aurigandi, ac beluarum uenationibus intentus. Erãt præfecti exercituũ duo, Audentius, & Macrinus. quorũ alter ſenex iam, rerúmque ciuiliũ planè rudis, haud tamẽ imperitus rei militaris habebatur: alter & in foro uerſatus, & legum conſultiſſimus. In hunc igitur ut parum militarem, minimèque fortem uirũ, publicè nõnunquam princeps cauillabatur, ne cõuitijs quidem abſtinẽs. Nam audito illum & uictum uſurpare liberaliorem, & aſpernari uiliſſima abiectiſſimáque cibaria, quibus Antoninus militariter delectabatur, chlamydémque & ueſtem cæteram ad urbanum modum geſtare, quaſi degenerem ipſum, morbóque muliebri laborãtem calumniabatur, minitans etiam occiſurũ. Quorum impatiẽs Macrinus, uehementer exacerbatus eſt. Accidit autẽ res huiuſcemodi. quippe habitura finem aliquando fuerat Antonini uita. Nam cum ſuapte natura curioſior eſſet, non hominum modo res cognoſcere ſtudebat, ſed deorum, dæmonúmq; etiam rimari arcana: metúque ſemper inſidiarum, nullis non oraculis incubabat, accitis undique magis, aſtrologis, aruſpicibus: ac nullo planè prætermiſſo qui huiuſcemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque ſuſpectans, ut parum uera loquentes, omniáque ad aſſentationem uaticinantes, ſcribit ad Maternianum quendam cui rerum ſuarum omnium curam in urbe crediderat, & quem ſibi ex amicis omnibus fidiſſimum putabat, conſciúmque omnium ſecretorum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque euocatis manibus de fine ipſius uitæ conſulat, & an quiſquã imperio inſidietur. At Maternianus nauata principi opera, ſiue id re uera manes ſignificauerant, ſiue alioqui Macri-

num peroſus, reſcribit Antonino, *Macrinum eſſe qui inſidietur imperio, eúmque è medio tollendum. Has igitur literas, ut mos eſt, cum reliquis obſignatas, dat ignarus quid ferrent tabularijs. Illi cõſueta uſi itineris celeritate, ad Antoninum perueniunt, quo ille potiſſimum tempore ad aurigandum ſe parabat, ac iam currum conſcendebat. Ita ei reddunt integrum epiſtolarum faſciculum, in quibus erãt etiam literæ, quæ ad* Macrinum *pertinebãt. At uero Antoninus ſtudio iam omni atque animo ad aurigãdum intentus, imperat* Macrino, *ut ipſe literas ſeorſum inſpiciat, ac ſiquid maioris momenti ſit, renuntiet: ſin minus, ipſe de more, ſuum, hoc eſt præfecti officium exequatur: quippe talia identidem iniungere conſueuerat. Ipſe deinde ad ſuum ſtudium perrexit.* Macrinus *ſeorſum epiſtolis omnibus ſolutis, etiam in eam incidit quæ ipſi perniciem afferebat. Cognito igitur quantum periculi impenderet, ac gnarus* Antonini *iracundiæ truculentiæque, præſertim tam ſpecioſo prætextu, ſubtrahit epiſtolam illam. Cæterarum uero (ut ſolebat) argumenta principi renuntiat. Sed metuens ne iterum ſuper eiuſcemodi rebus* Maternianus *reſcriberet, mallẽs facere ipſe aliquid, quàm expectando pati, tale quiddam communiſcitur. Erat* Martialis *quidam centurio unus è cuſtodibus corporis* Antonini, *ſemper illum aſſectari ſolitus, cuius fratrem paucis ante diebus princeps delatum tantum, ſed minime redargutum occiderat, ipſúmque* Martialem *per contumeliam timidũ, ac degenerem, & Macrini amicum appellauerat. Hunc uehementer dolẽtem fratris nece, proprijſque incitatũ contumelijs, gnarus omniũ* Macrinus *ad ſe uocat, ſtudioſum iampridẽ ſui, ac multis obſtrictum beneficijs: cui perſuadet, ut captato quàm primum tempore* Antoninum *obtruncet.*

Ille cũ promiſſis adductus, tum proprio odio ad uindictæ fraternæ ſtudio incitatus, libenter omnia ſe facturum pollicetur, cum primum occaſio eueniſſet. Euenit *autem haud multo poſt. quippe agẽs* Carris, *quæ eſt* Meſopotamiæ *urbs,* Antoninus, *deæ* Lunæ *inuiſit templum, quod in ea regione diſtans aliquantum ab urbe, præcipuo honore ab incolis colitur.* Eò *ſecum paucos equitum eduxit, relicto exercitu cætero, ut ſacrificio facto in urbem reuerteretur.* Medio *autem itinere uno tantum famulo comitatus, ac reliquis abſiſtere iuſſis, receſſit ad requiſita naturæ.* Quare *auerſis omnibus, & quàm lõgiſſime recedentibus, honoris ac reuerẽtiæ cauſa,* Martialis, *qui omnes tẽporum captabat articulos, ut eum ſolum eſſe animaduertit, ceu nutu principis ad uidendum aliquid, aut audiendum uocatus, accurrit illico, auerſúmque & ſubligacula ſibi deducentem pugione traijcit, quẽ celatum manu attulerat & cum in ipſam iuncturam ferrum incidiſſet, letali ſcilicet uulnere de improuiſo* Antoninus *minime defenſus occubuit.* Quo *facto,* Martialis *ſtatim equum inſcendit, ac fuga euadere conatur.* Cæterum Germani *equites, quibus & delectabatur* Antoninus, *& cuſtodibus corporis utebatur, propiores cæteris, primique facinus conſpicati,* Martialẽ *conſecuti miſſilibus confodiunt.* Quod *ubi exercitus reliquus cognouit, omnes ſubito concurrerunt: primúſque* Macrinus *ſupra cadauer conqueri, ac delamentari per ſimulationem cœpit.* Grauis *ea res, & moleſta militibus incidit, commilitonem conuictorémque aliquem amiſiſſe, non principem exiſtimantibus.* Neque *de* Macrino *quippiam illis adhuc ſuboleuerat, putãtibus* Martialem *proprias inimicitias perſecutum.* Ita *in ſua quiſque tabernacula diſceſſere.* At Macrinus *tradito igni corpuſculo, reliquias intra urnam coniectas matri ad*

ſepulturā remiſit. eą tunc Antiochiæ morabatur. Móxque
ob liberorum calamitates, mœrtum ſponte an imperio ali
cuius, mortem ſibi conſciuit. Hunc finem habuerunt Anto
ninus, & Iulia mater, cum quidem ad eum quem diximus
modum uixiſſent, ac ſexennium tantum ille ſine parente
germanóque ſuo imperauiſſet. Extincto Antonino, incerti
ignaríque quid agerēt milites, biduo ſine imperatore fue-
runt, quærentes inter ſe, quem potiſſimum principem deli-
gerent. Siquidem aduentare magnis copijs Artabanus nun
tiabatur, pœnas exacturus, & cæſis inter pacem ac liba-
tiones miſſurus inferias. Igitur principem deligunt, primo
quidem Audentium, militarem ſcilicet uirum, præfectúm-
que non improbũ. Sed ille ſenectutem excuſans, abnuit im-
perium. Dein uero Macrinum, ſuadẽtibus potiſſimum tri-
bunis; quos etiam conſcios inſidiarum Antonini, ac Ma-
crino participes conſilij fuiſſe, poſt illius mortẽ ſuſpicio ex-
titit, quemadmodum in ſequentibus dicemus. Suſcepit au-
tem Macrinus imperiũ, non tam fide militum fretus, quàm
neceſſitate impulſus, uſúque præſenti. His actis, iam ſcili-
cet Artabanus multis copijs ac uiribus aderat, equitatum
ingentem, & ſagittariorum multitudinem adducens, præ-
terea cataphractos camelis inſidentes, qui prælongis con-
tis præliarentur. Quo cognito Macrinus conuocato exerci
tu, ita loquutus perhibetur,

Dolere uos omnes principis huiuſcemodi, uel ut uerius
loquar, cõmilitonis interitu, minime mirandũ. Sed calami-
tates caſúſque humanos modice ferre, id uero eſt prudentiũ.
Cæterum illius memoria ueſtris æternum præcordijs inſi
debit, atque ad poſteritatem propagabitur, rerum fortiter
ac magnifice geſtarum, præterea amoris beneuolentiǽque
& communicatorum uobiſcum laborũ laudem ſecum de-

ferens ſempiternam. Nunc autem poſtulat tempus honore habito illius memoriæ, iuſtíſque omnibus perſolutis, occurrere imminenti periculo. Videtis Barbarum inſtantem cum totius Orientis multitudine, ac iuſtas(ut uidetur)belli cauſas præferentem: ſiquidem nos illum priores laceſſiuimus uiolato fœdere, atque in altiſſima pace bellum excitauimus. Nunc omne Romanum imperium in uirtutem ueſtrã recumbit & fidẽ. Neque enim de finibus imperij, aut de fluminibus dimicatio nobis aduerſus magnũ regem, ſed de omnibus fortunis eſt: cum ſcilicet liberos, conſanguineos ſuos ultum ueniat, quos iniuſte à nobis cõtráque fœdera occiſos arbitratur. Igitur arma capiamus, atq;(ut mos Romano eſt) ordines in prælio ſeruemus. quippe in acie barbarorum incompoſita multitudo, ac tumultuaria, ipſa ſe fortaſſe impediet. Veſter autẽ ordo atque conſenſus, pugnandíq; peritia, ſicuti uobis ſalutẽ, ita hoſtibus perniciem attulerit. Quapropter ſic uelim bene ſperãtes dimicetis, ut Romanos decet, útque hactenus cõſueſtis. Ita enim & barbaros ipſos fuderitis, & gloriam inſignem adepti, fidẽ Romanis, cæteríſque omnibus feceritis, non dolo aut fraude ulla, ſed uirtute & armis ſuperiorẽ uictoriam à uobis partam. Quæ poſtquã locutus eſt, cognita neceſſitate, milites in ordines ſe recipere, atque in armis agitabant. Sole autem Oriẽte conſpiciunt Artabanũ maximas ſecũ copias adducentem. Vt autem ſolem barbari de more propitiarunt, confeſtim edito ingenti clamore concurrunt in Romanos, iíſque adequitantes ſagittas ingerunt. At Romani acie inſtructa, Maurorúmq; equitatu per latera diſpoſito, ac receptis per interualla expeditis militibus quibus facilis eſſet excurſio, fortiter reſiſtentes, impetum barbarorum ſuſtinebant, qui ſcilicet & ſagittarum multitudine, & prælon-

gis contis, quibus cataphracti ex equis aut camelis depugnabant, peſſime Romanos *accipiebant. Contrà* Romani *quoties pedem conferebant, facile ſcilicet aduerſarios ſuperabant. Poſtea uero quàm ab equitatu, & camelitarum multitudine premebantur, fuga ſimulata tribolos, aliáque machinamenta ferrea acuminata proijciebant, quæ ſub harenis latentia, neque cuiquam conſpecta, perniciem equitibus, & camelorum inſeſſoribus afferebant. quippe illis calcatis, equi, potiſſimum uero cameli, quoniam huic generi molliſſimæ ſunt ungulæ, ſuccidui claudicabant, excuſſis tergo inſeſſoribus. Cæterum barbari illi quandiu equis aut camelis uehuntur, acerrime ſcilicet confligunt. Vbi autem uel deſcendere iam uel excidere, faciles ſunt captu, neque prælium in manibus gerere audent, & ſi fugiendus aut inſequendus ſit hoſtis, crura ſcilicet fluxa ueſte præpediuntur. Vno igitur, alteróque die à mane ad ueſperam pugnatum.* Nox *prælium diremit, reuerſique ſunt in caſtra utrique quaſi uictores. Tertia die in planiciem pugnaturi conuenere. Tentãte autem* Barbaro, *utpote qui numero præſtabat, circunuenire* Romanum, *quaſique indagine concludere contrà non iam profundiorem, ſed in frontem productam conſtituebant* Romani *aciem, ac ſe circunueniri prohibebant. Tanta autem uirorum, iumentorúmque multitudo cecidit, ut omnis compleretur campus, maximéque cadauerum acerui in altum attollerentur, præſertim uero camelorum, quæ aliæ ſuper alias procubuerunt.* Ergo *nec liber pugnantibus curſus erat, nec inter ſe cernendi copia, uelut ingenti quodam, ac uix peruio aggere cadauerum in medium extructo, quo ſcilicet prohibente tranſitum ad reliquos, ſinguli ſe in ſua caſtra receperunt.* At Macrinus *cognito non alia de*

comburebantur. Nec quiſquam ſuperfuit ex ijs qui leuem modo cum Geta notitiam habuiſſet. Athletæ *etiam,* & *aurigæ atque omnifariā hiſtriones,* & *quicquid denique uel oculis illius, uel auribus iucundum fuerat, paſſim occidebantur.* Præterea *ſenatorij ordinis quicunque aut nobilitate aut opibus excellerent, minima quaque de cauſa uel planè nulla, quantulibet leui delatione, pro illius amicis interimebātur.* Quin & Cōmodi *ſororem iam anum, atque ab omnibus imperatoribus, ut* Marci *filiam oportuit, magno in honore habitā, morte affecit, cauſatus quòd* Getæ *necem apud ipſius matrem defleuiſſet.* Et *coniugem quōdam ſuam* Plautiani *filiam, quæ fuerat in* Siciliam *relegata, ac conſobrinum* Seuero *cognominem, filiúmque* Pertinacis, & Lucillæ *Commodi ſororis, poſtremo quicquid ex cognatiotione imperatoria, aut in ſenatu ex patricia nobilitate ſupererat, planè quaſi ab ſtirpe abſcidit.* Ducéſque *prouinciarum uniuerſos ac procuratores, ueluti* Getæ *amicos, neci dedidit: totæque noctes cædēdis pluriſariam mortalibus impendebantur.* Sed & *Veſtales uirgines uiuas obruit terræ, quaſi temerata uirginitate.* Denique *id quod nūquam alias factitatū, cum* Circenſes *ſpectante eo populus* Romanus *in aurigam, cui ſtudebat, neſcio quid cauillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetū iuſſit in populum, ac raptare,* & *occidere quicunque in aurigam dixiſſent.* At *milites accepta ſemel uiolandi rapiendique poteſtate, cum diſcerni à reliquis nequirēt, qui fuerant proteruius locuti, nullo ſcilicet in tāta multitudine uerū fatente, paſſim ut in quēque inciderant, aut occidebāt, aut omnibus ereptis, quaſi ſalute redempta, uiuos ægre dimittebant.* His *actis ſtimulante malorum facinorum conſcientia, uitámque peroſus urbanam, ſtatuit* Ro-

ma ſecedere, ut & milites ordinaret, & prouincias inuiſeret. Igitur Italia decedens, ad ripas Danubij peruenit, ac partes imperij Romani Septentrioni ſubiectas. Ibi aut corpus exercebat aurigando, cædendíſque comminus omne genus beluis: aut ius dicebat (rarius id tamen) ſtatímque ſententiam ferens ac reſpondens, pauculis duntaxat auditis. Cæterum Germanos illis ſibi omnes adiunxit, atque in amicitiam conciliauit: ſic ut ex his ſocios bellorum, & cuſtodes corporis ualidiſſimum quẽque & pulcherrimum ſibi adſciuerit. Sæpe etiam Romano cultu depoſito ueſtem Germanicam induebat, atque in eorum ſagulis argento uariegatis conſpiciebatur, etiam flauam capiti cæſariem imponens, ad modum Germanicæ tonſuræ. Quibus læti barbari, mirifice eũ diligere, gaudere etiam Romanus miles, quem ſcilicet ille ampliſſimis largitionibus proſequebatur. Ipſe nullum non militiæ munus prompte obire: & ſiue quid fodiendum foret, primus fodere: ſiue pons flumini imponendus, aut extruendus agger, ſiue quod opus manuum faciendum, aut labor ſubeundus, primus omnia occupare; tenuíque menſa, ac ligneolis poculis, uaſíſque eſculẽtorum contentus eſſe, panémq; etiam temerè factum comeſſe: quippe tritico quantum ſatis uni foret, ſua manu molito, maſſáque inde facta atque in carbonibus decocta, ueſci ſolitus, omnia denique elegantiora aſpernari, & uiliſſimis quibuſque, ac uel pauperrimo gregarióque militi facillimis uti. Tum commilitonem quàm principem uocari ſe malle, ac plerũque iter facere perinde atque ipſi pedibus ambulans, raróque uehiculũ conſcendere aut equum: ſibi ipſe portare arma: nonnunquam etiam ſigna militaria longiſſima, & aureis ornamẽtis prægrauia, ac ne robuſtiſſimus quidẽ militibus facilia, ipſe humeris ſubire. Ob hæc igitur aliáq;

huiuſcemodi, ut hominem militarem diligere eum ſuus exercitus, & ut uirum fortem admirari: quippe inſtar miraculi uidebatur, tantulæ hominem ſtaturæ tantis eſſe laboribus parem. Sed ubi milites apud Danubiū ordinauit, *atque in* Thraciam Macedonibus *conterminam diſceſſit, continuo* Alexander *alter euaſit*. Nam *& memoriam regis eius omnibus modis renouauit, ſtatuis, imaginibúſq; nulla non urbe poni iuſſis,* Romámque *ipſam,* Capitoliúmq;, *& templa uniuerſa referſit* Alexandri *ſimulacris.* Vidimus *item imagines nõnullas ridicule depictas, quæ uno corpore duas facies præferrẽt,* Alexādri *atque* Antonini. Ipſe *prodibat* Macedonico *habitu, cauſiam geſtans, & crepidas: ac lectiſſimam iuuenum manum in exercitu,* Phalãgem Macedonicam *appellabat, iuſſis ducibus nomina ſibi ducum* Alexādri *imponere.* Præterea *iuuenes* Sparta *accitos,* Laconicam *&* Pitanatem *centuriam uocabat.* His *igitur actis, atque urbibus prout quanque potuerat, ordinatis,* Pergamum *adit* Aſiæ *ciuitatem, ut* AEſculapij *curationibus uteretur.* Quo *poſtquam peruenit, ſomnijs quàm diu uoluit captatis,* Iliū *mox petijt, & cunctis urbis reliquijs colluſtratis, ad* Achillis *tumulum proceſſit.* Eóque *coronis floribúſque magnifice exornato, rurſus imitari* Achillẽ *cœpit.* Sed Patroclū *deſiderante aliquem, libertorū omnium chariſſimus* Feſtus *à memoria, dum ad* Ilium *moratur, uita defunctus eſt, ueneno, ut quidam aiebant, extinctus, quo ſcilicet* Patrocli *more ſepeliretur: ut alij affirmant, morbo interceptus.* Huius *igitur cadauer efferri iuſſit, compluribúſque lignis rogum ſtrui.* Dein *impoſito in mediū, mactatíſque omne genus animalibus, ſubiecit ignem, phialámque manu tenens, uinúmque libans, uẽtos precabatur.* Cúmque *eſſet raro capillo, & crinem quæreret ut imponeret ignibus, deridiculo erat o-*

mnibus: cæterũ quos habuit capillos, tamen totondit. Laudabat autem ex omnibus ducibus præcipue Syllã Romanum, & Afrum Hannibalẽ, quibus etiam ſtatuas atque imagines excitauit. Decedens autem Ilio, Aſiáque omni, & Bithynia, gentibúſque reliquis pertranſitis, atque ubiq; rebus cõpoſitis, deuenit Antiochiã: ibique exceptus honorificentiſſime, atq; aliquãdiu moratus, Alexandriã contendit, prætexens huic itineri deſideriũ uiſendæ urbis ab Alexãdro conſtructæ, ſimul conſulẽdi patrij illorũ numinis, quod egregie incolæ uenerantur. Ac ſimulans hæc duo, in primis religionem Dei, & herois memoriã, iubet hecatombas comparari, ac parentationes omne genus. Quod ut primum eſt Alexandrinæ multitudini nuntiatũ, leuiſſimæ ſuapte natura, & omnibus momentis expoſitæ, ſtudium beneuolẽtiámque principis omnes, quaſi animorũ impotes accipiebant. Igitur ad excipiendũ illum ſe comparabant, quanto nunquam antea honore conſueuerant: quippe omnifaria muſica inſtrumenta diſpoſita, ubique uariũ edebant ſonitum. Præterea aromatum ac ſuffimentorũ uapor omne genus aditus cũctos optimis replebat odoribus, tædis præterea & florũ ſparſionibus honorabant. Sed ubi in urbem iã peruenit, primo quidẽ templum ingreſſus eſt, multiſque uictimis immolatis, ac thure cumulatis altaribus, ad Alexãdri monimentum ſe contulit, paludamẽtúmque purpureũ, & claris ſpecioſiſque gemmis anulos conſpicuos, balteúmque, & ſiqua alia geſtabat elegantiora, dempta ſibi, tum illius impoſuit tumulo. Hæc cernentes Alexandrini, læti ſupra modum, noctibus totis ac diebus feſtum celebrabant, ignari quid intra ulceratum pectus imperator occuleret. Hæc enim omnia per ſimulationẽ faciebat, ut uniuerſam illorũ multitudinem contrucidaret. Latẽtis odij cauſa talis

erat: Nuntiatum ei fuerat Romæ *agenti, uiuo adhuc patre, atque item pòſt extincto, multa in ipſum dicere* Alexādri*nos.* Sunt *enim homines ſuapte natura dicaces, atq; ad deſcribendū, illudendúmque maxime facti, iactantes in optimum quẽque & potentiſſimum dicteria quædam, ut quidem ipſi putant, feſtiua, ut autem uidentur iis in quos dicuntur, longe grauiſſima. quippe huiuſcemodi iocorum, uel maxime illa permouent, quibus delicti ueritas arguitur. Quare cum multa in eum dixiſſent, ne diſſimulata quidē fraterna cæde, matrémque etiam* Iocaſtam *uulgo appellarent, irriderént q; ipſum, quòd tantulæ homo ſtaturæ,* Alexandrum *atque* Achillem *maximos ac fortiſſimos heroas æmularetur. dum ludere ſe putant, eò impulerūt* Antoninum*, hominem ſuapte natura iracundum atque ſanguinarium, ut perniciē illis inſidiáſque molíretur.* Igitur *celebritate ac feſto iam peracto, cum uideret maximam hominum multitudinē ex uicinis regionibus confluxiſſe in urbē, monuit edicto, ut in planiciem quandā iuuentus uniuerſa conueniret, uelle affirmans, ſicuti* Macedonicā Spartanámque *habebat, ita etiam in* Alexādri *honorem ipſius herois cognomento phalangem conſtituere.* Iubet *igitur conſiſtere iuuenes uniuerſos, relicto interuallo, ut ſingulorum ætatem, ſtaturámque, & corporis habitudinem militiæ idoneam conſideraret.* His *creditis iuuenes, ac ueriſimili ſpe ducti, ob inſignem honorem paulo antè exhibitum principi, conueniunt frequentes unà cum parentibus atque germanis, lætis, gratulantibúſque.* At *uero* Antoninus *ſingulos inter ſe diſtantes circuiuēs, cōtrectánſque, & aliud in alio laudās præteribat, donec illos, neq; id animaduertentes, neque expectantes uniuerſus circūueniret exercitus. ut uero coniecturā fecit iam eſſe omnes militum ſuorū armis*

incluſos, quaſique retibus implicitos, ipſe ſtatim cum ſuo præſidio exceſſit, ac ſignũ militibus dedit. qui ſtatim facto undique impetu, deprehenſam in medio inermem iuuentutem, cæteróſque qui aderant, magna cæde contrucidant. atque è militibus alij cædem tantũ faciebant, alij foueis ingentibus cadauera obruebant, aggeſtáque deſuper humo immanem tumulũ excitarunt. Multi etiam in eas foueas ſemiuiui protrahebantur, multi adhuc integri detrudebantur. Sed & milites nonnulli ſimul perierunt. Nã qui reliquias adhuc aliquas ſpiritus retinebant, neque penitus defecti erant uiribus, implicati proruentibus ſe militibus, eos quoque ſecum trahebant in foueam. Tanta eſt autem facta cædes, ut riuis cruoris per planiciẽ decurrentibus, cum fauces ipſæ Nili ingentes, tũ litus omne circa urbem purpuraſceret. Sed affectans Parthici cognomen, famámque deuictæ ad Orientem barbariæ, quanquam in altiſſima pace, tale quiddam machinatur: Dat literas ad regem Parthorũ Artabanum, ſimúlque legatos cum muneribus mittit materiæ & artis conſpicuæ. In eis literis fuerat ſcriptũ, uelle ſe regis filiam ducere in matrimonium, principem ſe eſſe, & principe natum, quare haud decorũ priuati cuiuſquam & tenuis fieri generũ, ſed reginam ducere potius, filiámq; magni regis. Duo maxima imperia eſſe, Romanum & Parthicum, quibus affinitate illa in unum coeuntibus, ac nullo iam diſcriminante fluuio, unam tantum potentiam factum iri, nullis expugnabilem uiribus. Nam reliquas barbaras nationes, quæ nunc amborum imperijs ſubiectæ ſunt, facile iugum toleraturas, ſi proprios gens quæque & conuentus ſit habitura rectores. Eſſe Romanis pedeſtrem exercitum, qui haſtis, & ſtataria pugna cæteros antecellat: Parthis uero equitatum plurimum, peritiſſimóſque ſagittarios.

ronati, atque induti ueſtes auro diuerſiſque coloribus uarias, feſtum agitabant, ad tibiarum fiſtularúmque & tympanorum ſonitus ſaltantes numeroſe. quippe huiuſcemodi tripudijs ſupra modum delectantur, præſertim cum ſe temeto largius mutarunt. Sed ubi omnis multitudo confluxit, ac relictis equis, pharetríſque & arcubus depoſitis, inter libamina & calices agitabãt, collectique in unum barbarorum quàm plurimi, temere inordinatíque conſtiterãt, nihil ſuſpectantes mali, ſed pro ſe quiſque ſtudentes uidere nouum nuptum: tum ſigno dato Antoninus militibus imperat, impetum cædémque in barbaros faciant. Illi re ſubita perterriti, cædentibus ſauciantibúſque Romanis terga obuertunt. Ipſe Artabanus à ſuis ſtipatoribus raptus, atque equo impoſitus, uix ægréque cũ paucis fugiens elabitur. Reliqua uero multitudo barbarorum paſſim cædebatur: quippe neque equos habebant, quibus maxime utũtur (deſcenderant enim ex ijs, paſtúmque dimiſerant) neque ipſi euadere fuga poterant, impediente curſum fluxa ueſte, ad pedes uſque deducta. Porrò pharetras aut arcus omnino non attulerant: nam quid illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde barbarorũ facta, Antoninus prædáque & hominibus magna copia captis diſcedit, reſiſtente nullo, uicíſque & urbibus mœnſis, data poteſtate militibus rapiendi quod quiſque poſſet, aut uellet. Hanc igitur calamitatem haud opinato barbari accepérũt. Antoninus autem regionem Parthicam penitus ingreſſus, defeſſis iam rapiendo cædẽdóque militibus, reuertitur in Meſopotamiam. Indéque ſenatui populóque Romano per literas ſignificat ſubactum à ſe Orientem, cunctóſque illius regni mortales in ſuam ditionem cõceſſiſſe. At ſenatus quanquam totius negotij gnarus (quippe principum res latere nullo pacto poſ-

ſunt) metu tamen atque aſſentatione cunctos illi honores uictoriæ decernunt. Subſiſtit autem poſt id Antoninus in Meſopotamia, ſtudio aurigandi, ac beluarum uenationibus intentus. Erãt præfecti exercituũ duo, Audentius, & Macrinus. quorũ alter ſenex iam, rerúmque ciuiliũ planè rudis, haud tamẽ imperitus rei militaris habebatur: alter & in foro uerſatus, & legum conſultiſſimus. In hunc igitur ut parum militarem, miniméque fortem uirũ, publicè nõnunquam princeps cauillabatur, ne cõuitijs quidem abſtinẽs. Nam audito illum & uictum uſurpare liberaliorem, & aſpernari uiliſſima abiectiſſimáque cibaria, quibus Antoninus militariter delectabatur, chlamydémque & ueſtem cæteram ad urbanum modum geſtare, quaſi degenerem ipſum, morbóque muliebri laborãtem calumniabatur, minitans etiam occiſurũ. Quorum impatiẽs Macrinus, uehementer exacerbatus eſt. Accidit autẽ res huiuſcemodi. quippe habitura finem aliquando fuerat Antonini uita. Nam cum ſuapte natura curioſior eſſet, non hominum modo res cognoſcere ſtudebat, ſed deorum, dæmonúmq; etiam rimari arcana: metúque ſemper inſidiarum, nullis non oraculis incubabat, accitis undique magis, aſtrologis, aruſpicibus: ac nullo planè præterito qui huiuſcemodi fallacias profiteretur. Sed eos quoque ſuſpectans, ut parum uera loquentes, omniáque ad aſſentationem uaticinantes, ſcribit ad Maternianum quendam cui rerum ſuarum omnium curam in urbe crediderat, & quem ſibi ex amicis omnibus fidiſſimum putabat, conſciúmque omnium ſecretorum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque euocatis manibus de fine ipſius uitæ conſulat, & an quiſquã imperio inſidietur. At Maternianus nauata principi opera, ſiue id re uera manes ſignificauerant, ſiue alioquĩ Macri-

num peroſus, reſcribit Antonino, Macrinum eſſe qui inſidietur imperio, eúmque è medio tollendum. Has igitur literas, ut mos eſt, cum reliquis obſignatas, dat ignarus quid ferrent tabularijs. Illi cõſueta uſi itineris celeritate, ad Antoninum perueniunt, quo ille potiſſimum tempore ad aurigandum ſe parabat, ac iam currum conſcendebat. Ita ei reddunt integrum epiſtolarum faſciculum, in quibus erãt etiam literæ, quæ ad Macrinum pertinebãt. At uero Antoninus ſtudio iam omni atque animo ad aurigãdum intentus, imperat Macrino, ut ipſe literas ſeorſum inſpiciat, ac ſiquid maioris momenti ſit, renuntiet: ſin minus, ipſe de more, ſuum, hoc eſt præfecti officium exequatur: quippe talia identidem iniungere conſueuerat. Ipſe deinde ad ſuum ſtudium perrexit. Macrinus ſeorſum epiſtolis omnibus ſolutis, etiam in eam incidit quæ ipſi perniciem afferebat. Cognito igitur quantum periculi impenderet, ac gnarus Antonini iracundiæ truculentiǽque, præſertim tam ſpecioſo prætextu, ſubtrahit epiſtolam illam. Cæterarum uero (ut ſolebat) argumenta principi renuntiat. Sed metuens ne iterum ſuper eiuſcemodi rebus Maternianus reſcriberet, mallẽs facere ipſe aliquid, quàm expectando pati, tale quiddam communiſcitur. Erat Martialis quidam centurio unus è cuſtodibus corporis Antonini, ſemper illum aſſectari ſolitus, cuius fratrem paucis ante diebus princeps delatum tantum, ſed minime redargutum occiderat, ipſúmque Martialem per contumeliam timidũ, ac degenerem, & Macrini amicum appellauerat. Hunc uehementer dolẽtem fratris nece, proprijſque incitatũ contumelijs, gnarus omniũ Macrinus ad ſe uocat, ſtudioſum iampridẽ ſui, ac multis obſtrictum beneficijs: cui perſuadet, ut captato quàm primum tempore Antoninum obtruncet.

Ille cū promiſſis adductus, tum proprio odio ad uindictæ fraternæ ſtudio incitatus, libenter omnia ſe facturum pollicetur, cum primum occaſio eueniſſet. Euenit autem haud multo poſt. quippe agēs Carris, quæ eſt Meſopotamiæ urbs, Antoninus, deæ Lunæ inuiſit templum, quod in ea regione diſtans aliquantum ab urbe, præcipuo honore ab incolis colitur. Eò ſecum paucos equitum eduxit, relicto exercitu cætero, ut ſacrificio facto in urbem reuerteretur. Medio autem itinere uno tantum famulo comitatus, ac reliquis abſiſtere iuſſis, receſſit ad requiſita naturæ. Quare auerſis omnibus, & quàm lōgiſſime recedentibus, honoris ac reuerētiæ cauſa, Martialis, qui omnes tēporum captabat articulos, ut eum ſolum eſſe animaduertit, ceu nutu principis ad uidendum aliquid, aut audiendum uocatus, accurrit illico, auerſúmque & ſubligacula ſibi deducentem pugione traijcit, quē celatum manu attulerat & cum in ipſam iuncturam ferrum incidiſſet, letali ſcilicet uulnere de improuiſo Antoninus minime defenſus occubuit. Quo facto, Martialis ſtatim equum inſcendit, ac fuga euadere conatur. Cæterum Germani equites, quibus & delectabatur Antoninus, & cuſtodibus corporis utebatur, propiores cæteris, primique facinus conſpicati, Martialē conſecuti miſſilibus confodiunt. Quod ubi exercitus reliquus cognouit, omnes ſubito concurrerunt: primúſque Macrinus ſupra cadauer conqueri, ac delamentari per ſimulationem cœpit. Grauis ea res, & moleſta militibus incidit, commilitonem conuictorémque aliquem amiſiſſe, non principem exiſtimantibus. Neque de Macrino quippiam illis adhuc ſuboleuerat, putātibus Martialem proprias inimicitias perſecutum. Ita in ſua quiſque tabernacula diſceſſere. At Macrinus tradito igni corpuſculo, reliquias intra urnam coniectas matri ad

ſepulturã remiſit. ea tunc Antiochiæ morabatur. Móxque ob liberorum calamitates, mortem ſponte an imperio alicuius, mortem ſibi conſciuit. Hunc finem habuerunt Antoninus, & Iulia mater, cum quidem ad eum quem diximus modum uixiſſent, ac ſexennium tantum ille ſine parente germanóque ſuo imperauiſſet. Extincto Antonino, incerti ignaríque quid agerẽt milites, biduo ſine imperatore fuerunt, quærentes inter ſe, quem potiſſimum principem deligerent. Siquidem aduentare magnis copijs Artabanus nuntiabatur, pœnas exacturus, & cæſis inter pacem ac libationes miſſurus inferias. Igitur principem deligunt, primo quidem Audentium, militarem ſcilicet uirum, præfectúmque non improbũ. Sed ille ſenectutem excuſans, abnuit imperium. Dein uero Macrinum, ſuadẽtibus potiſſimum tribunis, quos etiam conſcios inſidiarum Antonini, ac Macrino participes conſilij fuiſſe, poſt illius mortẽ ſuſpicio extitit, quemadmodum in ſequentibus dicemus. Suſcepit autem Macrinus imperiũ, non tam fide militum fretus, quàm neceſſitate impulſus, uſúque præſenti. His actis, iam ſcilicet Artabanus multis copijs ac uiribus aderat, equitatum ingentem, & ſagittariorum multitudinem adducens, præterea cataphractos camelis inſidentes, qui prælongis contis præliarentur. Quo cognito Macrinus conuocato exercitu, ita loquutus perhibetur,

Dolere uos omnes principis huiuſcemodi, uel ut uerius loquar, cõmilitonis interitu, minime mirandũ. Sed calamitates caſúſque humanos modicæ ferre, id uero eſt prudentiũ. Cæterum illius memoria ueſtris æternum præcordijs inſidebit, atque ad poſteritatem propagabitur, rerum fortiter ac magnificæ geſtarum, præterea amoris beneuolentiǽque & communicatorum nobiſcum laborũ laudem ſecum de-

ferens ſempiternam. Nunc autem poſtulat tempus honore habito illius memoriæ, iuſtiſque omnibus perſolutis, occurrere imminenti periculo. Videtis Barbarum inſtantem cum totius Orientis multitudine, ac iuſtas (ut uidetur) belli cauſas præferentem: ſiquidem nos illum priores laceſſiuimus uiolato fœdere, atque in altiſſima pace bellum excitauimus. Nunc omne Romanum imperium in uirtutem ueſtrā recumbit & fidē. Neque enim de finibus imperij, aut de fluminibus dimicatio nobis aduerſus magnū regem, ſed de omnibus fortunis eſt: cum ſcilicet liberos, conſanguineos ſuos ultum ueniat, quos iniuſte à nobis cōtráque fœdera occiſos arbitratur. Igitur arma capiamus, atq; (ut mos Romano eſt) ordines in prælio ſeruemus. quippe in acie barbarorum incompoſita multitudo, ac tumultuaria, ipſa ſe fortaſſe impediet. Veſter autē ordo atque conſenſus, pugnandíq; peritia, ſicuti uobis ſalutē, ita hoſtibus perniciem attulerit. Quapropter ſic uelim bene ſperātes dimicetis, ut Romanos decet, útque hactenus cōſueſtis. Ita enim & barbaros ipſos fuderitis, & gloriam inſignem adepti, fidē Romanis, cæteriſque omnibus feceritis, non dolo aut fraude ulla, ſed uirtute & armis ſuperiorē uictoriam à uobis partam. Quæ poſtquā locutus eſt, cognita neceſſitate, milites in ordines ſe recipere, atque in armis agitabant. Sole autem Oriēte conſpiciunt Artabanū maximas ſecū copias adducentem. Vt autem ſolem barbari de more propitiarunt, confeſtim edito ingenti clamore concurrunt in Romanos, iiſque adequitantes ſagittas ingerunt. At Romani acie inſtructa, Maurorúmq; equitatu per latera diſpoſito, ac receptis per interualla expeditis militibus quibus facilis eſſet excurſio, fortiter reſiſtentes, impetum barbarorum ſuſtinebant, qui ſcilicet & ſagittarum multitudine, & prælon-

gis contis, quibus cataphracti ex equis aut camelis depugnabant, peſſime Romanos accipiebant. Contrà Romani quoties pedem conferebant, facile ſcilicet aduerſarios ſuperabant. Poſtea uero quàm ab equitatu, & camelitarum multitudine premebantur, fuga ſimulata tribolos, aliáque machinamenta ferrea acuminata proijciebant, quæ ſub harenis latentia, neque cuiquam conſpecta, perniciem equitibus, & camelorum inſeſſoribus afferebant. quippe illis calcatis, equi, potiſſimum uero cameli, quoniam huic generi molliſſimæ ſunt ungulæ, ſuccidiuæ claudicabant, excuſſis tergo inſeſſoribus. Cæterum barbari illi quandiu equis aut camelis uehuntur, acerrime ſcilicet confligunt. Vbi autem uel deſcendere iam uel excidere, faciles ſunt captu, neque prælium in manibus gerere audent, & ſi fugiendus aut inſequendus ſit hoſtis, crura ſcilicet fluxa ueſte præpediuntur. Vno igitur, alteróque die à mane ad ueſperam pugnatum. Nox prælium diremit, reuerſique ſunt in caſtra utrique quaſi uictores. Tertia die in planiciem pugnaturi conuenere. Tentãte autem Barbaro, utpote qui numero præſtabat, circumuenire Romanum, quaſique indagine concludere contrà non iam profundiorem, ſed in frontem productam conſtituebant Romani aciem, ac ſe circumueniri prohibebant. Tanta autem uirorum, iumentorúmque multitudo cecidit, ut omnis compleretur campus, maximéque cadauerum acerui in altum attollerentur; præſertim uero camelorum, quæ aliæ ſuper alias procubuerunt. Ergo nec liber pugnantibus curſus erat, nec inter ſe cernendi copia, uelut ingenti quodam, ac uix peruio aggere cadauerum in medium extructo, quo ſcilicet prohibente tranſitum ad reliquos, ſinguli ſe in ſua caſtra receperunt. At Macrinus cognito non alia de

cauſa tam acriter ac pertinaciter pugnare Artabanũ, niſi quia ſe pugnare contra Antoninum arbitrabatur (Solent enim barbari paulo negotio quaſi fatiſcere, uelutique oneri cedere, ſi modo primis congreſſibus parum ex ſententia res geſſerint. Tunc autem perſtabant, prælium integraturi, cũ primum cadauera cõcremaſſent, ignari periſſe, qui has inimicitias cõcitauerat) mittit Parthis legatos cum literis, quæ declararent occidiſſe imperatorem, ac debitum ſupplicium luiſſe, qui fœdera & iuſiurandum temerauerat: ſibi eſſe à Romanis, quorũ ipſum tandem imperium ſit, ſummam rerum traditam: non placere uero quæ acta forent. Itaque captiuos quicunque ſupereſſent, raptáque omnia redditurũ. cupere ſe illum ex inimico amicum facere, pacémque iureiurando ac libaminibus ſancire. Quibus lectis Artabanus, edoctúſq; à legatis de Antonini cæde, ſatis dediſſe ſupplicij uiolatorẽ fœderis arbitratus, contentúſque reddi ſibi citra ullum cruorẽ captiuos, prædámque omnem, fœdus cum Macrino ferit, atque in proprias ſedes reuertitur. Sed & Romanus imperator, deducto ex Meſopotamia exercitu Antiochiam profectus eſt.

HERODIANI LIBER QVINTVS.

DE Antonini imperio, cædéque, inſidijs, ac ſucceſſione item ſuperiore libro diximus. Cæterum Macrinus ubi Antiochiam peruenit, literas ſenatui, populóque Romano miſit in hanc ſententiã, Cum ſatis ipſi cognitum habeatis quódnam fuerit meum iam inde à principio totius uitæ inſtitutũ, quámque ad benignitatem propenſi mores, quæ mãſuetudo in ea poteſtate explicata, quæ

*non multum abeſt à principatu (ſiquidem ipſe quoque im
perator fidei ſe præfecti cohortis credit) ſuperuacuum eſ-
ſe arbitror multis uerbis uti apud uos.* Noſtis *enim & ipſi
parum me lætum fuiſſe ijs rebus quæ ab illo gerebantur,
ac ſæpe ueſtri cauſa periclitatum, dum ille nulli non calum
niæ fidem habens, uelut effrænus contra uos irrueret.* Ita-
*que identidem mihi obtrectare ſolitus, etiam publice mo-
deſtiā in me atque humanitatem uituperabat, ſegnem &
fluxis moribus uocitās.* Quippe *homo aſſentationibus gau
dens, quicunque ipſum ad crudelitatem exacuebant, ra-
biémque inſitam, quaſi ſigno dato prouocabant, & calum
nijs iram excitabant, eos ſibi denique beniuolos fidóſque
in primis amicos arbitrabatur.* Mihi *autem iam inde à
principio nihil lenitate antiquius, modeſtiáque fuit.* Igitur
Parthicum *bellum* longe *maximum, & in quo omne* Ro-
*manum imperium fluctuauerit, ita confecimus, ut nec in
acie fortiter dimicando hoſtibus ceſſerimus, & regem ma-
ximas ſecum trahentem copi.is, icto fœdere ex inimico ami
cum reddiderimus.* Porrò *me principe liberi, incruentique
omnes agitabunt, magiſque optimatium conſpiratio hæc e-
rit, quàm principatus.* Neque *tamen eſt, quòd quiſquā in-
dignum imperio cenſeat, aut fortunæ crimen putet eſſe,
quòd ex equeſtri ordine ad imperium peruenerim.* Nam
*quò obſecro nobilitas ipſa, niſi morum benignitas adſit
& humanitas?* Siquidē *fortunæ munera, etiam parum di-
gnos exornant, animi uirtus propriam cuique gloriā con-
ciliat. & claritas quidem generis, diuitiǽque, atque id ge-
nus reliqua, etſi beatorū propria putantur, minime in i-
pſis, utpote ab alijs tradita laudātur. lenitas autē, ac beni
gnitas, etſi ipſæ quoque admirationi ſunt, attamen habē-
ti quoque laudē accumulant.* Quid *enim uobis profuit* Cō-

modi nobilitas, aut Antonini paterna ſucceſſio? ſcilicet eiuſmodi homines quaſi ipſis debitam hæreditatem adepti, ueluti proprio patrimonio per contumeliã abutũtur. Qui autem à uobis imperium acceperunt, ueluti in perpetuum obſtricti etiam referre gratiam pro meritis enituntur. Ad hæc patricia principum nobilitas ſæpenumero in ſuperbiam uertit, deſpectis omnibus uelut inferioribus. At qui modeſtiæ experimento ad imperiũ aſciſcuntur, quaſi partum labore tuentur ſemper uerentúrque, & colunt quos cõſueuerant. Mihi ſanè decretum eſt, nihil ſine autoritate ueſtra gerere, ac uos participes conſiliarióſque habere Reip. gerendæ. Viuetiſq; pro arbitrio ueſtro in libertate illa, quã uobis antehac à patricijs imperatoribus ereptam Marcus dein Pertinaxque reſtituere conati ſunt, ambo ad imperium priuatis cunabulis innutriti. quippe generis initia clara poſteris relinquere ipſum præſtat, quàm accepta à maioribus fœdis moribus contaminare. Hac lecta epiſtola conclamatum à ſenatu uniuerſo, nullique non honores Auguſtorum Macrino decreti. Neque uero tantopere lætus ſenatus Macrini ſucceſſione fuit, quàm uulgo uniuerſi gratulabantur extinctum Antoninum. Nam ut quiſque autoritate aliqua, aut dignitate præcellebat, ita maxime imminentem ſuis ceruicibus depuliſſe gladium arbitrabatur. Delatores autem & ſerui omnes, quicunque dominos detulerant, patibulo ſuffixi, totáque urbs, atque adeo Romanum imperium ſceleratis hominibus perpurgatum, partim ſupplicio affectis, partim exilio mulctatis. Quòd ſi qui tamen latuerunt, metu quieſcentium, etiam ipſi libertatis quandã imaginem præferebant, anno duntaxat uno quo Macrinus imperium obtinuit. Quippe hoc tantum peccauit, quòd non exercitum illico dimiſit, atque unoquoque domum re-

uerti iuſſo, ipſe Romam ſui cupidam ſtatim non petijt, uocante populo quotidie ſe, ac Macrinum uociferãte. Sed Antiochiæ morabatur, barbam nutriens, & incedens quàm ſolebat lentius, tardiſſiméque, ac uix adeuntibus ſe reſpõdens, adeóque interdum ſubmiſſa uoce, ut ne exaudiri quidem poſſet. Hæc enim demum ſibi de Marci moribus imitãda propoſuerat, cum ad illius reliquam uitam nullo pacto aſpiraret. Quippe delicioſius indies agitans, hiſtrionibuſque & ſaltatoribus intentus, & gubernãdi negligens, incedebat cum fibulis ac balteo auratis gemmatiſque. Qui luxus minime Romano gratus exercitui, certe quẽ barbaris putant fœminiſque congruentiorem quàm principi. Talia igitur intuentes, magnopere improbare omnes, uitámque plane hominis aſpernari molliorem, quàm ut militari uiro conueniret: ſimul comparare inuicem Antonini uitæ exemplum, ſolertis imprimis, ac plane militaris uiri, & Macrini luxuriem. Præterea grauiter indignari, quòd ipſi adhuc in tabernaculis agerent, procul à patria, ac nonnunquam rerum quoque neceſſariarũ indigerent, neque domum dimitterentur etiam pace facta, cum ſcilicet ille contrà molliſſime ac delicioſiſſime uitam coleret. Igitur excuſſis uelut habenis quotidie in hominem cauillabãtur, ac leuiſſimam quanque occidendi eius occaſionem aucupabantur. Sed ita ſcilicet fato datum fuerat, ut uno duntaxat ãno princeps Macrinus in delicijs abſumpto, ſimul cum uita imperium amitteret. exiguam tenuémque fortuna occaſionem militibus oſtentante, ad ea quæ concupierant patranda. Mæſa erat quædam nomine, Phœniſſa mulier, ab Emeſa urbe Phœniciæ, cui ſoror Iulia fuerat Seueri coniunx, ac mater Antonini. ea uiuẽte ſorore multos annos in aula imperatoria uixerat, Seuero & Antonino

principibus. Hanc igitur Mæſam poſt ſororis obitum, atq; Antonini cædem, iuſſerat Macrinus in patriam cum omnibus bonis reuerti. Abūdabat autem grandi pecunia, utpote lōgiſſimo tempore inter principalem potentiā enutrita. Reuerſa igitur anus, domi agitabat. Erant uero ei filiæ duæ, quarū natu maior Soæmis, minor Mammæa uocabatur. Illi filius Baſſianus, huic Alexianus, ambóque ſub matribus, auidque educabantur. Et quidē Baſſianus annos natus erat circiter quatuordecim, Alexianus autem decimum iam annum attigerat. Sacerdotes ambo Solis, quē maxime indigenæ colunt, Phœnicum lingua Helæagabalū uocitantes. Templúmque illi maximum conſtructum habent, auro argentóque plurimo, ac lapidum eleganti magnificentia exornatum. Neque ſolū indigenæ deum illū uenerantur, ſed uicini quoque ſatrapæ, regéſque barbari, certatim quotannis ſplendida offerunt munera. Simulacrum uero nullum Græco aut Romano more manu factum ad eius dei ſimilitudinē: ſed lapis eſt maximus, ab imò rotundus, & ſenſim faſtigatus propemodum ad coni figurā. Niger lapidi color, quem etiam iactant cælitus decidiſſe. Eminent in lapide quædam, formǽque nonnullæ uiſuntur, ac Solis imaginem illam eſſe affirmant, minime humano artificio fabrefactā. Huic igitur deo ſacer erat Baſſianus. quippe natu maior, & ipſe potiſſimum ſacerdotio fungebatur, incedens barbarico cultu, tunicas indutus intextas auro, ac manuleatas, & ad pedes uſque demiſſas, cruráq; tota cōuelans ab unguibus ad femora, ueſtibus ſimiliter auro purpuráque uarijs, capite coronam geſtans pretioſorum lapidum coloribus florentē. Præterea integer æui cunctorúmque eius ætatis adoleſcentium formoſiſſimus. Quare congruentibus in unum forma corporis, atque ætatis flore, ſi-

mul habitu illo molliſſimo, facile eum Dyoniſi pulcherrimis imaginibus aſſimulabant. Hunc igitur ſacra celebrantem, chorúmque circa altaria barbarum in morem ad tibias fiſtulásque & omnifariam organa inſtaurãtem, curioſius inſpectabãt cum mortales alij, tum imprimis Romani milites, uel quòd genere imperatorio editũ ſciebant, uel quòd formæ uiribus omniũ in ſe oculos conuertebat. quippe tũ uicinus urbi illi exercitus erat, tuendæ Phœniciæ præpoſitus, deductus inde mox, ut in ſequentibus exponemus. Cum itaque quotidie religionis nomine milites ad templũ itarent, libenter ſcilicet adoleſcentem intuebantur. Erant autem ex ijs nonnulli Roma profugi Mæſæ familiares, quibus illa formam pueri admirantibus, incertum mentita, an uerum profeſſa, filium utique eſſe ait Antonini, quamuis alterius putaretur. quippe cũ ſuis natabus adoleſcentulis adhuc & formoſis rem habuiſſe, quo tempore ipſa in palatio ſimul cum ſorore agitabat. Ea res audita ab illis, ac ſenſim communicata reliquis commilitonibus, per uniuerſum denique exercitum uulgata eſt. Porro etiam aceruos habere nummorum Mæſa dicebatur, faciléque omnes militibus elargitura, ſi modo imperium ſuæ ſoboli reſtitueretur. Pollicentibus autem ſe eam cum ſuis, ſi noctu clanculum in caſtra ueniſſet, patentibus portis excepturos, atque Antonini filium imperatorem declaraturos, nihil ſcilicet recuſauit anus, decreta periculum quoduis adire, quàm uitam colere priuatam atque abiectam. Quapropter noctu clanculũ urbe egreſſa cum liberis nepotibúſq; ſuis, deducente ipſos profugorum militum agmine, facile in caſtra admittitur: ibíque puerum confeſtim milites uniuerſi Antoninum appellatum, atque indutum purpura cuſtodiebant. Tum commeatu omni ſimul cum ſuis na-

tis,& coniugibus,cæteríſque adeo rebus importatis,quas in uicis,agríſque propinquis habebant, ita ſe intus comparabant,ut etiam ſi opus foret,caſtrorum obſidionem exciperent. Quæ ubi nuntiata Macrino ſunt Antiochiæ moranti, dedito per exercitus rumore repertum Antonini filium,pecunias militibus elargiri Iuliæ ſororē,cum omnia quæcunque dicerentur,aut eſſe ullo modo poterant,pro ueris acciperentur,pendebant animis omnes,atq; eos ad res nouas moliendas,cum proprium Macrini odiū,tum Antonini memoriæ quædam quaſi commiſeratio ſubigebat,ſed in primis pecuniarum ſpes,ut multi iam ex ijs ad nouum Antoninum tranſfugerent. At Macrinus rem totam quaſi puerilem contemnens,conſuetámq; obtinens animi alacritatem,domi ipſe ſedens,unum è ſuis ducibus mittit, traditis copijs,quantæ ad rebelles expugnandos uiderentur ſufſfecturæ. Vt autem eò peruenit Iulianus (id enim nomen præfecto fuit)ac iam mœnibus ſuccedebat,ſtatim incluſi milites,puerum exercitui infeſto de turribus pinníſque oſtentare,uociferari Antonini filium, ſacculos quoq; nummorum plenos, eſcam ſcilicet proditionis attollere. At illi credito Antonini eſſe filium(& quoniam ſic uideri uolebant) facie quoque & liniamentis quamſimillimum exiſtimantes caput amputant Iuliano,mittúntque ad Macrinum. Ipſi reſeratis portis, uniuerſi in caſtra accipiuntur. Ita ſcilicet adauctæ copiæ , nonmodo ad excipiendā obſidionē,ſed ad conferendā quoq; manum,dimicandúmq; inſtructa acie ſatis futuræ,tranſfugarū etiam magna ui paulatim quotidie ſe aggregante. Quibus auditis Macrinus cū omni exercitu ad caſtra illa oppugnāda contendit. Antoninus autem militibus oppugnationem haud expectantibus,ſed congredi audentibus,copias omnes educit. Concur

rerunt autem inter ſe exercitus uterque, in Phœniciæ Syriæque finibus, acrius dimicante Antonini milite, conſcientia, metúque pœnæ, ſi uictus foret: cōtrà autem Macrini exercitu languidius remiſſiúſque prælium capeſſente, multíſque ſubinde ad Antoninum tranſfugientibus. Quo animaduerſo Macrinus metu ne planè omnibꝰ exutus copijs captiuus ageretur, nihil nō paſſurus contumeliæ, ſtante adhuc acie, chlamydem ſibi, cæterúmque imperatoriū detrahit ornatū: paucíſque è fœdiſſimis commilitonum comitatus, fugam occupat: detonſáq; barba, ne agnoſceretur, itinerario ueſtimento, capitéque ſemper conuelato, noctem diémque accelerabat, famam quoque ſuæ fortunæ præueniens: quippe ingenti ſtudio commilitones uehicula urgebant, quaſi Macrino adhuc rerum potente, magnis de rebus mitterentur. Ille igitur fuga euaſerat, quemadmodū diximus. Interea milites utrinque pugnabant: atque à Macrino quidem corporis cuſtodes, ac ſtipatores, quos prætorianos uocant, fortiter ſtantes, reliquum omnem exercitum ſoli ſuſtinebāt, uidelicet proceri homines, atq; ex omni numero delecti. Cætera omnis multitudo pro Antonino præliabatur. Sed ubi diu neque Macrinum iam ipſum, neque imperij ſigna conſpiciebant, qui pro illo certamen ſubierant, ignari ubinam foret, iaceret, an aufugiſſet, haud ſatis conſtitutum habentes, quod ſibi capiendum conſilium foret, neque periclitari diutius pro eo decreuerant, qui iam nuſquam compareret, & ſe permittere hoſtium poteſtati, quaſi deditícios captiuóſque uerebantur. Vt autem à captiuis audiuit Antoninus aufugiſſe è prælio Macrinum, mittit ſtatim nuncios, qui doceant fruſtra illos pro homine pauidiſſimo, ac fugitiuo decertare, ueniámque, & obliuionem omnium iureiurando pollicetur, ſtipatoréſque

iam tum ſibi illos adſciſcit. Igitur omnes re credita ceſſerunt. At uero Antoninus mittit illico, qui Macrinum conſequantur, cum iam plurimum uiæ præcepiſſet. Inuentus autem eſt in Chalcedone Bithyniæ urbe, grauiſſime ægrotans, ac perpetuo itinere attritus, latitãs in ſuburbano quodam, ubi illi caput abſciſſum. Dicebatur autẽ Romam properare, fretus popularibus ſtudijs: ſed tranſgredientem in Europã, anguſto Propõtidos freto, iámque Byzantio appropinquantẽ, uento aduerſo uſum perhibent, quaſi flatu ipſo ad ſupplicium retrudente. Tantum igitur abfuit Macrinus, quo minus perſecutores effugerit, finem uitæ ſortitus fœdiſſimum, qui Romam reuerti põſt uoluerit, quod ſtatim à principio facere oportuerat. Offendit autem conſilio pariter, atque fortuna. Ita ſcilicet occiſus eſt Macrinus cum filio Diadumeno, quem iam Cæſarem fecerat. Poſtea uero quàm exercitus uniuerſus Antoninum imperatorem conſalutauit, atque ille ſummam rerum ſuſcepit, rebus iam in Oriente, ut quæque maxime urgebant, ordinatis, ab auia ſcilicet, atque amicis (nam ipſe adoleſcens admodum, ac rerum erat imperitus) haud diu moratus, profectionem edicit. feſtinante in primis Mæſa ad Romanam aulam, cui tam diu inſueuiſſet. Sed ut Senatui populóque Romano res innotuit, omnes eum nuntium grauiter accepere. Sed parendum neceſſitati fuit, electo à militibus principe. Cæterũ incuſantes Macrini negligens ingenium, fluxóſque mores, neminem utique alium, ſed ipſum ſibi fuiſſe mali cauſam dictitabant. At uero Antoninus è Syria profectus, Nicomediæ hyemauit, ita poſtulante anni tempore. Statim igitur debacchari ſupra modum cœpit, cultúmque patrij numinis, cui dicatus fuerat, celebrare ſuperuacuis ſaltationibus, ueſtitum uſurpans luxurioſum, purpura intextum,

atque auro, monilibúſque, & armillis redimitus, coronas etiam ſuſtinens ad tiaræ modum auro lapilliſque pretioſis inſignitas. Forma habitus inter Phœniſſam ſtolam, ac Medorum amictum. nam Romanam ueſtem, aut Græcanicam planè aſpernabatur, è lana (ut ipſe aiebat) hoc eſt è re uiliſſima confectam. Neque niſi ſericas telas dignabatur, procedens identidem ad tibias, & tympana, uelut orgia numinis concelebraret. Hæc cernens Mæſa ac ferens iniquo animo, ſupplex illi perſuadere conabatur, ut Romanum aſſumeret cultum, ne urbem mox curiámque ingrediens, peregrino illo barbaricóque habitu ſpectantium oculos perſtringeret, inſolentes eiuſcemodi munditiarum, ac reputantes mulierculis quàm uiris congruentiores. Sed ille uerbis aniculæ contemptis, nec cuiquam prætereacredẽdum putans (quippe neminem circa ſe, niſi moribus conſimilem, ſuíſque obſecundantem uitijs habebat) cum retinendum ſibi quencunque illum cultum animo obſtinaſſet, decreuit abſens periculũ facere, quónam animo ſenatus populúſque Romanus laturi forent. Quare imaginem propriam maximis liniamentis, qua ipſe obire ſacerdotis munia uidebatur, ſimúlque figuram numinis, cuius ſacerdotium gerebat, depictam in tabula præmiſit Romam, iuſſis qui eam ferrẽt in media curia loco edito ſupra Victoriæ caput collocare, ut cum ſenatus haberetur, thura unuſquiſque adoleret, merúmque libaret. Edixit item ut omnes Romani magiſtratus, quíque publicæ ſacra facerent, ante alios deos, quorum meminiſſe inter ſacrificandum ſolent, deũ Helæagabalũ nuncuparent. Quapropter ut in urbem peruenit, nihil ſcilicet nouum Romani uiderunt, inſueti iam picturæ. Diuiſo igitur congiario in populũ (ut mos eſt imperium ſuſcipientibus) ſpectacula omnifariam æde-

bat magnificentiſſima, templúmque item maximum pulcherrimúmque deo erexit, plurimáſque circa templum conſtituit aras, ad quas quotidie mane taurorum hecatombas, & ouium magnam multitudinem immolabat. Coaceruatíſque ſupra aras omne genus odoribus, etiam ueterrimi cuiuſque optimique uini plurimas amphoras profundebat, ſic ut riui paſſim uini, ſanguiníſque promiſcue defluerent. Choróſque circum aras agitabat, nullis non organis conſonantibus, undique mulieribus Phœniſſis curſitantibus in orbem, cymbaláque inter manus habentibus, aut tympana, omni circunſtante ſenatu atque equeſtri ordine ad theatri formam. Exta porrò uictimarum atque aromata intra lances aureas, capitibus impoſita geſtabant, non quidem famuli aliqui, aut humiles perſonæ, ſed præfecti exercitibus, & quicunque maximas dignitates obtinebant, induti tunicas talares ac manuleatas, undíque in medio purpuram ferentes, ſed & lineis calciamentis utebantur, quemadmodum uates in eis regionibus conſueuerunt. Porrò ingentem ſe honorem tribuere putabat, quibus eiuſcemodi ſacrificia participaret. Sed quanuis inſtaurare choros, & ſacra facere perpetuo uideretur, plurimos tamen ex illuſtribus uiris atque opulentis interfecit, delatos ſibi, quòd parum læti illiuſmodi uita etiam in ipſum quandoque cauillarentur. Duxit præterea uxorem illuſtriſſimam Romanam fœminam, quam etiam Auguſtam appellauit, cúmque ea tamen paulopoſt diuortium fecit, ademptíſque honoribus priuatam colere uitam iuſſit. Poſt illam uero captum ſe amore ſimulans, ut aliquid uirile ſaltem facere uideretur, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe & uirginem perpetuo uolunt, abreptam è templo pro uxore habuit. Ita mœſtum tan-

to flagitio ac piaculo ſenatum per epiſtolam conſolatus, humanum eſſe id peccatum, captum ſe illius amore. Cæterum ſacerdoti congruere ſacerdotis nuptias, ob ídque etiam auguſtiores futuras. Sed eam quoque paulopoſt dimiſit, tertia uxore ducta, quæ referre ſuum genus ad Commodũ dicebatur. Neque uero humana tantum matrimonia ludebat, ſed etiam deo ſuo quærebat uxorem. Itaque Palladis ſimulacrum, quod occultum Romani, neminíque uidẽdum colunt, in cubiculum ſuum tranſtulit: immotúmque ad eam diem, ex quo Ilio auectum fuerat, præterquam cum templum conflagrauit, ipſe emouit ſedibus, eámque deam ſui dei coniugem in aulam imperatoriam adduxit. Dein cordi eſſe negans deo belligeram uxorem atque armatam, ſimulacrum Vraniæ iuſſit afferri. Quod ſcilicet Carthaginienſibus, omnique Africæ uenerabile, poſitum fuiſſe à Phœniſſa Didone creditur, quo tempore antiquam Carthaginem diſſecto corio ædificauit. Hanc Afri Vraniam uocant, Phœnices Aſtroarchen, Lunam eſſe affirmantes. Congruere igitur aiebat Antoninus matrimonium Solis & Lunæ. Itaque & ſimulacrum afferri iuſſit, & auri quicquid in templo erat, pecuniámque deo ſuo dotis nomine dari præcepit. Quod ubi allatũ eſt, ac propè Helæagabalum conſtitutum, iuſſit urbe tota Italiáque feſtos dies, celebréſque & lætitiæ plenos, publicæ priuatímq; quaſi dijs nubẽtibus agitari. Fecit & in ſuburbano templũ maximum, ac magnificẽtiſſimum, in quod anno uertente deum ſuum adulta iam æſtate deducebat, ludíſq; curulibus & ſcenicis, epulíſque & peruigilijs populũ à ſe oblectari arbitrabatur. Ipſum porrò dei ſimulacrũ impoſitum uehiculo, quòd eſſet auro pretioſíſque lapidibus exornatum, deducebat ex urbe in ſuburbanum, trahẽ-

tibus equis ſeiugibus, emaculato candore, ac magnitudine præcellentibus, auróque multo, & phalerarum uarietate conſpiciendis. Neque enim quiſquam mortalium eum inſcenderat currum, ſed circunſtabant omnes quaſi aurigantem deum. Antoninus autem retrorſus currens, ac ſimulacrum ipſum aſpectans, currum antecedebat, frenos manibus retinens, totúmque iter ita retrorſum currens, ac deum ſemper aſpectans confecit. Ac ne caderet, laberetúrque, ignarus quò tenderet, auroſam ſubſtrauerant harenam, militéſque eum utrinque retentabant, quo tutius retrocederet, diſcurrente etiam cum facibus utrinque populo, & coronas floréſque iaciente. tum deorum omnium ſimulacra, & quicquid conſpicuum in templis, principatúſque inſignia, & pretioſiſſima ſupellex, equites item, & exercitus uniuerſus pompam illiuſmodi comitabantur. Vbi autem deduxerat, atque in templo conſtituerat, ſacris iam celebritatibúſq; peractis, maximas altiſſimáſque turres ad idipſum extructas conſcendebat. inde ſcilicet in plebē miſſilia ſparſurus, aurea uidelicet argenteáque pocula, ueſtéſque, & lintea omne genus, beſtias præterea cicures omnes, exceptis ſuibus, quibus ipſe (ut mos eſt Phœnicibus) abſtinebat. Multi igitur inter rapiendum periere, partim inuicem proculcati, partim militum contis tranſfixi, ſic ut ea celebritas calamitatem quàmplurimis attulerit. Ipſe identidem aurigans, aut ſaltans conſpiciebatur, quippe ne latere quidem ſua patiebatur flagitia, procedens etiam in publicū pictis oculis, geníſque purpuriſſatis, faciémque ſuapte natura formoſam indecoris coloribus inficiens. Quod animaduertens Mæſa, ac ſuſpectans militum indignationem, metuénſque ne ſi illi quid accidiſſet, ipſa rurſus in priuatam uitam relaberetur, perſuadet leui alioqui ſtolidó-

que aduleſcēti,ut ſibi conſobrinum ſuū,nepotémque ipſius ex altera filiarum Mammæa *prognatum adoptaret.* Ita *ad gratiam locuta,oportere iam ipſum ſacerdotio, religionique numinis uacantem bacchari,ac deum celebrare orgia:ſufficiendum autem alterum, qui res curaret humanas,quique illi principatum uacuum ab omni moleſtia curáque præſtaret.* Neque *tamen peregrinum aliquem, aut alienum hominem requirendū, ſed conſobrino potiſſimum id honoris tribuendum.* Is *erat* Alexianus,*qui tum nuncupabatur* Alexander, *auito ipſo nomine in* Macedonis *regis nomen commutato.* Nam *eum regem fama per ſe celebrem,etiam magnopere coluerat* Antoninus Seueri *filius, quem fuiſſe amborum parentem perſuadere anus conabatur,iactato filiarum inceſto,quo illi magis,magíſque à militibus diligerētur.* Quare Cæſar *declaratus* Alexander, *conſúlque factus cum* Antonino *eſt,ſenatu ſcilicet per ridiculum decernente,quod ille uoluerat, hoc eſt, uideri ipſum patrem,qui natus annos foret circiter quatuordecim:*Alexandrum *uero filium,qui tum duodecimum attigiſſet.*Po*ſtea igitur quàm* Alexander Cæſar *eſt appellatus,uolebat eum ſtatim* Antoninus *ſuis illis inſtitutis imbuere, ut ſcilicet choros agitans, ſaltánſque, & ſacerdotij particeps, ueſtitu eodem,atque artibus uteretur: quē tamen mater* Mā*mæa ab omni illa fœditate uindicabat,ſummis clam doctoribus omnium diſciplinarum, modeſtiámque edocens, ac palæſtra,uirilibuſque gymnaſijs inſuefaciens,* Græcí*ſque eum pariter &* Latinis *literis inſtituens.* Quibus *rebus magnopere* Antoninus *indignabatur, iāque adoptionis,imperij'q; participati pœnitebat.* Quapropter *omnes illius doctores aula exegit, quoſdámque illuſtriores partim morte,partim exilio affecit,ridiculas allegans cauſas,*

quòd filium ipſius corrumperent, neque agitare eum choros, atque ebacchari ſinerent, ſed ad modeſtiam componerent, & uirilia officia edocerent. Eóque uecordiæ prouectus eſt, ut omnes ſcenicos artifices, ac theatricos ad maximas imperij dignitates promoueret. Quippe exercitibus ſaltatorem quendam præfecit, qui olim iuuenis publice in theatro operas dederat. Alium item è ſcena iuuentuti, alium ſenatui, alium etiã equeſtri ordini præpoſuit. Aurigis item & comœdis, mimorúmque hiſtrionibus, maxima imperij munia demandabat. Seruíſque ſuis, aut libertis (ut quiſque turpitudine reliquos anteibat) procurationes tradebat prouinciarum. Ita rebus omnibus, quæ grauia olim honeſtáque cenſebantur, per omnem contumeliam, ac temulentiam debacchantibus, cum cæteri omnes, tum in primis Romani milites indignabantur, contemnebántque eum, utpote uultum componentem elegantius, quàm fœminam probam deceret. Inſuper aureis monilibus, molliſſimóque ueſtitu, haud quaquam uiriliter ornatum, ſaltantémque in conſpectu omnium. Quare propenſiores animos in Alexãdrum habebant, ſpémque meliorem in puero modeſte & continenter educato, ſeruabántque eum diligenter omnes ab inſidijs Antonini. Mater autem Mammæa neque poculentum aliquid, neque eſculentum guſtare puerum ſinebat, quod ab illo mitteretur. Cocis autem & pincernis utebatur puer non quidẽ imperatorijs, aut communibus, ſed quos mater tantum delegerat, ac ſpectatæ fidei futuros arbitrabatur. Dabat item furtim pecunias mater, quas ille inter milites clanculum diuideret, ut eorum beneuolentiã etiam pecuniæ pignore (hãc enim ill. potiſſimum ſpectant) haberet autoratam. Quæ intelligens Antoninus, nihil non inſidiarum Alexãdro, matríque inten.

debat. Quas tamen omnes arcebat prohibebátque communis auia Mæſa, mulier alioqui acerrima, multóſque annos in aula cum ſorore ſua Iulia Seueri coniuge commorata. Nihil itaque eã latebat, quod Antoninus moliretur, homo ſuapte natura futilis, & qui omnia quæ placerent propalam loqueretur atque ageret. Poſtea uero quàm inſidiæ parum procedebant, detrahere puero Cæſaris honorem decreuit. Itaque neque ſalutari, neque iam foras procedere patiebatur. Milites autem magnopere illum requirebant indignantes, ſiquidem imperiũ quoque adimeretur. Sed Antoninus famam uulgauit, quaſi iam obiiſſet Alexander, ut ſcilicet periclitaretur, quónam id animo laturi milites forent. At illi nuſquã comparẽte puero, præterea animis rumore illo exulceratis indignabundi, neque ſolitã cuſtodiam miſerunt Antonino, & incluſi caſtris uidere Alexandrũ uelle in ipſo templo dictitabant. Eo metu ictus Antoninus, Alexãdro ſecum in uehiculo imperatorio conſidẽte, quod erat auro multo gemmíſque exornatũ, contendit in caſtra. Cæterum portis reſeratis accepere utrunque milites, atque in templum caſtrorum deduxerũt, ſalutantes ſupra modum, & lætis clamoribus proſequentes Alexandrũ, ſpreto propemodum Antonino. Quæ ille ægreferens, cum in templo caſtrorum pernoctaſſet, iratus militibus, notatis qui Alexãdro acclamauerant, quaſi ſeditionis & tumultus autoribus, arripi omnes ad ſuppliciũ imperauit. Quod illi ægreferẽtes, atque Antoninum iã antea quoq; peroſi, cum tollere è medio principẽ fœdiſſimum optarent, ſuiſque cõmilitonibus ferre ſuppetias, rati hoc eſſe tẽpus ipſum ſtatim Antoninũ, matrémque Soæmidem, quæ forte illic aderat, interfecerunt, cúmque eis ſeruos, miniſtróſque omnes ſcelerũ, quicunque tum in ea caſtra conuenerant. Cæterũ

Antonini, & Soaenidis cadauera trahenda per contumeliam plebi tradiderunt: quae diu per totam urbem raptata ac dilaniata, poſtremo in cloacas abiecta ſunt, ut inde ſcilicet in Tyberim deferrentur. Sic Antoninus ſexennium imperio occupato, uitáque (ut diximus) acta ſimul cum matre occiſus eſt. Milites autem Alexandrum imperatorem conſalutatum in aulam Palatinam deduxerunt, adoleſcentulũ admodũ, atque adhuc auiae praeceptis obtẽperantem.

HERODIANI LIB. VI.

Q*VEM igitur habuerit finem uitae maior Antoninus, in ſuperioribus demonſtratum eſt. Alexander autem poſt illũ nomen inſignid-que gerebat imperij. Caeterum negotiorum adminiſtratio, ac principatus gubernacula, mulieribus incumbebant, omnia trãſferre ad modeſtiam grauitatémque conantibus. Quippe iam primum ſedecim ordinis ſenatorij uiros, aetatis grauitate, uitaéque ſanctimonia praecellentes, aſſeſſores principis, & conſiliarios delegerũt, nihilque aut dicebatur, aut agebatur, niſi illorũ accedẽte ſuffragio. Grata igitur populo, militibúſque ac ſenatui praeterea forma principatus erat, ex contumelioſiſſima tyrannide ad optimatiũ gubernationẽ redacta. Igitur primò deorum ſimulacra, quae ille proprijs ſedibus extulerat, ſuis quaeque templis, delubris, faniſque reſtituerunt. Deìn quos ille temere, aut uitiorũ nomine, ad honores dignitatéſque extulerat, ſubmotos inde, ad priſtinã uitam omnes artificiúmque redegerũt. Res autẽ cunctas, atque adminiſtrationes, ciuiles quidẽ, & forenſes, inſignibus doctrina uiris, legũmq; peritiſſimis, militares autẽ claris bellica uirtute ho-*

minibus cõmendabant.Cúmque diu ad hunc modũ regeretur imperiũ,Mæſa iã extremæ ſenectutis diem ſuũ obijt, honores adepta imperatorios,atque (ut mos Romanis eſt) inter diuas relata.At Mãmæa cernens iam ſolã ſe filio reliquam,præeſſe ad eundem modũ,moderaríque ſtudebat. Cúmque adoleſcentẽ ſummã habere iam cerneret autoritatem,metu ne uiuida ætas in ſumma poteſtate licentiáq; rerum,in cognata aliqua impingeret uitia,undiq; aulã ſeruabat,neque adiri à quoquã adoleſcentẽ patiebatur,cuius uita moréſque improbarẽtur,ne ſcilicet bona indoles corrũperetur,prouocantibus appetitũ eius iam uigentẽ aſſentatoribus in extremas libidines.Perſuaſerat autẽ, ut actibus incubaret meliore diei parte,ídq; faceret quàm ſæpiſſime,ne quod ſpatiũ ſupereſſet uacandi malis artibus occupato rebus potioribus,ac neceſſarijs imperanti. Cæterum ſuapte natura ſuberat Alexãdro mite manſuetúmque ingeniũ, propenſúmque ad humanitatem, quod ipſum ætas etiã conſequens declarauit. Quippe annis quatuordecim anæmaton,hoc eſt citra ſanguinem geſſit imperiũ, ne uno quidem occiſo. Licet enim permulti maximis criminibus impegerint,tamẽ ab illorum cæde ſemper abſtinuit: quod utique nõ facile à quoquam omniũ imperatorum, qui qui Marco ſucceſſerint,factum obſeruatúmque inuenies. Neminem quiſquam illo imperante commemorare poteſt,cui mors indemnato ſit illata.Matrem uero etiam incuſabat, eíque grauiter ſuccenſebat,quòd eſſet pecuniæ auidior,& opum cumulandarũ ſtudioſior uidebatur.Etenim cum ſimularet ideo ſe theſauros congerere Mãmæa ut ſuppeditare Alexandro poſſet quod is facile abũdantérque ſuis largiretur militibus,proprios domi theſauros extruebat.Quæ res imperatori notam infamiæ attulit,quòd illo ſcilicet in-

uito, atque indignabundo etiam, mulier auida per fraudem bona quorundã, atque hæreditates ſuppilabat. Dedit *item filio in matrimonium puellam patricij generis, quam etiam marito charã gratámque imprimis, eadem paulopoſt aula per omnem contumeliam exegit.* Et *cum ipſa tantum uocari* Auguſta *uellet, eámque appellationem puellæ inuideret, eo contumeliarũ prouecta eſt, ut puellæ pater quamuis magnæ apud* Alexandrũ *generũ autoritatis, impatiens* Mãmææ *iniuriarũ, quas ipſi natǽque inferebat, confugerit in caſtra, gratiam ſe habere* Alexãdro *dictitans habiti ſibi honoris: cæterum* Mãmæam *accuſans, nihil nõ contumeliæ inferentem.* Quare *indignata mulier interfici eum quidẽ iuſſit, puellam uero ædibus imperatorijs exactam, in* Africam *relegauit.* Hæc *autem omnia fiebãt inuito, coactóque* Alexandro. *quippe illi mater ſupramodũ imperitabat, ac dicto audientem ſemper habebat: ut hoc tantum reprehendi in* Alexandro *poſſit, quòd manſuetudine nimia, & reuerentia maiore quàm oportuit, etiã contra animi ſui ſententiam matri obſequeretur.* Igitur *cum ad hunc modum tredecim annos (quod quidem ad ſe attineret) ſine querela cuiuſquam imperiũ gubernaſſet, ecce tibi haud opinato literæ è* Syria Meſopotamiáque *redditæ à ducibus, in quibus ſcriptum eſſet,* Artaxerxẽ Perſarum *regem* Parthis *iam deuictis, atque* Artabano, *qui rex magnus primus appellatus eſt, duplicique diademate utebatur, non ſolum* Orientis *regno, ſed uita quoque expulſo, ſubigere uicinos barbaros, ac ſibi uectigales facere: neque iam intra fluuium* Tygrim *tenere ſe, ſed ſuperatis ripis, ac* Romani *finibus imperij, excurrere per* Meſopotamiã, Syriáque *minitari: omnémque* Europæ *oppoſitam continentem, quæ mari* AEgæo *fretóque* Propontidos *termina-*

tur, atque Aſiæ nomen habet, ceu ueterem Perſarũ poſſeſſionem ſibi uindicare: quòd iam inde à Cyro, qui primus imperium à Medis in Perſas tranſtulit, ad Darium uſque extremum Perſarũ regem, cui regnum Alexander abſtulerit, cuncta olim Ionia Caridque tenus à Perſarum ſatrapis gubernarentur. Quare ſui muneris eſſe curare nunc ut uetus atque integrũ imperiũ Perſis reſtitueretur. Quibus intellectis Alexander atque haud mediocriter re ſubita inopinatáque perturbatus, quippe in altiſſima pace educatus à puero, atque urbanis delicijs innutritus, conuocato prius amicorũ conſilio, decreuit legatos cum literis mittere, qui ſpem barbari, conatúſque inhiberent. Igitur literæ in hanc ſententiam compoſitæ, Oportere illũ ſuis finibus contentum, nihil rerum nouarum moliri, neque ſublatum uana ſpe ingens excitare bellũ. Debere unumquenque ſuis fortunis acquieſcere. Non perinde ſibi pugnam proceſſuram aduerſus Romanos, ut aduerſus uicinos, & eiuſdem corporis barbaros. Admonebat præterea uictoriarum, quas contra eos Auguſtus ac Traianus, Luciúſq; item & Seuerus adepti fuiſſent. Huiuſcemodi literis Alexander perſuaſurum ſe Barbaro, metu ſcilicet perterrito, pacem quietémque arbitrabatur. Quibus ille contemptis, rémque armis potius quàm uerbis gerendam ratus, tum uero ferociſſimus ingruere, decurſáque ac perequitata Meſopotamia omni, prædas agere, atque oppugnare Romanorũ caſtra impoſita fluminum ripis, quæ ſcilicet imperij limites tuerẽtur. Cúmque homo eſſet natura glorioſus, ac ſublimes animos gereret, ſucceſſu rerũ inopinato ſubacturũ ſe omnia uidelicet exiſtimabat. Neq; enim parua erant, quæ illius animum ad maius concupiſcẽdum regnum inflãmabant. Primus nanque ipſe Parthis bellũ inferre auſus, Perſarum

recepit imperiũ. Siquidẽ poſt Darium illũ, cui regnum Macedo Alexãder abſtulerat, permultis ſanè annis Macedones ipſi, quique Alexãdro ſucceſſerũt, diuiſas inter ſe Oriẽtis Aſiæque totius regiones gubernarunt. Sed ortis inter ipſos diſcordijs, ac frequentibus bellis attrito Macedonum robore, primus Arſaces Parthus perſuaſiſſe earum regionum barbaris memoratur ut à Macedonibus deficerent: impoſitóque ſibi diademate, Parthorũ barbarorúmq; uicinorum conſenſu & ipſe regnum tenuit, & poſteris reliquit ad Artabanum uſque regem. quo interfecto Artaxerxes, regnóque Perſis reſtituto, uicináque Barbaria per uim ſubacta, facile iam Romanam quoque potentiã laceſſebat. Quæ ubi Alexandro Romæ agenti nuntiata ſunt, minime iam ferendam putans inſolentiam barbari, uocantibus illuc ſe ducibus, ægre ſcilicet tandem, contráque animi ſui ſententiã ad expeditionem ſe comparat. Igitur in Italia, prouincijſque reliquis delectus habebantur cunctorũ, qui uel habitudine corporis, uel ætatis uigore, idonei fore ad pugnã uiderentur. Motúſque ingens omnibus Romani imperij regionibus extitit delectibus habendis, qui tantæ barbarorum multitudini pares forent. At uero Alexander, urbanis omnibus militibus conuocatis in campum, conſcenſóque tribunali in hanc ſententiam uerba fecit,

Cuperem, commilitones, eiuſcemodi habere orationem apud uos, quæ & dicenti mihi, ut conſueuerat, ornamentum, & uobis audientibus lætitiam conciliaret. Nam cum multos annos pacem agitauerimus, ſiquid noui nunc audieritis, fortaſſe quaſi præter ſpem acciderit, expaueſcetis. Decet autem uiros fortes atque moderatos optima quidem optare, ſed ferre quæcunque incidant. Vt enim quæ cum uoluptate agimus dulcia, ita quæ cũ uirtute glorioſa ſunt. At-

que ut is qui prior laceſſit, ipſe ſibi iniurius uidetur: ita qui propulſat iniuriam, confidentior ex conſcientia fit, atque ex iuſtitia ſpē bonam mutuatur. Artaxerxes *uir* Perſa, *poſteaquàm* Artabanum *dominum ſuum interfecit, atque ad* Perſas *imperium tranſtulit, etiā noſtra arma laceſſere deſpecta maieſtate* Romana, *& iam incurſare ac uaſtare noſtras prouincias aggreditur.* Huic *ego per literas à principio ſtudui perſuadere, ut inexplebilē illam uecordiam omitteret, néue aliena concupiſceret.* At *ille barbara inſolentia prouectus, neque ſe continere ſuis ſedibus iam uult, & nos ad pugnam prouocat. ne cunctemur igitur, néue prælium detrectemus: ſed quicunque ſeniores hîc adeſtis, admonete quamprimum illum trophæorum, quæ plurima aduerſus barbaros* Seuero *atq;* Antonino *parēte meo ducibus excitaſtis.* Quibus *autem ætas integra eſt, laudem hanc in primis ac gloriam concupiſcite, ut intelligant omnes ſcire uos non ſolum pacem manſuete ac reuerēter colere, uerumetiā cum res poſtulat fortiſſime præliari.* Quippe *barbari ut cedentibus detrectantibúſque acriter inſtant, ita repugnantibus minime reſiſtunt.* Neque *enim illis collata acies ſpem uictoriæ pollicetur, ſed excurſibus fugáque utentes, lucrari ſe demum putant, quæ ſcilicet rapuerunt.* At *nos cum omnia compoſita ordinatáque habeamus, tum illos uincere ac profligare ſemper didicimus.*

Talia *quædā locutum* Alexādrum *alacri uociferatione milites exceperunt, ac ſe promptiſſimos ad bellandum oſtenderunt.* Ille *diuiſo largiter ſtipendio, iubet ad iter accingi: mox ad eam ferme ſententiā locutus in ſenatu, diem diſceſſui præſtituit.* Quæ *ubi aduenit, ſacris de more peractis, deducēte ſenatu, populóq; uniuerſo* Roma *proficiſcitur, reſpectans identidē, ac lachrymans.* Sed *neque popula-*

rium quiſquam fuit, qui ſiccis oculis aſpexerit abeuntem: quippe omnem multitudinem ſui cupidam habebat, educatus ab ipſis, imperióque tam multos annos modeſtiſſime adminiſtrato. Cæterum feſtinato itinere cum Illyricas e*tiam gentes, exercitúſque luſtraſſet, magnis inde quoque uiribus collectis,* Antiochiam *contendit.* In *ea ciuitate, quæ belli uſus poſtularet, diligenter comparabat, exercendis etiam militibus, ac cæteris bellicis muneribus pertractandis intentus.* Viſum *igitur illi eſt legationem iterum mittere ad* Perſarum *regem, quæ de pace, amicitiáque cum illo ageret.* Nã *cum ipſe iam afforet, minime deſperabat, aut perſuaſurum quæ uellet, aut certe perterrefacturũ.* Enimuero Barbarus Romanos oratores *re infecta domum remiſit: ipſe quadringentos è ſuis proceritate inſignes, ueſtitúque eleganti, auróque exornatos, equis atq; arcubus conſpicuos legatos ad* Alexandrum *mittit, perterritum iri* Romanos *putans aſpectu illo, cultúque* Perſarum. *Legationis eius hæc erat ſententia,* Iubere *magnum regem* Artaxerxem Romanos, *eorúmque principem* Syria *omni,* Aſiáque *quæcunq; ex aduerſo* Europæ *ſita eſt, decedere: ſinere* Perſas Ionia, Cariáque *tenus dominari, omnibúſque ijs regionibus, quas mare* AEgæum, Pontúſque *diſterminat.* Hæc *afferentes legatos quadraginta comprehendi* Alexander *iubet, omníque adempto cultu in* Phrygiam *relegat, uicis agríſque conceſſis quos colerent, contentus hoc ſupplicio interdicti in patriam reditus. quippe occidere nefarium facinus, miniméque uirile arbitrabatur, neque in acie captos, & ſui regis mandata executos.* His *ad hunc modum peractis, comparante iam ſe ut fluuios tranſgrederetur* Alexandro, *ac* Romanorum *exercitum in* Barbarorum *agros deduceret, defecerunt ab illo milites nonnulli ex*

AEgypto acciti,neque non in Syria quoque res nouas contra imperium moliti alij, ſed uniuerſi tamen oppreſſi ſtatim, ſupplicióque affecti ſunt. Quoſdam etiam exercitus in regiones alias tranſtulit Alexander,ut inde barbarorum incurſiones facilius arcerentur. Quibus ordinatis rebus,magnóque iam coacto exercitu, cum primum ſe haud imparem fore aduerſariorum copijs credidit, de amicorum ſententia milites trifariam diſtribuit: ſic ut unam partem iuberet, ſpectantem ad Septentriones, facere iter per Armeniam,quæ regio amica Romanis uidebatur,atque illinc Medorum fines incurſare. Alteram item ad Septentrionem,per Barbarorum agros contendere,ubi confluentes Tigris & Euphrates,denſiſſimis paludibus excipi, atque ob id eorum latere egreſſus dicuntur. Tertiam porrò exercitus partem, ipſe adducturū ſe aduerſus barbaros medio iam itinere pollicebatur. Ita enim putabat diuerſis itineribus imparatos eos, ac ſic nec opinantes oppreſſurum, Perſarúmque copias ſemper ingruentibus Romanis occurſantes,diſtractum iri,atque imbecilliores futuras minúſque ordinatæ prælium ſuſcepturas. Neque enim mercenario milite utuntur barbari,quemadmodū Romani conſueuerūt:neque ſtatiuis caſtris exercitus habent,qui bellorum actibus exerceãtur: ſed omnis multitudo uirorum, nonnunquam autem mulierū quoque regis congregantur imperio,quæ mox bello peracto,ſuas protinus in ſedes dimittitur, ea demum præmia belli referens, quæ cuique ex rapina ſuperfuerint. Arcubus autē,& equis non in prælio tantum more Romanorum utuntur, ſed à pueritia uſque enutriuntur unà,uenatu inuigilantes, pharetratíque ſemper,ac nunquam ex equis deſiliētes,ſiue bellū gerant,ſiue feras conficiant. Sed hoc Alexandri conſilium,etſi lōge o-

ptimum prima ſpecie uidebatur, ſtatim tamen fortuna deſtituit. ſiquidem exercitus contendere per Armeniā iuſſus, uix ægréque ſuperatis eius regionis aſperrimis præruptiſſimiſque montibus, quanquam æſtas tolerabilius iter faciebat, impetu in Mediam facto, uicos concremauit, prædámque abegit. At rex Perſarum intellecta re, confeſtim quammaximis potuit copijs auxilio adfuit. Cæterū arcere illinc Romanos minime poterat: quippe aſpera regio peditibus quidē ſtabilē greſſum, facilémq; trāſitum præbebat. At barbarorū equitatus montiū aſperitate, & curſum difficiliorem, & iter habebat impeditius. Nūtiatum dein regi eſt, exercitum alterum Romanorum, Parthorum in agros, quà ad Orientem ſpectant, impetum feciſſe. Quare metuens ne Parthis facile ſuperatis, mox in Perſiā graſſarentur, relictis copijs quantæ ad tuendam Mediam ſatis fore uidebantur, ipſe cum toto exercitu ad Orientis partes accelerabat. Cæterum exercitus Romanus comparente ac repugnante nullo negligentius iter faciebat, ratus Alexandrum cum tertia parte copiarum quæ maximæ ualentiſſiméque forent, in medios incurriſſe barbaros. Itaque reſtitantibus illis, atque ob id exercitum retentantibus, minime ſibi properandum putabant, ut qui ſe tutos crederent, præſtituto antea loco, in quē pariter uniuerſi cum præda abacta, captiuíſque omnibus conuenirent. Sed eos Alexāder fefellit: neque enim aut ipſe uenit, aut exercitū adduxit, incertū metúne proprio, ne ipſe imperiū tuendo uita periclitaretur, an quia mater retinuerit, muliebri pauore, & charitate filij nimia. Siquidem omnes illius generoſos ſpiritus retundebat, ſuadens alios potius periculis exponeret, quàm ipſe in acie conſiſteret. Quæ res exercitum Romanum fines barbarorum ingreſſum, planè

prodidit. Etenim Perſarum rex omnibus copijs occurrens imparatis,minimeque expectantibus,quaſique intra retia undique concludens,omnem Romanorum exercitum profligauit. Quippe pauci plurimis reſiſtere haud poterant, ſempérque nudas corporis partes armis aduerſus impetum ſagittarum protegebant, ſatis præclare agi ſecum exiſtimantes, ſi nulla edita pugna integri receſſiſſent. Sed cũ aliquandiu confertim clypeis ſeſe quaſi muro circunſepſiſſent , atque omnes undique uelut urbs aliqua oppugnarentur,conſauciarentúrque, tandem ubi diu fortiter reſtiterant,occidione occiderunt.ingens hæc calamitas,& qualis nulla facile memoratur,Romanis incidit,amiſſo ingenti exercitu, uel fide uel robore cuilibet antiquorum exercituum conferendo.Perſam uero maiorum ſpe rerum impleuit tantarum ſucceſſus rerum.Quæ ubi nunciata Alexandro ſunt, grauiſſime tunc ægrotanti, ſiue ex mœrore animi, ſiue inſolentia cæli , cum ipſe tulit moleſtiſſime, tum exercitus omnis grauiter imperatori ſuccenſebat . Quippe ipſius mẽdacio minime ſignis ſeruatis, proditos ab eo ſuos milites dictitabant.Cæterum Alexander morbi cælique illius æſtuoſi impatiens,laborãte pariter omni exercitu,maximéque Illyricianis qui humido hybernóque cælo inſueti,largiúſque cibum capientes,lætaliter ægrotabant, redire Antiochiam conſtituit , accitis etiam eò militibus, qui montium tamen atque hyemis aſperitate attriti,pauciſſimis tantum reliquis,perierãt .Copias autẽ quas ſecum Alexander habebat Antiochiã reduxit,multis inde quoque amiſſis.Quare magnum exercitui mœrorem, magnum Alexãdro dedecus ea res attulit, cum ſcilicet omnibus locis fortuna illius conſilium feſellerit.Siquidẽ plurimi è triplici illo exercitu(ita nãq; diſtribuebat)deſyderati

ſunt diuerſis calamitatibus,morbo, ferro,frigore. Vt uero *Antiochiam peruenit* Alexāder, *facile & ipſe conualuit, ſpiritu illo cæli,& aquarū abundantia poſt æſtuoſos* Me*ſopotamiæ calores refectus , & milites uniuerſos recreauit,conſolatus etiam mœſtitiam illorum pecunijs elargiendis: id enim ſolum ualere ad conciliandos militum animos arbitrabatur.* Copias *autem inſtaurabat, comparabátque de integro,quaſi iterum in* Perſas *exercitū deducturus, ſi moleſti eſſe pergerent, neque ab iniuria deſiſterent.* Sed *& rex* Perſarum *dimiſiſſe milites ſuam quenque domum nuntiabatur.*Nam *quanuis bello ſuperiores fuiſſe barbari uiderentur , tamen prælijs crebris in* Media Parthiáque *geſtis pars ceciderant,alij attriti & ſaucij ſuperfuerant.*Neque *enim ſegniter* Romani *deuicti, ſed ipſi quoque interdum exitioſi hoſtibus,nulláque adeo re magis perierunt,quàm quoniam pauciores deprehēſi.* Nam *cum fere par utrinque numerus cecidiſſet ,reliquiæ illæ barbarorum non quidem fuiſſe uiribus ſuperiores,ſed numero uidebantur.*Cuius *rei argumentum eſt , quòd triennio mox,aut quadriennio barbari nequaquam arma reſumpſerunt.*Quibus *intellectis* Alexander Antiochiæ *commorabatur,hilariórque iam & liberior, laxatis bellorum curis, urbis eius delicijs indulgebat .* Enimuero *putante illo tum quieturos* Perſas,*aut ſanè multum ſpatij, moræq; interceſſurum,priuſquam exercitū de integro cogerent,haud facile,cum ſemel diſſipatus eſt,in unum coeuntem, utpote incertum atque inordinatū, uulgúſque potius quàm exercitum,tantúmque commeatum habentem,quantum ſibi unuſquiſque ad præſentem uſum domo attuliſſet,præterea ægre filios uxoréſque & ſedes proprias relinquentem, ſtatim nuntij liter æque ab* Illyricis *procuratoribus adfuerūt,*

qui eum uehemēter perturbarent, curámque animo maiorem iniȷcerent. quippe ſignificabant Germanos Rhenū Danubiúmque tranſgreſſos, Romanos in fines hoſtiliter intraſſe, oppugnaréque iam exercitus ripis inſidentes, pérq; urbes & uicos magnis copijs excurrere. quapropter haud leuiter Illyricas nationes conterminas uicináſque Italiæ periclitari. opus eſſe igitur ipſius præſentia, totóque quātum ſecum exercitum haberet. Hæc & formidinem Alexādro, & Illyricis militibus mœſtitiam attulerunt: quippe duplici ſe calamitate uſos intellegebant, quòd & ipſi male accepti in acie aduerſus Perſas fuerant, & ſuos domi cæſos à Germanis audiebant. quare indignabantur, atq; Alexandro ſuccenſebant, tanquam res in Oriente prius uel metu uel negligentia prodidiſſet, nunc autem rebus ad Septentrionem uocantibus, metu cunctaretur. Erant autē Alexander iam atque amici illius etiam de ipſa Italia ſoliciti: neque enim par periculum à Perſis, atque à Germanis impendebat. Nam qui ſub Orientem habitant magno terrarū maríſque interuallo diſcreti, Italiæ uix nomē audiūt. At Illyricæ gentes anguſtæ uidelicet, neque multum agri Romanis ſubiecti poſſidentes, ſolæ diſcrimen faciunt inter Italiam atque Germaniā. Edicit itaque profectionem ingratis atque ægreferēs, ſed urgente tamen neceſſitate. Relictis autem copijs quātas fore ſatis tuendis Romanis ripis arbitrabatur, caſtriſq; & caſtellis diligentius communitis, ac præſidio firmatis, ipſe aduerſus Germanos cum reliqua omni multitudine approperabat. Cōfectóque celeriter itinere, conſtitit ad Rheni ripas, atque ibi res ad bellū neceſſarias cōparabat. Pontémque primo iunctis inter ſe nauigijs fecit in Rheno flumine, ut per eū exercitus tranſgrederetur: quippe hi maximi fluminū ſub Septentrione feruntur

Rhenus ac Danubius,*quorum alter* Germanos,*alter* Pan-*nonios præterfluit.*Atque *æſtate quidem nauigabiles altiſſimo latiſſimóque alueo,per hyemem dein concreti gelu, camporum in morē perequitantur.Eſt autē adeo eius alueí ſolida glacies,ut non equorum ungulis tantum pedibúſque uirorum ſubſiſtat, ſed qui hauſturi inde ſunt,nō tam urnas,aut uaſa alia ſecum afferant,quàm ſecures ac dolabras,ut cæſam inde aquā ſine uaſe ullo ueluti lapidem aſportēt. hæc igitur illorū amnium natura eſt.*Alexāder *autem* Mauros *compluren , ac uim ingentem ſagittariorū, quos ſecum ex* Oriente *adduxerat, partim ex agro* Oſro-*henorum,partim è* Parthia *tranſfugas,pecuniáue illectos, aduerſus* Germanos *inſtruebat.* Q*uippe huiuſcemodi mili tes maxime* Germanos *infeſtant:cū & Mauri lōgius iacu la intorqueāt,ſintque faciles ad incurſus recurſúſque,utpo te leues atque expediti: & ſagittarij, nuda* Germanorū *capita,prægrādiáque illa corpora facile eminus ueluti ſignū aliquod contingant.* Nonnunquam uero *etiam collata acie res gerebatur,ex qua* Germani *perſæpe haud impares*Ro*manis abibant.*Cum *in his* Alexander *uerſaretur,decreuit tamen oratores ad illos de pace mittere,qui pollicerentur omnia illis principem* Romanum,*quorum foret opus, præbiturum,pecuniáſque daturum magna copia. Sunt enim* Germani *pecuniæ in primis auidi, nunquámque nō auro pacem* Romanis *cauponantur.* Q*uare* Alexander *pacem fœderáque potius ab illis emercari , quàm periclitari bello tendebat.Cæterum miles* Romanus *iniquo animo ferebat fruſtra ſe tēpus terere, nulla occaſione fortiter quicquam,animoſéque gerendi,intento aurigationibus(ut aiebant) ac delicijs* Alexandro,*cum contra oporteret uindicare potius* Germanos *, pœnáſque ab ijs exigere audaciæ.*

Erat autem in exercitu Maximinus *è quodam* Thraciæ, *& quidẽ intimæ uico, ſemibarbarus homo, & qui à pueritia opilio fuiſſet: dein urgente ætate ob corporis proceritatem, uiréſque ingentes, equo ſtipendia fecerat: poſtremóque fortuna quaſi manuducente ac prævia, cum per omnes militiæ gradus aſcendiſſet, etiam ad exercituũ prouinciarúmque præpoſituras euaſerat.* Hunc *igitur* Maximinum, *ob eam quam ſupradiximus rei militaris peritiã, tyronibus uniuerſis* Alexander *præfecerat, quos ad militiæ munera exerceret, atque ad bellandũ idoneos redderet. Qui cum in eo negotio nihil ſibi ad omnem diligentiã reliqui faceret, maximam ſcilicet à cuncto exercitu gratiam inibat, non ſolũ quæ gerenda forent aſſidue edocens, ſed ipſe etiam primus obiens quæ uſus poſceret: ut non diſcipulos tantum, ſed æmulos etiam atque imitatores haberet ſuæ uirtutis, quos etiam muneribus omníque genere honorum ſibi adiungebat. Quapropter aduleſcentes, quorum bona pars ex* Pannonia *erat, læti uirtute* Maximini, *uulgo obtrectabant* Alexandro, *quòd ſub matris autoritate adhuc eſſet, nihilque non ex arbitrio conſilióque illius adminiſtraret, bellúmque ſegniter & timide gereret: ferentes identidem ſermonibus inter ſe, quantum detrimenti cunctatione illius in* Oriente *accepiſſent, nihilque adhuc fortiter ac uiriliter geſtum aduerſus* Germanos. *Quare & ſuapte natura proni ad res nouandas, & tam longũ principatum grauati, minus iam lucroſum, omni ãbitione pridem conſumpta, tum ſperantes alterum mox principem, adepto præter expectationem imperio, plus aliquantum utilitatis honorúmque ipſis ac ſtudij delaturũ, decreuere* Alexãdrũ *obtruncare, ac* Maximinum *uocare* Auguſtum, *commilitonem uidelicet & contubernalem, prætereáque*

rei militaris peritia maxime præſenti bello idoneum. Cum *igitur frequentes in campum conueniſſent, uenienti de mo re ad exercendos tyrones* Maximino, *dubium ignaro, an re prius compoſita, purpuram circundant, imperatorémque ſalutant.* Ille *primo reniti, & abijcere purpuram.* Vt *autem nudos intentari gladios à militibus uidit, occiſuros niſi cederet minitātibus, futurum, quàm præſens periculū præoptans, honorem ſcilicet recepit, fortunámque illā ſæpe (ut aiebat) oraculis ac ſomnijs præmonſtratam, teſtatus milites prius inuitum retractantémque ſe cogi, ſed illorū tamen obſequi uoluntati.* Quamobrē *quæ ipſis placuerint, re ſanciant, ſublatiſque armis etiā præuento rumore,* Alexandrum *iam rei totius ignarum opprimant: ut milites illius ac ſtipatores re ſubita perterriti, aut ſponte cum reliquis conſentiant, aut certe dū imparati ſunt, nihilq; eiuſmodi expectant, etiā ingratis ſubigātur.* Poſtea *uero quàm beneuolentiam omnium, atque alacritatem prouocauit, duplicata ſcilicet annona, ingentiq; promiſſo donatiuo, pœniſque omnibus ignominijſque remiſſis, confeſtim ad* Alexandri *tabernaculū, quòd haud procul abeſſet, uniuerſos educit.* His *ille nuntiatis uehemēter rei nouitate perturbatus atq; exterritus, proſilit è tabernaculo ueſano ſimilis lachrymánſque & tremens, nunc* Maximinum *perfidum ingratúmque uocare, enumeratis quæcūque in illū beneficia contuliſſet: nunc tyrones accuſare, qui neglecto ſacramento, adeo proterui ter id facinus auderent: poſtremo autem polliceri daturū ſe quæ uellent, emendaturúmq; ſiqua deſyderarent.* Sed *milites qui eum tuebantur, fauſtis impræſens acclamationibus proſecuti, defenſuros eum cunctis uiribus affirmabant.* Nocte *autem exacta, cum iam luceſceret, nuntiantibus quibuſdā adeſſe* Maximinū, *puluerémq;*

haud procul excitatũ uideri, ac uoces magnæ multitudinis exaudiri,rurſus in planiciem egreſſus Alexander,conuocare milites,rogare ut ſe defenderent,tuerentúrque eũ quem ipſi educauiſſent,quóque iam quatuordecim annos imperante,ſine ulla querela uixiſſent.Commotiſque miſeratione omnibus arma capere,ac reſiſtere hoſtibus imperabat. At milites etſi omnia principi pollicebãtur,paulatim tamen alij alias dilabebãtur.Quidã etiam præfectum prætorij,atque Alexandri familiares ad ſuppliciũ depoſcebãt, ortam ab illis defectionem cauſantes. alij matrem ipſius accuſabant auaram fœminam,& quæ pecunijs congerendis,ob ſordes nimias,parſimoniámque erga milites,inuiſum cunctis Alexandrum reddiderit. Igitur aliquandiu hæc inter ſe diuerſi dictitantes,ſtabant adhuc tamen. Vt uero exercitus Maximini in conſpectum uenit,atque hortari commilitones cœpit,ut mulierem ſordidam,& puſillum aduleſcentẽ etiamnum ſub matris ſeruitio ſtatim deſererent,ſéque uiro forti probóque aggregarent,commilitoni ipſorum,atque in armis ſemper bellicíſque muneribus uerſato,confeſtim uniuerſi ab Alexandro deſciuerunt,atque unanimiter imperatorem Maximinum conſalutauerunt.At ille tremẽs,atque exanimatus in tabernaculum reuertitur,matríque implicitus, & (ut aiunt) conquerens atq; incuſans quòd ob illã talia pateretur,expectabat interfectorẽ.Maximinus autẽ poſtquam eum exercitus uniuerſus Auguſtũ appellauit,tribuno & centurionibus aliquot negotiũ dat,Alexandri,matríſque unà, & quicúque uim contrà facerẽt,occidendorũ.Qui facto impetu in tabernaculum,ſtatim ipſum cũ matre,amicíſque,& honoratiſſimo quoque obtruncant,exceptis qui pauloantè fuga ſibi ac latebris conſuluiſſent.Quos tamen uniuerſos haud multo

poſt comprehenſos Maximinus *ipſe morte affecit.* Hũc *finẽ habuit uitæ* Alexander,*unà cum matre, cum annos quatuordecim ſine ulla ſubiectorũ querela, atque adeo ſine ſanguine imperaſſet.* Siquidem *à cædibus & crudelitate abhorrẽs,neminem niſi iudicio damnatum perire patiebatur:ad humanitatem uidelicet ac beneuolentiã propenſus.* Quapropter *niſi filiũ mater auara ac ſordida infamaſſet, nihil planè deſyderari in illius gubernatione imperij potuiſſet.*

HERODIANI LIB. VII.

QVALEM *ſe geſſerit* Alexãder *quatuordecim annorũ imperio,ſuperiore uolumine expoſuimus.* Interea Maximinus *rerũ potitus, mutata uehemẽter rerũ conditione, aſpere ferociterq; adepta poteſtate utebatur,ſic ut ex molli manſuetóq; imperio,ad tyrãnidis crudelitatẽ uertere omnia contenderet.* Nã *cum ſe inuiſum hominibus cognoſceret,quòd primus ex infimo loco ad eã fortunam perueniſſet: præterea moribus perinde ut genere barbarus, patrióq; inſtituto cædis auidiſſimus, ad id potiſſimum dabat operã,ut imperiũ ſibi ſæuitia conſtabiliret,ſcilicet metuẽs ne ſenatui reliquiſque omnibus* Romanæ *ditionis hominibus contẽptibilior fieret,dũ non tam in eo præſens fortuna,quàm nataliũ obſcuritas ſpectatur.* Quippe *iã id tritum uulgatúmque apud omnes, opilionẽ fuiſſe in* Thraciæ *montibus: dein corporis uaſtitate ac robore inter eius regionis tenuiſſimos milites aſcitum,quaſique manu ductũ à fortuna ad* Romanum *imperium.* Quare *omnes confeſtim amicos conſiliarióſque* Alexandri *à ſenatu lectos ſubſtulit*

è medio, partímque Romam diuiſit, partim adminiſtrationem rerum cauſatus, officio priuauit. Id eo conſilio fecit, ut ſolus eſſet in exercitu, nemunémque prope ſe haberet ex conſcientia nobilitatis potiorem, ſed uelut ex arce quadam citra illius reuerentiam tyrannidis operibus uacare poſſet. Omnidque Alexandri miniſteria, quibus ille per tot annos uſus fuerat, ex aula eiecit, plurimus etiã interfectis, quòd inſidias uidelicet ſuſpectaret, quando omnes illius interitu mœſtos eſſe intelligebat. Cæterum magis magíſque crudelitatem irritauit coniurationis cuiuſdam in ſe delatio, cõſpiratis in unum centurionibus permultis, omníque ſenatu Romano. Magnus erat quidam nomine, uir Patricius & cõſularis, qui delatus imperatori eſt quaſi manum contra ipſum compararet, ac militibus perſuaderet ut ad ſe imperium transferrent. Cõſilium autem huiuſcemodi fuiſſe putatur. Pontem cõſtruxerat Maximinus ſupra flumen, quà aduerſus Germanos trãſiret. ut enim primùm ſummam rerum ſuſcepit, ſtatim bellica facinora affectauit. Siquidem ob immanem corporis ſtaturam & militare robur ac peritiam pugnandi aſcitus ad imperium, re ipſa famam confirmare atque opinionem militum tendebat, ut metũ illum atque contationem Alexãdri in prælijs capeſſendis iure improbatam fuiſſe coargueret. Quare nihil ſibi ad exercendos milites reliqui faciebat, & cum ipſe in armis aſſiduus erat, tum exercitum uehemẽter adhortabatur. Sed tum conſtructo (ut diximus) ponte, tranſire in Germaniam ſtatuerat. Cæterum Magnus haud ſanè paucis militibus, ſed qui uirtute cæteros anteirent, atque ijs potiſſimum, quibus cuſtodia pontis curáque fuerat demandata, perſuaſiſſe dicebatur ut ſimul ac Maximinus in alterã ripam peruaſiſſet, põte abſciſſo reditúque intercluſo

barbaris eum proderēt. Siquidem tanta erat amnis illius profunditas ac latitudo, ut irremeabilis fore uideretur, nullis præſertim nauigijs in aduerſa ripa. Talia ſcilicet ſermonibus ferebantur, mœrtum uero, an compoſita fraude: neque enim facilis ſentētia, parum explorata re, citráque iudicium aut defenſionem ullam correptis interfectiſque omnibus, quoſcunque ſuſpicio attigerat. Sed & militum Oſrohenorum defectio nonnulla oborta eſt. Nam cum magnopere indoluiſſent Alexandri nece, ac forte fortuna in quēdam ex illius amicis, cui nomen Quarcino fuit, paulo ante è caſtris à Maximino dimiſſum incidiſſent, correptū atque retractantem, neque tale quippiam cogitantem, ducem ſibi delegerunt, purpuráque eum, prælatóque igni, funeſtis ſcilicet honoribus condecoratū, nihilque minus optantem, ad imperium protulerunt. Qui tamen haud diu pòſt in tabernaculo dormiens, à contubernali quodam ſuo, & (ut credebatur) amico per inſidas occiditur. Macedonio nomen fuit, qui & antea Oſrohenis præfuerat, & nūc primus eiſdem autor fuerat deficiendi à Maximino. Cúmque nulla ſubeſſet odij aut inimicitiarū cauſa, tamen eum occidit, quem ipſemet corripuerat, atque ad ſuſcipiendū imperium perpulerat. Sed enim magnopere tunc gratum ſe Maximino factturū putans, abſciſſum Quarcino caput dono obtulit. Verum Maximinus quanuis eo facinore lætus gaudénſque præreptum ſibi hoſtem, tamen illū haud modica ſperātem putantémque ſibi inſignem gratiam relatum iri, extremo ſupplicio affecit, ceu defectionis autorem interfectorémque eius, cui facinus inuito perſuaſerat, atque infidum homini, quem antea pro amiciſſimo habuiſſet. Huiuſmodi igitur cauſæ magis magíſque animum exaſperabant Maximini atque ad ſæuitiā exacuebant, etiā

antea ſua ſponte crudeliſſimum. Cæterũ aſpectu quoque erat horrendus, uaſto atque immani corpore, ut nemo illi, uel exercitatiſſimorum Græcorum, uel pugnaciſſimorum barbarorũ conferri poſſit. His ita diſpoſitis rebus, collecto exercitu omni, ac ponte intrepide pertrãſito, bellũ Germanis intulit. Secuti illũ magna uis mortalium, ac penè omnes barbarorũ copiæ, ad hæc Mauri iaculatores, ſagittarij'que quamplurimi. Præterea Oſroheni & Armenij, quorum hi Romanis ſubiecti, illi in amicitiam fuerant, ſocietatémque aſciti, tum ſiqui ex Parthis, aut pecunia conducti, aut trãſfugæ, aut item capti bello Romanis ſeruiebant. Hæc autem multitudo coacta ab Alexãdro prius, aucta deinde atque exercita à Maximino fuerat. Cæterum iaculatores ſagittarij'que gerendo aduerſus Germanos bello magnopere idonei uidentur. ſiquidem expediti hoſtem opprimunt incautum, faciléque rurſus in tutum ſe recipiunt. At uero Maximinus hoſtilem ingreſſus agrum, diu nemine qui reſiſteret inuento (quippe omnes abſceſſerant barbari) regionem illorum depopulabatur, maturis iam ſegetibus, uicóſque omnes incendendos diripiendóſque militibus tradebat. Sunt autem urbes ædificiáque illa maxime incendijs obnoxia. Rara apud Germanos ſtructura è lapide ac lateribus coctilibus, denſiſque potius ſyluis, quorum confixis coagmentatiſque lignis, quædam quaſi tabernacula ædificant. Igitur Maximinus in eam regionem graſſatus, populatis ſegetibus, omníque pecore captiuo militibus permiſſo, nullos adhuc hoſtes inuenerat. Siquidẽ campeſtres regiones, locáque ab arboribus pura deſeruerant, atque intra ſyluas & paludes delituerant, ut inde præliarentur, atque eruptionem in hoſtem facerent. Etenim denſitas illa arborum ſagittis iaculiſque hoſtium allatu-

ra impedimentum, & paludum altitudo periculoſa Roma*nis locorũ ignaris, ipſis autem facilis expeditáque fore uidebatur, non ignaris quæ uſquam peruia, quæ inuia, & genuum tenus quotidie per illas diſcurſantibus.* Sunt autem Germani *peritiſſimi natandi, ut qui tantummodo in fluminibus lauentur.* In *huiuſcemodi igitur locis pugna inita, ubi etiam imperator ipſe* Romanus *fortiſſime prœliũ inchoauit.* Nam *cum ad ingentem quandam uaſtámque paludem uentum eſſet, intra quam* Germani *fuga ſe receperant, uerentibus* Romanis *eodẽ hoſtes inſequi, primus* Maximinus *equo paludem ingreſſus, cum quidem etiam ſupra aluum equus uoragine hauriretur, magna ui repugnantes barbaros contrucidauit.* Quare *exercitus reliquus pudore inſtinctus, ne prodere pugnantem pro ſe imperatorẽ uideretur, auſus & ipſe eſt paludem ingredi, multiq; utrinque ceciderunt: ita tamen ut nullus penè barbarorum fuerit reliquus, dimicante inſigniter* Romano *principe.* Quare *& ſtagnum cadaueribus oppletum, & palus ſanguine confuſa, pedeſtris prælij naualem faciem præferebat.* Hãc *igitur pugnam, ſuáque ipſius fortia facinora, non ſolũ per literas ſenatui populóque* Romano *ſignificauit, ſed etiã depictam maximis imaginibus ante curiã publicauit, ut non tam audire quæ geſta forent, quàm etiã ſubijcere oculis* Romani *poſſent.* Eam *tabulam deinde unà cum reliquis illius honoribus ſenatus ſubſtulit.* Fuere *item alia prælia, quibus omnibus ipſe manu pugnam capeſſens, ac fortiſſime dimicans explẽdeſcebat.* Multiſque *captiuis, atq; ingenti abacta præda, inſtante hyeme in* Pannoniam *reuerſus eſt, intráque urbem* Sirmium, *quæ maxima omnium eius regionis habetur, in hybernis agens, ad uernam ſeſe expeditionem comparabat, identidem minitans, id quod etiam præſtitu-*

rus uidebatur, exciſurum ſubacturúmque Oceano tenus omnes Germaniæ barbaras nationes. Talis utique fuit in bellicis negotijs, maximã rebus geſtis claritudinẽ adepturus, niſi grauior multo ſuis ac truculentior quàm ipſis fuiſſet hoſtibus. Quò enim barbaros interemptos, ſi longe plures in ipſa urbe Roma, ſubiectíſque nationibus cædes edebantur? Quid prædam aut captiuos abactos proderat, ſi ſuis fortunis Romanæ ditionis mortales quotidie deſpoliabantur? Quippe omnis non modo libertas, ſed inſtigatio quoque delatoribus permiſſa, ut circunuenire quos uellent, renouaréque etiã (ſi ita uſus poſceret) uſque à progenitoribus ignota atque indeprehenſa ad eam diem crimina liceret. Neque ſanè delicti alicuius quiſpiam arceſſebatur, quin idem cõtinuo reus peragetur, ac cenſu fortuníſque omnibus expelleretur. Itaque quotidie cerneres, qui pridem opulẽtiſſimi fuiſſent, eos nunc emendicare ſtipem: tãta uidelicet tyrãnidis auaritia inceſſerat, aſſiduas erga militem largitiones obtendentis. Erant præterea illius aures omnibus calumnijs patulæ, ſic ut nullius uel ætatis uel dignitatis rationem haberet. Igitur complures exercitibus aut prouincijs præpoſitos, conſulares triumphaléſque uiros, leuiſſima tenuiſſimáque calumnia attactos, corripi de improuiſo iubebat, ac ſine ullis miniſterijs ſolos uehiculis impoſitos, die noctúque iter facere ab Oriente aut Occidente, ſi ita cecidiſſet, itémque à meridie in Pannoniam uſque, in qua tunc ipſe morabatur. Dein ſpoliatos omníque ignominia affectos, exilio uel morte puniebat. Quãdiu igitur unus aut alter talia patiebantur, neque ea calamitas extra ipſorum familiam egrediebatur, non ſanè magnopere populorum gentiúmque intereſſe uidebatur. Siquidem beatorum diuitúmque res aduerſæ, non ſolum

à plebe negliguntur, ſed eis nonnulli etiam prauo malignóque ingenio, ob inuidiam ſcilicet potentiorum atque felicium delectantur. Poſtquam autem Maximinus plurimas illuſtrium uirorũ familias ad egeſtatẽ redegit, leuiora iam illa ac minora ducens, quàm ut ipſius cupiditati ſatiſfacerent, animum ad publicas opes transtulit. Igitur quæcũque pecuniæ ciuiles, aut ad publicam annonã repoſitæ, aut in plebem diuidendæ ſupererant, tum quæ theatris ac celebritatibus ſeruiebant, uniuerſas ſibi adiudicauit. Ad hæc templorum omniũ donaria, ſtatuæque deorum heroúmque honores, tum quicquid publici operis, aut ciuilis ornamenti, aut materiæ denique fuit nummis idoneæ conficiũdis, omnia pariter ignibus conflabantur. Quæ res in primis animos multitudinis exulcerauit, quaſique luctum publicum effecit, cum citra pugnam atque arma quaſi oppugnationi eſſe urbs obnoxia uideretur, ſic ut quidam è populo contrà reſiſtere, templáque auſi tueri, etiam cadere ante aras deorum immortaliũ, quàm ſpectare patriæ ſpolia præoptauerint. Hinc itaque potiſſimũ per urbes atque nationes populariũ animi intumuerant, ac nec milites quoque ſatis æquo animo ferebant, exprobrantibus inuidioſe conſanguineis atque domeſticis, & ipſorum culpa talia patrare Maximinum dictitãtibus. Huiuſcemodi igitur cauſæ minime profectò leues ad odium ac defectionem populos proritabant. Cæterum uotis tantummodo agebant, læſa implorantes numina, nullo ſcilicet audẽte profiteri ſe uindicem, donec exacto imperij triennio, exigua leuíque occaſione (ut ſunt lubricæ tyrannorum res) primo arma ſumpſerunt rebellarúntque Afri tali cauſa: Procurator erat quidã Carthagini, cui nihil ad extremam uel aſperitatem, uel ſæuitiã deerat. Is damnandis iudicio hominibus, exi-

gendíſque pecunijs, fauorem principis aucupabatur. Siquidem Maximinus, quos ſibi factos cognoſcebat, eos potiſſimum diligre conſueuerat. Quicunque igitur fiſci rem cura bant, ſi modo uiri probi forent (quod perraro eueniebat) aut procuratione exciderant, aut præſenti periculo conter riti, gnaríque illius auaritiæ, quanuis inuiti cæteros imita bãtur. Quapropter Africæ procurator, cum pleraq; alia uiolẽter factitabat, tum ab aduleſcentibus quibuſdam nobilibus atque opulentis damnatione circumuentis, ſtatim exigere pecunias cœperat, patrimonióque illos & auitis bonis exuere. Quibus rebus exacerbati aduleſcentes, pecu niam quidem ſe daturos pollicentur, petito trium dierum ſpatio: conſpirantéſque interim in unum, quicunque graue aliquid uel paſſi fuerant, uel paſſuros metuebant, iubent nocte ex agris iuuentutem cum fuſtibus ac ſecuribus adeſſe. Illi dominorum imperia exequentes, uenere ante lucem uniuerſi in urbem, celãtes ſub ueſtibus arma, quæ cuique tumultuaria ſe obtulerant. Magna uero uis mortalium confluxere, ſiquidem fœcundiſſima hominum Africa, plurimos tunc etiam agrorum cultores habebat. Vt autem dies iam illuxit, iubent aduleſcentes ponè ſequi ſeruorum ſuorum gregem, tanquam ſi è reliqua eſſent populi multitudine, neque tamen arma proferre prius, aut uim facere, quàm ubi aliquos, aut è militibus, aut è populo uiderint irruere contra ſe, atque ire ultum facinus, quod geſturi mox eſſent. Ipſi reconditis intra ſinum pugionibus, adeunt procuratorem, tanquam cum eo de perſoluendis pecunijs acturi, continuóque nihil tale ſuſpicãtem neci dedunt. Ibi exertantibus gladios illius militibus, atque ire ultum uolentibus, repente agreſtes cum fuſtibus ac ſecuribus occurrunt, fortitérque pro dominis pugnantes, facile

omnes in fugam uerterunt. Ad hunc modum negotio ſuccedēte, iuuenes deſperatis ſemel rebus, unam ſibi reliquam ſalutem fore arbitrati, ſi patratum nuper facinus maiore aliquo facinore cumularent, ſtatuunt in communionem periculi rectorem prouinciæ aſſumere, ac populos ad defectionem ſolicitare, quod optari iam pridē ab uniuerſis cognouerant Maximini *odio, ſed metu prohiberi. Igitur cum omni multitudine nocte intēpeſta domum* Proconſulis *petunt.* Is Gordianus *fuit, proconſulatum ſortitus eum cū annum ageret circiter octogeſimum: multarúmque antè prouinciarum fuerat rector, atque in maximis ſpectatus negotijs. Quocirca facile ſuſceptum iri ab illo imperium exiſtimabāt, quaſi faſtigium aliquod ſuperiorum dignitatum: ſenatuíq; & populo* Romano *gratum futurum principem, qui præterquam quod erat illuſtri ortus genere, etiam per honores plurimos, quaſi per gradus quoſdam ad imperij culmen aſcendiſſet.* Euenit *autem, ut quo die hæc agebantur, domi* Gordianus *reſideret, dilatis laboribus, omníque actu rerum ſuſpenſo. Igitur adoleſcentes cum gladijs magna ſtipante multitudine, proturbatis ianitoribus, impetum in ædes faciunt, eúmque ſupra grabbatum requieſcentem offendunt, circunfuſique ſenem purpura induunt, atque* Auguſtalibus *honoribus conſalutant.* Ille *re ſubita exterritus, inſidiáſque & dolum in ſe compoſitum ratus, deijcit humi ſe ex grabbato, obſecrans parcerent ſeni, à quo nihil iniuriarum accepiſſent, fidémque principi & beneuolentiam ſeruarent.* Inſtantibus *autem illis, ac nudos manu gladios tenentibus, cum partim metu, partim ignoratione, haudquaquam ſciret* Gordianus *quid ſibi ea res uellet, quæque ſubitæ fortunæ cauſa foret, unus è numero adoleſcentium, qui & nobilitate & facundia cæteros an-*

teiret, reliquis tacere, & pauliſper quieſcere iuſſis, dextra capulum tenens, in hanc ſententiam uerba fecit,

E *duobus periculis, quorum alterum præſens manifeſtúmque, alterum futurum forſitan, dubÿque euentus, eligendum tibi hodie alterutrū eſt, ut aut nos, téque unà ſerues, & ſpem meliorem qua omnes freti ſumus amplectaris, aut iam iam noſtris manibus intereas. Quòd ſi potiora malueris, multa ad ſpem bonā uiatica ſunt: quippe inuiſum omnibus* Maximinū, *peſtémque illam crudeliſſimæ tyrannidis tolles, uitámque ante hac præclare tibi actam, illuſtri gloria cumulabis: maximóſque à ſenatu, populóque* Ro. *honores ac ſempiternam laudem nanciſceris.* Sin *uero abnueris, ac nobiſcum conſpirare pernegaueris, iam iam te hic obtruncabimus, atque ipſi quoque (ſi oportuerit) occiſo tibi immoriemur.* Maius *nanque facinus auſi ſumus, quàm ut ſalui eſſe citra deſperationem poſſimus.* Iacet *enim tyrannidis miniſter, luítque pœnas crudelitatis, noſtris nunc nuper manibus interemptus. Quapropter ſi conſenſeris nobiſcum, atque in partem periculorū acceſſeris, cum ipſe honorem imperÿ conſequeris, tum quod nos facinus perpetrauimus, laude quàm ſupplicio dignum reputabitur.* Dū *hæc loquitur adoleſcens, impatiens moræ cætera multitudo, cum quidem eodem iam ciuitas uniuerſa re uulgata concurriſſet,* Gordianum *unanimes Auguſtum appellant.* Ille *quanuis recuſaret, ac ſenectutem obtenderet, tamen ſuapte natura gloriæ auidior, haud ægre tandem honorē ſuſcepit, malens futurum deīn quàm præſens iam periculū ſubire: ſimul ætate iā exacta minime recuſandū putabat, quin (ſi ita res poſceret) etiam imperatorÿs honoribus immoreretur.* Igitur *ſtatim tumultuari omnis* Africa, *ſublatíſque* Maximini *honoribus ciuitates pleræque imagines*

Gordiani, ac ſtatuas ponere. Sed eum quoque à ſe cogno- minarunt Africanum: nam qui ad Meridiem Libyes habi- tant, Afri Romana uoce nuncupantur. At Gordianus *ali- quot dies* Tyſdri *commoratus, qua in urbe hæc acta fue- rant, nomen imperatoris iam cultúmque gerens,* Carthagi*nem proficiſcitur, ut in ciuitate maxima celeberrimáque o- mnia quaſi* Romæ *agitarentur. Siquidem urbs illa, uel o- pibus, uel populi frequentia, uel magnitudine tantum* Ro*mæ concedens, cum* Alexandri *urbe* AEgyptiaca *de ſecun- da palma contendit. Sequebatur autem ipſum principalis pompa omnis, militéſque quicunque aderant, iuuenéſque urbani procera ſtatura, ad eorum ſimulitudinem qui* Ro*mæ imperatorem comitatur, uirgæ item laureatæ, quo in- ſigni principes à priuatis dinoſcuntur. Prætereáque ignis de more præferebatur, ut ſpeciem fortunámque exiguum ſanè ad tempus* Romanæ *ciuitatis* Carthago *repræſenta- ret. Cæterū* Gordianus *literas compluris ad primum quē- que* Romam *miſſitabat, atque ad proceres ſenatus, quorum erant ei permulti amici ac neceſſarij. Scripſit item publice ad* S.P.Q.R. *ſignificans* Afrorum *erga ſe conſenſum, ſi- múlque accuſans* Maximini *crudelitatem, quam eſſe om- nibus magnopere inuiſam ſentiebat. Ipſe omnem præ ſe manſuetudinem ferebat. Nam & delatores omnes exilio affecit, & ijs qui parum iuſto iudicio damnati fuerant, iterū defendendi ſui poteſtatem induxit: quin exules quo- que in patriā reſtituebat, ac militibus plura ſe quàm quiſ quam antea largiturum, populóque ingens daturum con- giarium pollicebatur. Idem præfectum quoque prætorij* Vi*talianum, ferum crudelémque hominem, clariſſimum deuo tiſſimúmque* Maximino, *in ipſa urbe curauit interimendū. Siquidem ſuſpectans, ne ille ſuis incœptis fortiter reſiſten-*

do, cæteros quoque metu perterritos à ſe auerteret, mittit prouinciæ quæſtorem adoleſcentem audaciſſimum, corpore ualidum, atque ætate florẽtem promptũmque ad omne periculum pro ſe ſuſcipiendum, traditis centurionibus ac militibus nonnullis: cui etiam literas dedit obſignatas duplicibus tabellis, per quas arcana occultáque negotia ſignificare imperatores conſueuerunt. Iubet itaque illos intrare urbem ante lucem, ac dum adhuc in actibus occupatus eſſet Vitalianus, accedere ad eum intra cellulam, ubi res ſecretás atq; arcanas ad ſalutem principis pertinentes ſcrutari atque inquirere conſueuerat, habere ſe ad eum literas arcanas à Maximino dicentes, ac uelle etiam remotis arbitris, de rebus ad ſecuritatem imperatoris ſpectantibus cum illo colloqui, ac mandata principis exponere. Dem ſignis agnoſcendis occupatum pugionibus quos in ſinu occultos haberent, de improuiſo confoderent. Quæ ſcilicet omnia ex ſententia ſucceſſerunt. Etenim ante lucem, quo tempore prodire illi mos fuerat, inueniunt hominem penè ſolum, paucis tantum circunſtantibus: quippe alij nondum uenerant, alij ſalutato abierant, priuſquam diluceſceret. Igitur uacante illo, ac paucis duntaxat ante cellulam inuentis, ubi quæ ſuprà diximus, nuntiauerunt, facile ſcilicet intromiſſi ſunt: porrectiſque epiſtolis, contemplantem eum ſigna diligentius, prolatis pugionibus confodiunt, nudóſque eos manibus præ ſe tenentes proſiliunt, omnibus loco cedentibus. Nam id Maximini factum imperio putabant. Quando idem ſæpenumero etiam in eos facere conſueuerat, qui antea ipſi chariſſimi uidebãtur. Dem uadentes media ſacra uia, proponunt epiſtolã Gordiani ad populum, literáſque item ab illo conſulibus ipſis cæteriſque reddunt, uulgata etiam fama interfecti Maximini. Quod

ubi auditum eſt, ſtatim uniuerſus populus diſcurrere undique, furenti ſimilis. Nam etſi ubique uulgus ſemper ad res nouas leuiſſimum, tamẽ Romana plebs in primis, quæ ex magna uariáque etiam peregrinorum multitudine conſtat, longe cæteris mobilior eſt. Igitur ſtatuæ atque imagines Maximini, cæteríque honores ſtatim conuulſi, clauſúmque antea formidine odium, licentia iã & poteſtate adepta, nullo prohibente effundebãt. Quare ſenatus quoque frequẽs, etſi de Maximino certi nihil habebat, ex præſenti fortuna rem coniectans, abolitis illius honoribus, Gordianum filiúmque ipſius Auguſtos declarauerunt: ſtatímque delatores atque accuſatores uniuerſi, aut effugerunt, aut ab ijs quos offenderant, occidebantur. Procuratores autem, & qui ius in illius crudelitatis miniſterium dicebãt, tracti à plebe ſunt, abiectíque in cloacas. Multi item inſontes occiſi. Nam & creditorem ſuum quiſque, & aduerſarium in forenſibus cauſis, & ut quenque aliquis leuiſſima de cauſa oderat, impetu in domum facto, boníſque direptis trucidabant. Ita ſub ſpecie libertatis, pacíſque prætextu, ciuilis belli facinora ædebantur. quin præfectum quoque urbi Sabinum, prohibere talia conantem, fuſte capiti illiſo mactauerunt. hæc igitur populus agitabat. Enimuero ſenatus quando iam ſemel periculum ſubierat, metu Maximini nihil ſibi ad ſolicitandas ad defectionem prouincias reliqui faciebat. Quocirca legationes undique ad rectores prouinciarum mittebantur, electis è ſenatorio equeſtríque ordine clariſſimis hominibus, cum literis quibus ſenatus populíque Romani mens exponebatur, qui procuratores ipſos hortarentur, uti communem patriam capeſſerent, curiámque Romanã tuerẽtur, perſuaderéntque nationibus, ut in fide populi Romani perſeuerarent, cuius proprium

antiquitus imperiũ foret, ueterrimúmque cum illis amicitiæ ius à maioribus inſtitutum. Quocirca plerique legatis benigne exceptis, populos ad defectionẽ perpulerunt: quod ſcilicet pronum fuit, adeo incredibili apud omnes odio Maximinus laborabat. Igitur omnibus quicunque apud ipſos magiſtratum gerentes cum Maximino ſentiebant, repente ad unum occiſis, ipſi uniuerſi ad Romanos defecerũt. Pauci tamen inuenti, qui legatos ad ſe miſſos interficerent, aut ad ipſum mitterent, adhibitis cuſtodibus, qui deinde omnes exquiſitiſſimis à Maximino ſupplicijs affecti ſunt. Hæc mens Romanæ ciuitatis, hic animus fuit. Quæ poſtquam Maximino nuntiata ſunt, quanquam triſtis ac ſolicitus, tamen illa ſe contemnere ſimulabat: ac primo quidem alteróque die domi quietus, ad amicos de eo negotio retulit. Cæterum exercitus omnis, cunctique eius regionis mortales, etſi rem omnem intellexerant, intumuerántque animis, audacia rerum tantarum ac nouitate: tamen pro ſe quiſque tacebant, ac ſe ignorare omnia ſimulabãt: quippe tantus erat Maximini metus, ut nihil illum planè lateret, omniúmque non ſolum uerba, ſed nutus quoque ſpeciémque oris obſeruaret. Tertio uero die conuocatis in campum ante urbẽ militibus ſuis, Maximinus, tribunal inſcendit, atque ex libello orationem ab amicis compoſitam, in hanc ſententiam recitauit. Scio me uobis incredibilia nouáque dictũrũ, ſed (ut ego exiſtimo) non tam admiratione quàm riſu digna. Arma uobis ueſtræque uirtuti nõ Germani inferunt ſæpe deuicti, non Sarmatæ, qui de pace nobis quotidie ſupplicant: Perſæ item, qui olim Meſopotamiã peruagabantur, nunc ſuas intra ſedes quieſcere boni conſulunt, cum gloria in armis ueſtra, tum rerũ à me geſtarum periculo edocti, quæ iã tum illis innotuerunt, cum tuẽ-

di ripas exercitui præfuimus. Verum(nequid magis ridicu lum dixerim)Carthaginienſes inſaniunt, atque ſene infelicíſſimo,& extremo iam ætatis delirante dubium ſuaſo an coacto quaſi aliqua in pompa ludunt principatum. Quo enim freti exercitu cum apud eos Proconſulis miniſterio lictores ſatiſfaciant. Quibus porrò uſuri armis, ubi præter lanceas exiguas ad feras excipiendas, nihil ſit telorum,próque bellicis exercitationibus chori tantum,dictáque procacia,& numeri quidã uſurpẽtur. Neque uero uos perterreſcerint,quæ facta in urbe nuntiantur,nempe Vitalianus per dolum fraudémque occiſus eſt. Quàm autem leue inſtabiléque ſit Romani populi ingenium,quàm prõpta clamorum tenus audacia,notiſſimum ſcilicet uobis eſt. Si duos modo tréſue armatos conſpexerint,trudentes alter alterum,& proculcantes,ac ſuum quiſque periculum fugitãtes,publicum neglectui habent. Quòd ſiquis uobis etiã quæ acta in ſenatu ſunt,renuntiauit, nõ eſt profectò quòd miremini noſtram illis continentiã duriorem uideri,atque ob id morũ congruẽtiam,uitámque illius luxurioſam nobis anteferri: quippe apud illos fortiſſima quæque ac grauiſſima pro aſperrimis, diſſoluta atque ebacchantia pro mitibus,uoluptarijſque habentur. Quocirca noſtrum quidem imperium, quoniam induſtrium atque moderatum reformidant,Gordiani delectantur nomine,cuius infamia uitæ non uos præterit. Igitur aduerſus hos atque huiuſcemodi homines bellum uobis eſt milites,ſi tamen id bellum appellandum.Nam ut mihi quidem atque adeo cæteris omnibus uidetur,non prius Italiam attigerimus, quàm illorum maxima pars ramos ſupplices,liberóſque ſuos præferentes, noſtris ſe pedibus aduoluẽt, aut formidine degeneri fugam facient,ut mihi liberum ſit bona illorum uobis contribue-

re,quibus in perpetuum perfruamini. Hæc cũ dixiſſet,
ac multa in ciuitatem ſenatúmque uniuerſum interpella-
tim probra ieciſſet, manuúmque geſtibus minabundus,tru
cique uultu,nutúque oris quaſi præſentibus iraſcens,profe
ctionem in Italiam edicit. Diuiſóque inter milites ingenti
ſtipendio,uno tantum die interiecto facere iter incœpit,ma
gnum ſecum exercitum, atque uniuerſas adducens Roma-
nas copias.Sequebatur eundem etiam Germanorum haud
quaquã negligendus numerus, quos uel armis ſubegerat,
uel in amicitiam ſocietatémque adſciuerat. Præterea ma-
chinæ & bellica inſtrumenta,quǽque alia aduerſus bar-
baros comparauerat.Cæterũ tardius iter faciebat,ob uehi
cula,réſque alias uſui neceſſarias,quæ undique importa-
bãtur.Nam cum repentinum id illi iter obueniſſet,non cu-
iuſquã prouidentia,ut conſueuerat,ſed tumultuario ac fe-
ſtinato miniſterio,quæ erãt militibus neceſſaria colligeban
tur.Igitur præmittere Pannoniorũ cohortes decreuit,qui-
bus fretus maxime erat,quǽque primæ imperatorem con
ſalutauerant,atque ultro etiam pro illius ſalute omne pe-
riculũ depoſcebant. Iis igitur imperauit,ut cæteras copias
præcederent,ac regiones occuparent Italiæ.Dum in itine-
re Maximinus eſt, res interea Carthagini præter ſpem
magnopere ſucceſſerunt. Erat enim Capellianus quidam
ſenatorij ordinis uir,procurator Mauritaniæ Romanis ſub
iectæ, quæ ab ipſis Numidia appellatur. Ea gens munita
exercitibus fuerat,à quibus barbarorum incurſus,ac po-
pulationes coercerentur.Quare haud contemnendam mi-
litum manum circa ſe habebat. Cum hoc igitur Capellia-
no ueteres Gordiano ſimultates, ex forenſi quadam diſce-
ptatione interceſſerant : quocirca nomen adeptus impe-
ratoris, ſucceſſorem illi miſit , atque abſcedere prouincia

imperauit. Ille *ea re indignatus,ac principi ſuo deuotus, à quo magiſtratum quoque eũ accepiſſet, omni coacto exercitu,cum quidem fidem tueri ac iuſiurandum perſuaſiſſet,*Carthaginem *contendit, maximas ualentiſſimáſque copias ſecum adducens, uiróſque cum ætate florentes, tum omni armorum genere inſtructos,peritóſque rei militaris, atque ex conſuetudine præliorum aduerſus barbaros magnopere ad pugnandum paratos.* Vt *uero nuntiatum* Gordiano *eſt aduentare ad urbem* Capellianum, *& ipſe affectus eſt extrema formidine, & perterriti* Carthaginiẽſes *uniuerſi,qui ſcilicet in turba potius quàm in exercitus aliquo ordine,collocata uictoriæ ſpe,cuncti pariter urbe effundũtur obuiam* Capelliano. *Cæterum ſenex* Gordianus*(ut quidam perhibent)ſimul atque ille* Carthaginem *attigit, deſperatis rebus,quòd* Maximino *uires ingentes,nullas in* Africa *copias eſſe uidebat,laqueo ſe ſuſpendit.*Sed *occultata illius nece,filium ſibi ducem multitudo elegit.* Ita *uẽtum ad manus eſt.*Erant *autẽ numero quidem plures* Carthaginienſes, *ſed inordinati ac rerum bellicarum imperiti, quippe in altiſſima pace educati,feſtiſque & delicijs emolliti,nudíque armis,omníque bellico inſtrumento.* Nam *domo quiſque pugionem aut ſecurem aut uenabulũ,aut item præuſtas ſudes,ut quiſque poterat acuminatas, ad tuendũ corpus extulerant.* Cõtrà,Numidæ *iaculatores optimi,atque equitandi peritiſſimi, ſic ut equos etiam infrenos uirga tantum currentes moderentur.*Quocirca *facile* Carthaginienſium *plebs in fugam uerſa:ſiquidem haud ferentes illorum impetum, omnes abiectis armis confertim effugerunt,trudẽtéſque inter ſe & proculcantes,multo ſanè plures ipſi inuicem affligebantur quàm cædebantur ab hoſtibus.* Hic *&* Gordiani *filius cecidit,& quicunque eum ſe-*

cuti, ſic ut præ multitudine interfectorum, neque diſcerni ad ſepulturā funera potuerint, neque adoleſcentis Gordiani cadauer inueniretur. Etenim ex tanta copia fugientium pauci duntaxat urbem ingreſſi, coniectique in latebras euaſerant: cæteri ad portas conferti, ac pro ſe quiſq; intrare primi urbem feſtinabūdi, ab iaculatoribus Numidis, cæteríſque armatis militibus contrucidabantur, maximo fœminarum puerorúmque eiulatu, quorum ante oculos chariſſima pignora occidebātur. Sunt qui perhibeant, ut primum Gordiano, qui propter ſeniū domi ſe continuerat, nuntiatum ſit Capellianum iam in urbem perueniſſe, deplorata ſalute intra cubiculū ſe quaſi dormiturum recepiſſe, collóq; Zonæ inſerto, qua præcinctus fuerat, ſibi mortem conſciuiſſe. Hæc finis Gordiani fuit, felicis anteacta uita, atque in quadam principatus imagine extincti. Sed enim Capellianus Carthaginē ingreſſus, præcipuum quēque ex ijs qui è pugna ſuperauerant, neci dedidit: ac neque à templis deſpoliandis, neque à publicis priuatíſque pecunijs diripiendis abſtinuit. aditiſq; urbibus reliquis, quæcunque honores Maximini ſuſtuliſſent, in his præſtantiſſimum quenque morte, cæteros ſupplicio afficiebat: agros autem uicóſque concremandos militibus tradebat, prætexto quidem ulciſcendi Maximinum: cæterum clanculum militum ſibi animos concilians, ut ſicubi res à Maximino titubaſſent, ipſe ad occupandum principatum beneuolis militibus uteretur. Ita ſe uidelicet res in Africa habebant. Poſtea uero quàm Romæ audita ſenis Gordiani mors eſt, ingens perturbatio ſenatum populúmque Romanum, ingénſque terror inuaſit, extincto in quem unum ſpes omnes ſuas collocauerant. Neque enim illos præteribat, nemini iā parſurum Maximinum, cum ſponte alienum ab ipſis, atq; ho-

ſtili animo, tum iuſtis etiam cauſis, & profeſſo quaſi odio ſuccenſentem. Itaque frequentes in unum conuenere, ac de toto negotio deliberantes, quãdo ſemel in periculum uenerant, bellum comparare decreuerunt, duobus electis imperatoribus qui Remp. pari poteſtate adminiſtrarẽt, ne rurſus principatus autoritas in tyrannidem proueheretur. Cõuenerunt igitur non quidem in curiam quò antea conſueuerant, ſed in templũ Capitolini Iouis, quod in arce ſumma præcipuæ uenerationis Romani habẽt: ibi clauſis foribus ſoli quaſi teſte & conſeſſore, atq; adeo rerũ omniũ inſpectore Deo, ſelectis qui ætate ac dignitate cæteros anteirẽt, de quibus ſuffragia ferrentur, duo ex omni numero, Maximus atque Albinus plurimis ſuffragantibus imperatores creati. Horum Maximus cum ſæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura urbis egregie geſta maximam ingenij prouidentiǽque, præterea uitæ continentis opinionem uulgo de ſe præbuerat. Albinus autem patricij generis homo, conſulatu iterum geſto, multiſque prouincijs ſine ulla querela adminiſtratis, morum ſimplicior habebatur. Ita creati principes, Auguſtique appellati, ac ſenatuſconſulto omnibus imperatorijs honoribus affecti ſunt. Dum hæc aguntur in Capitolio, interea Po. Ro. incertum ſubijcientibus Gordiani amicis ac neceſſarijs, an tantum rumoribus exciti, facto ad portas cõcurſu, uiam qua itur in Capitolium, totam conferta multitudine occupauerant, lapidéſque & fuſtes ingerentes, rebus in Capitolio actis aduerſabãtur, ac Maximum in primis recuſantes, ſeueriorẽ ſcilicet quàm ut eum lenis multitudo facile pateretur. Quapropter eo maxime offendebantur, clamantes identidem, ac minitantes utrunque ſe confeſtim occiſuros. Nam ipſi ex Gordiani genere principem ſibi depoſcebant, ut in familia nominéque

eo nomen imperatoriũ remaneret. Albinus autem ac Maximus equeſtris ordinis iuuẽtute, atque urbanis militibus cum gladijs undique ſtipati, egredi Capitolio conabantur, ſed lapidibus ac fuſtibus coerciti, donec ſubijciente neſcio quo, ad hunc modum populo impoſuerunt: Erat puer quidam infans adhuc ex Gordiani filia natus, nomen aui referẽs. Hunc igitur ſubmiſſis quibuſdam afferri ad ſe iuſſerunt: qui cum domi eum ludibundum offendiſſent, impoſitum in humeros per mediam ferebant multitudinem, plebi oſtentantes, ac nepotulum Gordiani dictitantes, uocantéſque eum nominatim, quoad in Capitolium pertulerunt, populo ſubinde acclamante & conſpergente puerum frondibus. Cum itaque Senatus Cæſarem illum declaraſſet, quando adhuc per ætatem Rempub. gerere non poterat, & iræ multitudinis reſederant, paſſi uidelicet ſunt in aulam palatinam ſenes imperatores commigrare. Sed incidit per eos dies ciuitati Rom. funeſta calamitas, orta de nimia duorum ſenatorum audacia. Nam cum ſenatus haberetur de publicis negotijs, duo ex militibus Maximini quos in caſtris reliquerat, emeritæ iam ætatis, ad fores curiæ acceſſerunt exploratum quæ gererentur, inermes uidelicet, tantúmque ſubarmalibus & ſagis induti. Conſtiterant autem pariter cum reliqua multitudine, ſed cæteris ante fores præſtolantibus, duo tréſue ad ſummam curioſiores audiendi, curiam ingreſſi, ſic ut ultra aram quoque Victoriæ penetrarent. hic ſenator quidam depoſito nuper conſulatu, Gallicanus nomine, ac genere Carthaginienſis, alterque item prætorius Mæcenas, nihil tale expectantes milites, manúſque adhuc ſub ſagulis habentes, repente adactis in corda pugionibus interficiunt. Etenim omnis ſenatus ob recentem ſeditionem, tumultúmque ſuperiorem,

alij propalam, pars clanculum gladios gerebant, quibus ſuam quiſque ſalutem ab inimicorum inſidijs tuerentur. Ita cæſi milites, quòd ſe de improuiſo defendere haud quiuerant, proſtrati ante altaria iacebant. Quo uiſo cæteri confeſtim expauefacti commilitonum interitu, ſimul populi concurſum formidantes, quòd erant inermes, fugam arripuere. Cæterum Gallicanus *raptim ſe curia in mediã multitudinẽ proripiens, gladiúmque & manum ſtillantem ſanguine oſtentans, ad perſequendos occidendóſque ſenatus populíque* Romani *hoſtes, amicos ſocióſque* Maximini, *uulgus adhortabatur. Quibus rebus inducta plebs,* Gallicanum *fauſtis excipit acclamationibus, militéſque lapidibus inceſſit, quatenus licuit perſecuta. Cæterum cum ſe illi in caſtra recepiſſent, paucis tantummodo uulneratis, clauſis portis, armíſq; arreptis, caſtrorũ mœnia defenſabant. Verum* Gallicanus*(quando ſemel tantum facinus auſus fuerat) bellum protinus ciuile, atque omnibus pernicioſum ſuſcitauit. quippe iuſſis effringi publicis armamentarijs, in quibus pompæ magis inſtrumenta quàm belli aſſeruabantur, unde ſibi quiſque munimentum corporis accommodaret, apertíſque item gladiatorum ludis, atque unoquoque proprijs armis ornato, præterea cunctis, quæcunque intra domos aut officinas eſſent, haſtis, gladijs ac ſecuribus direptis, cum quicquid occurrerat, furor in arma conuerteret, ſtatim omnes conferti conglobatíque ad caſtra contenderunt, ac uelut urbem aliquam expugnaturi, murum ipſum portáſque circunſederunt. Cæterum milites, utpote pugnandi peritiſſimi, pinnis ſeſe murorum clypeíſque protegentes, ſagittarum iactu crebro, ac prælongis contis multitudinem repellebant. Poſtremo cum iam defatigato populo ſaucijſque magna ex parte gladiatoribus,*

atque in ueſperam uergente die, regredi in urbem decreuiſſent, conſpicati milites ſecuritatem abeuntium (quippe minime auſuros putabant Romani, *adeo paucos aduerſus tantam multitudinem caſtris eruptionem facere) confeſtim uniuerſi ſeſe portis patentibus in uulgus illud hominum concitauere.* Ibi *gladiatores ad unum cæſi, magnâque pars populi colliſa. Quo facto, cum haud procul caſtris receſſiſſent, rurſum ſeſe intra munimenta recepêrũt.* Hinc *igitur maior ſenatui populóque* Romano *indignatio oborta. quare duces ex* Italia *omni probatiſſimum quenque delegerunt, iuuentutémque omnem collectam in unum, ſubitarijs armis ac tumultuarijs adornarunt.* Horum *potiſſimam partem ſecum* Maximus *eduxit, ut aduerſus* Maximinum *præliaretur: reliqui ad urbis cuſtodiam tutelámque relicti.* Interea *quotidie ad muros caſtrorum dimicabatur, ſed profectu nullo, defenſantibus ſuperne militibus, ictámque & ſauciam multitudinem fœde repellentibus.* At Balbinus *domi ſe continens, populo per edictum ſupplicabat ut in gratiam cum militibus rediret, quibus etiam omnium quæ patrauerant, obliuionem atque impunitatem pollicebatur.* Sed *neutris id perſuaſum, gliſcẽte in dies malo, ac populo indignante, quòd tanta multitudo tam paucis contemptui foret: contrà militibus ægerrime ferentibus, ea ſe à* Romanis *paſſos, quæ uix unquam à barbaris expectaſſent.* Poſtremo *quando oppugnatio parum procedebat, uiſum ducibus interuertere omnis riuos, qui in caſtra peruenirent, ut milites aquarum penuria ſitíque conficerent.* Igitur *abſcindendo obſtruendóque cunctos è caſtris aquarum riuos auertebant.* Sed *enim intellecto periculo milites, ac rebus deſperatis, erumpunt uniuerſi patentibus portis, congreſſíque multitudinem fugientem in ur*

*bem uſque perſequuntur.*Sed *ubi iam ſtatario illo certamine plebs inferior intra domos ſe receperat, ac tegularum lapidúmque & teſtarum iactibus deſuper urgere cœperat milites, haud auſi illi ignota ædificia ſubire, clauſis etiam domibus & tabernis, ignem ianuis ac ligneis ædificiorum proiecturis, quales in urbe plurimæ ſunt, illico admouerũt.* Q*uo factum eſt, ut partim crebritate inſularum, partim lignea materia, bona pars urbis cõflagrauerit: multique ex opulentis pauperes facti, maximis atque egregijs amiſſis poſſeſſionibus, uel prouentu uberrimis, uel ſplendore ipſo, & uarietate pretioſis.* N*eque uero pauci extincti mortales, quòd ianuis igne occupatis, proripere ſe domo copia non fuerat.* B*onáque diuitum direpta penitus, immiſcente ſe militibus ſtudio rapiẽdi facinoroſiſſimo quoque & tenui plebecula.* S*ed adeo peruagatum longe latéque incendiũ eſt, ut plus multo conſumpſerit, quàm quantum ſpatij maxima quæque urbs ædificijs occupet.* D*um hæc* R*omæ geruntur, interea* M*aximinus confecto itinere* I*taliam attigerat, ac ſacrificato ad aras, quæ in finibus ipſis erectæ ſunt, pergit iter facere, iuſſis arma tenere, atque inſtructa acie progredi militibus.* S*ed cum &* A*fricæ defectionem, &* R*omæ bellũ ciuile, præteréaque res à* M*aximino geſtas, itérq; eius hactenus conſcripſerimus, reliqua deinceps explicabũtur.*

HERODIANI LIBER OCTAVVS.

QVAE *poſt interitũ* G*ordiani geſſerit* M*aximinus, itérque eius in* I*taliam, præteredque* A*fricæ defectionẽ, & in urbe ipſa populi ac militum ſeditiones, ſuperiore uolumine recenſuimus.* E*nimuero* M*aximinus poſteaquam ad* I*taliæ fines peruenit, præmiſſis explo-*

ratoribus qui ſpecularentur an ullæ in alpium conuallibus & denſiſſimis ſyluis inſidiæ deliteſcerẽt,ipſe in planum deductis militibus,iubet armatorum acies quadrato agmine incedere,ut ab ijs quàmplurimum cãpi occuparetur, cunctiſq; in mediũ coactis impedimentis,ipſe cum ſuis ſtipatoribus ueluti ſubſidio ſequebatur,alijs utrinque diſcurrẽtibus cataphractorũ equitũ,Mauríſq; iaculatoribus,ſagittarijſque ex Oriẽte,& equitatu Germanorũ,quos auxiliares aſciuerat,quóſque etiã præcipue opponere hoſtibus conſueuerat ut primos uidelicet impetus exciperent,feroces audacéſque initio pugnæ uiri,ſimul ut(ſi in diſcrimen ueniretur)illis potiſſimum barbaria illa periclitaretur.Sed ubi totam planiciem ſeruatis ordinibus trãſmiſerunt,ad Italiæ urbẽ peruentum eſt, quæ Emona à cultoribus uocatur. Ea ſita eſt in extrema planicie ad alpiũ radices, ubi ſpeculatores atque exploratores exercitus narrãt Maximino uacuã relictam urbem,aufugiſſe omnis incolas, templorũ etiam ac domorũ ianuis incendio conſumptis,atque omnibus quæ uel in urbe uel in agris fuerant exportatis atque igni corruptis,nihil aut iumentis, aut hominibus alimentorũ relictum. Quæ res grata imprimis Maximino fuit, quòd idem cæteros quoque populos ſuo quenque metu facturos arbitrabatur: contrà milites indigne tulerũt,quòd ab initio ſtatim fame laborarent. Cúmque noctem exegiſſent, partim intra patẽtes communéſque omnibus domos, partim in planicie ipſa,ſtatim ſole oriẽte,ad alpes acceſſerũt.Hi ſunt longiſſimi quidam mõtes, uice murorum Italiæ circundati,adeo in altum editi,ut etiam ſuperare nubes uideantur,itáque in lõgum porrecti,ut uniuerſam Italiam comprehendant,leua ad Tyrrhenum pelagus,dextra ad Ioniũ uſq; pertingentes,denſis ubiq; nemoribus inceſſi,

atque anguſtiſſimis callibus, & rupium prærupta altitudine, ſcopulorúmque aſperitate uix peruij, nonnullis tamen quaſi ſemitis magno ueterum Italorum labore manufactis. Quapropter ingens tranſiturum illac exercitum formido tenebat, ſperantem ſumma iuga teneri iam ab hoſte, nullóſque non obſtructos exitus ad ſe prohibendos. Neque is metus de nihilo erat, locorum naturam contemplantibus. Poſtea uero quàm ſine ullo impedimēto, ſuperatis alpibus in caſtra deſcenderant, læti ſalicet omnes inſtauratis animis uitulabātur, nihílque non ſibi ex ſententia ceſſurum Maximinus arbitrabatur, ne locorum quidem difficultati fidentibus Italis, intra quas latitare ipſi, & ſaluti ſuæ conſulere, prætereáque inſidiari hoſtibus, ac locis ſupernè imminentibus pugnam capeſſere potuiſſent. Sed ubi planiciē attigerunt, nuntiant exploratores māximam Italiæ urbem Aquileiam portas occluſiſſe, Pannoniorum acies quæ præiuerant, acriter murum oppugnaſſe. Cæterum tentata re ſæpe omnes incaſſum conatus euaſiſſe. Itaque iā defatigatos recedere, lapidibus ſalicet & haſtis magnáque ſagittarum ui deſuper ingruentibus. At Maximinus iratus Pannonijs, quaſi parum impigre præliatis, ipſe cum exercitu reliquo accelerabat, ſperans nullo negotio ſe illius urbis potiturum. Sed Aquileia prius quòque (ut erat ingens urbis eius magnitudo) populo abundabat: & uelut Italiæ quoddām emporium ad mare ſita, quaſíque terminus Illyriæ, copiam rerum è continenti per terram fluuióſque conuectam nauigantibus ſuggerebat: & ab ipſo mari res ad uſum eorum qui continentem colunt, neceſſarias uidelicet ſuperioribus terris propter hyemis aſperitatē minus feracibus, maxime tamē uinum, cuius in ipſa regione maximus prouentus eſt, uicinis gentibus ne uitem qui-

dem habentibus, affatim ſuppeditabat. Ex quo factum uti ſuper ciuium ingentem numerum, etiam magna uis hoſpitum ac mercatorum eam urbem frequentaret. Enimuero tunc etiã aucta multitudo confluentibus illuc ex agris, quicunque oppidulis uicíſque circa relictis, fidebant urbis magnitudini, ac uetuſtis mœnibus dirutis quidẽ antea magna ex parte. Quippe in tanta Romanorum potentia, neque murorum, neque armorum Italiæ ciuitates indigebãt, pacem altiſſimam agitantes, atque in participatum Reip. aſcitæ Sed tunc urgente uidelicet neceſſitate, renouatis, inſtauratiſq; mœnibus, præterea turribus ac propugnaculis excitatis, totáque urbe ad eum modum communita, clauſiſque portis, noctem diémque uniuerſi pro muro ſtantes, hoſtem fortiſſime propulſabant. Duces erant ſumma poteſtate duo conſulares uiri lecti à ſenatu Criſpinus, ac Menephilus. Hi maxima diligentia procurauerant uti neceſſaria quæque in urbem importarẽtur, ſic ut diuturnior quoque ſuſtineri oppugnatio potuerit. Erat item in urbe magna aquarum abundantia, partim ex puteis ſanè frequentibus, partim è fluuio muros præterfluente, ac pariter foſſæ obiectus, & aquarum præbente copiam. His ita intra urbẽ comparatis, ut primum defendi muros diligenter, clauſáſq; portas Maximinus audiuit, decreuit mittere legatorũ ſpecie, qui illos alloquerentur, ac ſi poſſent, reſerari ſibi portas perſuaderent. Habebat autem in exercitu tribunum quendam Aquileiæ ciuem, cuius nati atque uxor, præterea familia omnis in urbe erant concluſi. Quare eum, centurionéſque nonnullos quaſi oratores mittit, ſperans facile illius autoritatem municipes ſecuturos. qui ubi muro appropinquarunt, in hanc ſentẽtiam uerba faciunt, Iubere cõmunem imperatorem pacem depoſitis armis colere, ſeque

amicũ pro hoſte accipere,ſacriſque faciundis uacare,quàm cædibus, miſerari patriam paulopoſt(ſi obſtinati perſtiterint)ruituram.licere ipſis(ſi uelint) una opera ſibi quęque & ſaluti patriæ conſulere: quippe obliuionem,ueniámque omnium quæ fecerint,optimum principem polliceri, quando nihil ipſorum,ſed omnia forẽt aliena culpa contracta. Talia quædam ſub muro legati magna uoce pronuntiabãt, ſic ut facile exaudiri,ſi non planè ab omnibus,certe ab ea multitudine poſſent,quæcũque ſupra muros turreíſque cõſtiterat. Etenim taciti omnes legatorum dictis aures dediderant. Quare metuens Criſpinus,ne pollicitationibus illis,quæ uulgi inconſtantia eſt,ad mutandũ pace bellum,reſerandáſque hoſti portas impellerentur, diſcurſans ipſe per muros rogare, obteſtaríque ſingulos, uti audacter manerẽt, fortitérque reſiſterent,neque fidem proderent Senatui debitam P. Q. R.néue titulum ſeruatæ ac propugnatæ Italiæ totius aſpernarẽtur,neu promiſſis crederent periuri fraudulentique tyranni: néue item benigna oratione meſcati, ruerent in manifeſtam perniciem,ſed conſiderẽt belli fortunæ, ita plerũque dubiæ atq; ancipiti ut magnus interim numerus à pauciſſimis,& qui potentiores creduntur, ab ijs qui imbecilliores habeantur uicti ſuperatíque ſint:néue utique expaueſcerent exercitus illius magnitudinem. Nam qui pro altero dimicant, cum ſuæ uictoriæ felicitatem ad alios uideãt migraturam,minus profecto acriter decertãt. quippe qui intelligant ſe quidem in periculi participatum admitti, cæterum extremos uictoriæ fructus ad aliũ peruẽturos. Qui autẽ pro patria pugnant,præterquam quòd ſpe meliore eſſe debent (neque enim aliena occupare, ſed tueri ſua contendunt) etiam animo ſunt maiore, ut quos non alienum imperium,ſed ſua quenque neceſſitas adigat,

quoniã ſcilicet uictoriæ fructus ipſis potiſſimum debeantur. Talia quædã nunc ſingulis,nunc uniuerſis ingerens Criſpinus, homo ſuapte natura uenerabilis,ac Romana facundia pollens,præterea gratus omnibus miti modeſtóque imperio, perſuaſit multitudini ut in officio fidéque permanerent,iuſſitque legatos rebus infectis ad Maximinum reuerti. Dicebatur autem Criſpinus ad bellum ſic audacter ſuſtinendũ, etiam aruſpicum reſponſo, qui læta exta nunciarent, animatus. etenim magnopere fidem huiuſcemodi ſignis habere Itali conſuerunt. Cæterum nonnulla quoque oracula ferebantur patrij cuiuſdam numinis, uictoriam promittentia. Belem uocant indigenæ, magnáque cum religione colunt, Apollinem interpretantes. Cuius etiam ſpeciem pro urbe ipſa pugnantem,quidam è militibus Maximini uiſam ſibi in cælo affirmabant. Quod utrum ſic eſſe nonnulli putauerint, an id commentum placuerit, ad leuandam infamiam tanti exercitus,qui bello impar foret aduerſus minorem multo numerum oppidanorum,ut ſcilicet uicti potius à dijs, quàm ab hominibus uiderentur, haud ſanè ſatis exploratum habeo. Cæterum nouitas euentus cũcta credibiliora facit. Poſtea uero quàm infecto negotio legati reuerterunt,ira & furore inſtinctus Maximinus,magis,magíſque accelerabat. Vt autem ad fluuiũ peruenit,qui ad lapidem duodecimum procul eſt ab urbe,inuenit ipſum maxima aluei profunditate ac latitudine defluentem. Etenim anni tempore ſolutæ uicinorum montium niues, quas longa hyems durauerat, maximum torrentẽ effecerant, ſic ut nullo pacto tranſire exercitus poſſet. Nã pontem,quod opus magnũ atque pulcherrimũ ueteres imperatores lapide quadrato cõſtruxerãt, pylis ueluti quibuſdã paruis ſenſim creſcẽtibus,ruperãt ac reſoluerãt

Aquileienſes. Ita cum neque ponte, neque nauigijs (quippe nulla ſuppeditabant) tranſire exercitus poſſet, ſubſtitit incertus conſilij. Sed enim Germani aliquot ignari, quàm rapido abruptóque impetu Italiæ flumina deferantur, ratiq; ſenſim influere campos, quemadmodum apud ipſos conſueuerunt (unde etiam quia minimum ſe concitant, perfacile cõglaſcunt) auſi ſéque & equos natandi peritos alueo credere, ui fluminis ablati perierunt. Igitur cum biduum aut triduum in tentorijs fuiſſet Maximinus ducta circum exercitũ foſſa, nequi de improuiſo in caſtra ruerent, ſtabat in ſua ripa deliberabũdus, quónam tandẽ pacto fluuium ponte iungeret. Sed magna lignorum ac nauigiorum penuria, quibus inter ſe iunctis pontem fabricaretur, nuntiarunt quidam è fabris, eſſe permultas in agris illis deſertis inanes cupas forma rotunda, quibus uidelicet incolæ quondam ad uinum importãdum utebantur. ea cum eſſent ad nauium ſimilitudinem concaua, deuincta mox inter ſeſe ſcapharũ more, innatatura uidebantur. Etenim ire peſſum uinculis inter ſe conſtricta, ac uiminibus deſuper iniectis, & puluere multo ſaburrata non poterant. Quod ubi factum eſt, facile milites in ulteriorem ripam tranſgreſſi, ſuburbanis ædificijs, quæ deſerta inuenerunt, igne correptis, uites arboréſque exciderunt, omnémque eius regionis ornatum fœdauerunt. Siquidem arborum comparibus ordinibus, ac uitibus interſe iunctis, & in ſublime euectis, [illegible] feſtæ celebritatis ſpeciẽ, quaſi coronis quibuſdam redimita omnis regio uidebatur: quibus radicitus exciſis, exercitus ad ipſos urbis muros cõtendebat. Sed omnibus defatigatis, non fuit imperatoris conſilium urbem ipſam ſtatim inuadere. Sed extra teli iactũ cõſtituto milite, diuiſóq; in centurias & cuneos, ac partibus muri totius unicuique

attributis, uno tantum die ad requieſcendum indulto, ſtatim deinde oppugnare urbem aggreditur. Igitur machinamentis omnifariam admotis, cũ genus oppugnationis nullum prætermitteretur, plurima ſcilicet, ac propemodũ quotidiana certamina edebãtur. Etenim *circundatis uelut indagine quadam muris, magnáque ui atque alacritate pugnam capeſſente milite, reſiſtebãt audacter* Aquileienſes, *clauſiſque tẽplis & domibus, uniuerſi cum liberis & coniugibus urbem deſuper è turribus ac propugnaculis defenſabãt.* Neque *erat ulla tam inutilis ætas, quæ pugnare pro patria recuſaret.* Cæterũ *ſuburbana omnia, & quicquid extra urbem ædificiórum fuerat, demolitus* Maximinus, *lignis, materiáque omni ad machinas abutebatur, quibus muri ſaltem aliquam partem demoliretur, qua immiſſus exercitus diriperet urbem, ac dirueret, totámque eam uaſtam mox deſertámque relinqueret.* Neque *enim decorum ſibi aut honorificum fore iter* Romam *arbitrabatur, niſi urbem deleuiſſet, quæ prima in* Italia *obſtitiſſet.* Quocirca *multa pollicentes atque oſtentãtes ipſe cum filio, quem* Cæſarem *fecerat, obequitabant militibus, eóſque ad pugnandum acriter adhortabantur.* Enimuero Aquileienſes *ſaxa deſuper iaciebant, ſulphúrque bitumine, ac picæ mixtum dolijs, quorũ manubria longiora immittebant, atque ut primum exercitus muris ſucceſſerat, ignibus miectis diſpergebant unanimiter imbriũ ritu.* Quamobrem *pix illa cum cæteris, quæ ſupra diximus, partes nudas corporis ſubi[illegible], undique diffundebatur: ſic ut miles loricas, armáque cætera ferro excandeſcente, corijſque ac lignis ardentibus, contrahentibúſque ſe raptim abijceret.* Itaque *cernere erat milites arma ſibijpſos detrahentes, quæ ſpoliorum ſpeciem abiecta humi, commento magis artis, quàm ui pugnãtium*

præferebant. Ex quo factum eſt, ut pleriſq; militibus, aut oculi extinguerentur, aut ſummæ oris partes, manuſque item, & ſi qua præterea nuda in corpore patebant, ignibus labefactarentur. Sed & machinis quæ muro admouebantur, deſuper tædas inijciebant, pice ac reſina oblitas, quarum extremitas mucronẽ uelut ſagittæ haberet, quæ cum accenſæ deferebantur, infixæ inhærentéſque machinis, facile ſaliuet illas concremabant. Sed primis ſanè diebus par utrinque librata fuit pugnæ fortuna. Dein mora iniecta, minus minúſque iam alacer Maximini erat exercitus, ſed quia ſpe falſus, triſtiórque indies. Nam quos ne unum quidem diem ſperauerant ſuum laturos impetum, eos non modo non ce lentes, ſed reſiſtentes etiam audaciſſime animaduertebant. Contrà Aquileiẽſes magis magiſque indies uirium atque animorum implebantur: & aſſiduitate pugnandi peritiam pariter audaciámque conſecuti, ſic deſpiciebant milites, ut etiam iocarentur in eos, & cauillarentur, nihilque non cõtumeliæ obeunti muros Maximino exprobrarent, tum in ipſum iuxta filiúmque nulla non iacerent probra. Quibus irritatus ac furens, cum effundere in hoſtes iram non liceret, plurimos è ſuis ducibus, quaſi parum ſtrenue atque acriter urbem oppugnarẽt, extremo ſupplicio affecit. Quo factum ut infeſtiorem ſibi atque iratiorẽ militem reddiderit, & contemptibilior fieret aduerſarijs. Euenit præterea, ut Aquileienſes commeatu rebúſque cæteris abundarent, quoniam magna diligentia quæcunque ad homines aut equos ſuſtentãdos deſyderantur, in urbem fuerant comportata. Contrà exercitus omnium rerum egenus, exciſis feracibus arboribus, agróque omni peruaſtato, partim ſub tumultuarijs tentorijs agitabãt, partim ſub aperto cælo tolerabãt ſolẽ, atque

imbres. ſiquidē nihil alimēti, uel ipſis, uel iumētis importabatur, obſeſſis omnibus Italiæ itineribus Romanorū diligētia, muriſq;, & portis excitatis. Etenim uiros cōſulares cum lectiſſimis ac ſpectatiſſimis hominibus ex Italia tota miſerat ſenatus, qui litora portúſque tutarentur, neque cuiquā poteſtatē facerent nauigandi, ſic ut inaudita, incognitáq; forēt Maximino quæcūq; Romæ agitabātur. Quum uiæ quoq; omnes, & calles, nequis trāſiret, diligētiſſime ſeruabātur. Ita eueniebat, ut exercitus, qui urbem obſidebat, ipſe inuicē obſideretur. Nā neque Aquileiā capere, neque Romā proficiſci poterat, nauigiorū ac uehiculorū penuria, quæ omnia prius occupata, & cōcluſa fuerāt. Rumores quoq; ſuſpicionibus in maius augebātur, eſſe uniuerſum in armis Romanū populū, cōſenſiſſe Italiā gētéſque omnes Illyricas, barbaráſque quaſcūque aut Oriēs aut Meridies uidet ad exercitū cōtrahendū cōiuratas in Maximini odiū. Quare deſperātes milites, omniū rerū penuria laborabāt, uíxque aquæ ſatis habebāt, quā etiā pollutā ſanguine, & cædibus de flumine hauriebāt. Nā & Aquileiēſes cadauera ſuorū, quæ humari non poterāt, in flumina præcipitabāt: & qui ferro morbóque in exercitu perierāt, itidē aluco demergebātur. inter quos etiam qui inopia ciborū confecti, uix adhuc ſpiritū retentabāt. Cū igitur ad hūc modū mœſtus atque inops exercitus eſſet, repente dum ſub tētorio quieſcit Maximinus uacuo die à pugna, cum plerique aut in tabernacula, aut in ſuas quiſque ſtationes cōceſſiſſent, uiſum eſt militibus ijs, quorū ad urbem Romā ſub monte Albano caſtra erant, atque in his liberi eorum coniugéſque relictæ, neci dedere Maximinum ut aliquādo à diuturna & inexplicabili obſidione requieſcerēt, neque Italiæ bellū inferrēt in tyranni gratiam, damnati omnibus & inuiſi. Quocir

ea occupata audacia, ſub medium fermè diem ad illius tentorium conſcenderunt, conſpirantibus unà corporis cuſtodibus. Ibique poſtquam de ſignis militaribus illius imagines detraxerũt, prodeũtem mox tẽtorio, cũ filio, ut ad eos loqueretur, cõtinuò obtrũcant, unáq; præfectũ prætorio, & quoſcũq; chariſſimos ille habuerat. Proiectáq; ad ludibriũ *cadauera,* canibus *dein uolucribúſque* laniãda *reliquerũt, miſſis tantum* Romam *imperatorũ capitibus.* Hunc *habuit finem* Maximinus *cum filio.* Ita *male geſti imperij dedere ambo ſupplicium. Cæterum exercitus hærebat nece audita principum.* Neque *enim perinde omnibus grata, præſertimque* Pãnonijs, Thracibúſq; *barbaris, qui ſcilicet imperiũ tradiderant.* Sed *quando infectum fieri iam nequibat, ferebant quanquam inuiti, & ſe gaudere cum cæteris ſimulabant.* Quare *depoſitis armis, pacatorum habitu, ad* Aquileiæ *muros acceſſerunt: nuntiatáque cæde* Maximini, *petebant uti ſibi portæ aperirentur amicis iam, qui pridie hoſtes fuiſſent.* Enimuero Aquileienſium *duces haud paſſi, proponũt* Maximi, & Albini, *ac* Gordiani Cæſaris *imagines, coronis & lauro redimitas.* Quibus *ipſi acclamantes, etiam hortabantur exercitum ut agnoſcerent, ſalutaréntque, & lætis exciperent uocibus, quos ſenatus, populúſque* Romanus *imperatores elegiſſet. nam* Gordianos *illos ſuperiores, cum dijs agere æuum.* Sed *& forum rerum uenalium ſupra muros expoſuerũt, magna ciborum, uinique copia, prætereáque ueſtium & calceorum, rerúmque adeo omnium, quas prebere hominibus poſſet ciuitas beata & florens.* Igitur *magis magiſque ea res exercitum obſtupefecit, cogitantem fuiſſe illis abunde omnia, etiam ad longiorem obſidionem ſuffectura: contráque ſe magna egeſtate omniũ, prius aliquanto perituros, quàm urbe omni-*

bus circunfluente copijs potirentur. Ita manente ſub muris exercitu, & quæ cuique uſui forēt inde ſumentibus, colloquentibuſque inter ſe, pacis erat amicitiǽque uelut habitus manente adhuc obſidionis ſpecie, cū ſcilicet clauſa mœnia Romanus circunſideret exercitus. Dum hæc ad Aquileiam geruntur, interea equites qui Maximini caput Romam ferebant, magno ſtudio accelerantes, patentibus ubique portis, ac laureata popularium frequentia excepti, ſtagnis paludibuſque inter Altinum ac Rauennam enauigatis, Maximum in urbe Rauenna inuenerunt, delectos ex urbe & Italia contrahentem milites, ac Germanorum auxiliares, qui beneuolentiæ nomine publicè à popularibus miſſi fuerāt, quibus olim Maximus cum imperio diligentiſſime præfuerat. Ergo parāti copias aduerſus Maximinū repente occurrunt equites, capita ferentes principum, uictoriámque nuntiantes, & rerum proſperos ſucceſſus, conſenſúmque exercitus & populi ad eoſdem colendos principes quos ſenatus elegiſſet. His igitur præter ſpem nuntiatis, ſtatim ad aras ſacrificatum diſcurritur, uictoriā canentibus uniuerſis, quam citra pulueris iactū ſibi pepererāt. Enimuero Maximus peracto ſacrificio, Romam dimittit equites, ut rem geſtam populo narrent, & capita illa perferant. Qui poſtquam peruenere in urbē, atque infixa contis hoſtilia capita omnibus conſpiciēda prætulerunt, nemo utique uerbis ullis conſequi poſſet feſtum lætitiámque eius diei. Nulla quippe fuit ætas, quæ non ad aras & templa feſtinaret, nemo qui domi ſe continuerit: ſed ibant ceu lymphati gratantes inuicem, atque in circum ueluti futura concione frequentes concurrebant. Ipſéque Balbinus hecatombas immolabat, nullíque non magiſtratus, nulli non è ſenatorio ordine lætabundi ſupra quàm dici poſſet, agitabant,

m.i.

quaſi ſecurim ceruicibus imminentem excuſſiſſent. Igitur nuntij, legatique per omnes prouincias laureati dimittebātur. Dúmque ad hunc modum tanta Romanum Po. *lætitia tenebat, interea* Maximus Rauenna *profectus,* Aquileiā *peruenit trāſmiſſis paludibus, in quas fluuius* Eridanus, *ac uicina exundant ſtagna, ſic ut per ora ſeptem in mare præcipitentur. Itaque indigenæ patria lingua paludem illam, ſeptē maria appellant. Statim igitur* Aquileienſes Maximum *reſeratis portis excœpere, nulláque non* Italiæ *ciuitates legatos mittebant principes uiros candidatos, ac laureatos: & deorum patriorum ſimulacra aureáſque coronas, ſiquæ in donarijs fuerant, comportantes, qui fauſta omnia* Maximo *acclamarent, & frondibus eum conſpergerent. Quin exercitus etiam qui* Aquileiam *circunſederat, pacato habitu prodibat laureatus, non tam uero concordíque affectu uniuerſorum, quàm ficta beneuolentia, & honore temporario ad præſentem fortunam principis accommodato. Pleriſque tamen indignantibus, ac dolentibus clanculum, quem ipſi elegerant cecidiſſe, rerum potiri quem ſenatus creauerat. Enimuero* Maximus *uno alteróque die ſacrificijs abſumpto, tertio dein exercitum omnem in planiciem conuocauit, atque ex tribunali ad hunc modum uerba fecit,*

Quàm fuerit ex uſu nobis pœnitentia, & reconciliata cum Romanis *gratia, re ipſa didiciſtis pacem uidelicet pro bello agitantes, ſeruato etiā militari iureiurando, quod eſt unum* Romani *principatus myſteriū ſanctiſſimum. Quare debetis etiam deinceps huiuſcemodi commodis frui, fidē populo ſeruantes, ſenatuíque* Ro. *& nobis imperatoribus, quos à nobilitate & rebus geſtis, lōgáq; ſerie generis, quaſi per gradus quoſdā prouectos, pari iudicio* S. P. Q. R. *ele-*

gerunt. Neque enim unius tantum hominis peculiaris poſſeſſio principatus eſt, ſed communis antiquitus totius Romani Po. Siquidem in illa urbe ſita eſt imperij fortuna, nobis autem diſpenſatio tantum, atque adminiſtratio principatus unà uobiſcum demandata eſt. Qui ſi ordinem, quẽ decet, ac modeſtiam retinebitis, ſi debitum principibus honorem ac reuerentiam exhibebitis, cum ipſi beatam uitam boniſque omnibus affluentem adipiſcemini, tum nationes ac ciuitates uniuerſæ pacem colentes in officio permanebunt. Viuetis autem cuncti ex animi ueſtri ſententia domi ſuæ quiſque, neque in externis regionibus conflictabimini. Vt autem barbaræ gentes pacem quietémque tueãtur, nobiſcum erit hic labor. Nam cum duo ſint imperatores, facilius urbanæ res adminiſtrabũtur, atque externæ, præſto ſcilicet futuro alterutro, quocunque uſus uocauerit. Neque uero ſuſpicemini rerum ſuperiorum memoriam ullã ſuperfore, aut in nobis (quippe nihil non iuſſi feciſtis) aut in Ro. Po. nationibúſque alijs quæcunque ob acceptas iniurias deſciuerunt. Sit omnium obliuio, ſit fœdus conſtantis amicitiæ, fidéſque beniuolentiæ, ac moderationis ſempiternæ. Hæc locutus Maximus, ac pecunias magna copia pollicitus, paucos Aquileiæ commoratus dies Romam reuerti conſtituit. Igitur dimiſſo exercitu reliquo in prouincias caſtráque propria, Romam reuertitur ipſe, cum ſtipatoribus ijs, quibus imperatorum cuſtodia incumbebat, quíque delecti ab Albino fuerant, neque non auxiliaribus Germanis, quorum potiſſimum fidei confidebat, utpote quibus olim nõdum adepto imperio cum poteſtate præfuerat. Ingredienti urbem etiam Albinus occurrit, Gordianum Cæſarem ſecum adducens. Senatus autem, populúſque uniuerus lætis acclamationibus ueluti triumphãtes exceperũt.

Poſt id autem, cum publice, priuatímque magna modeſtia & grauitate imperium gubernaretur, omnéſq; omnia bona dicerent, lætaretúrque populus & gloriaretur patricijs imperióque dignis principibus, militum tamen ulceroſi animi populares illas acclamationes haud æquis auribus accipiebant, ipſámque illam nobilitatem grauabantur, indigne ferentes datos ſibi à ſenatu principes. Angebāt præterea eos Germani quos in urbe ſecum Maximus retinuerat. Nam futuros uindices ſperabant, ſiquid ipſi maius auſi forent: etiámque inſidias ſuſpectabant, ne forte ab illis per fraudem exarmarētur, memores Seueri principis, qui etiam Pertinacis interfectores exauctorauerat. Cum itaque ludi Capitolini celebrarentur, deditis feſto ac ſpectaculis omnium mentibus, repente diſſimulatum diu ſenſum milites indicarunt. Nanque ira inſtincti, ac ueſano quodā motu unanimiter ad regiam concurrentes, ſenes principes ad necem depoſcebāt. Forte accidit, ut ne ipſi quidem inter ſe ſatis congruerent. Sed (ut eſt regnandi inexhauſta auiditas, atque incommunicabilis natura poteſtatis) uterq; ad ſe ſummā imperij trahebat. Etenim Albino claritudo natalium, atque iterum geſtus conſulatus, Maximo autem præfectura urbi, & quòd rerum peritus habebatur, animos faciebant: utrunque tamen patricia nobilitas, & quantum ſatis eſſet, illuſtre genus, ad ſummum imperium ſtimulabant. Quæ res imprimis ambos perdidit. Nam audito Maximus ueniſſe ad ſe occidendum milites, qui prætoriani appellantur, arceſſere ſtatim Germanos auxiliares ſtatuerat, qui ſcilicet in urbe ipſa erant, ac poſſe reſiſtere prætorianis uidebantur. At Albinus dolum contra ſe compoſitámque aliquam ſuſpectans fraudem, quòd ſtudere Maximo Germanos cognouerat, prohibuit acciri il-

los, negans ad prohibendos, repellendóſque prætorianos conuocari, ſed id agi, ut ſumma rerũ ſolus Maximus *potiatur.* Ac *dum inter ſe ad hunc modũ diſceptant, ecce tibi unanimiter milites impetu in aulá facto, turbatis ianuarum cuſtodibus, ſenem corripiunt utrunque, laceratíſque ueſtibus quas gerebant, uilioribus ſanè, utpote domi ſe continentium, nudos ipſos ex aula abſtrahunt, ac per omnem ignominiam contumeliámque cædentes irridentéſque ſenatorios imperatores, barbámque & ſupercilia uellentes, neque ulli parcentes corporis totius ludibrio, per mediam urbem ad caſtra deducebant, ne occidere quidem illos in regia decreti, ſed lento mortis genere prius excarnificare, quo dolorem diutius perpeterentur.* Sed *ubi* Germanos *re deinde cognita, raptis armis in auxilium concurrere nuntiatum prætorianis eſt, ſtatim illos nullo nõ ludibrio prius affectos contrucidant.* Relictíſq; *in ipſa uia cadaueribus, tollentes in altum manibus* Gordianum Cæſarem, *quando aliud nihil occurrit,* I*mperatorẽ conſalutabãt.* I*dẽtidẽ ad populũ uociferantes, iacere ipſorũ manu, quos populus ab initio recuſauerat, electũḿq;* Gordianũ Gordiani *nepotem, quẽ ipſe* Ro. Po. *ad imperiũ compuliſſet.* H*ũc igitur ſecum deducentes ire in caſtra, clauſíſque portis quieti agitabant.* At Germani *ubi occiſos, proiectóſque audierunt, quorum cauſa properauerãt, cum nollent irritum bellum pro uiris uita defunctis ſuſcipere, in ſua diuerſoria reuertuntur.* H*unc finem uitæ habuerunt, indignũ uidelicet ac nefariũ, ſancti & uenerabiles ſenes, claritudine generis atque egregijs meritis ad imperij faſtigium prouecti.* C*æterũ* Gordianus *cum annorum eſſet fermè tredecim, princeps ab uniuerſis declaratus,* Romanum *ſuſcepit imperium.*

EXCVDEBAT ROB. STEPHA-
NVS TYPOGRAPHVS RE-
GIVS PARISIIS, ANN.
M. D XLIIII. IX.
CAL. IVN.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google